

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

Figuri reprezentative: Visarion Român Prof. ION LUPAȘ

Probleme sociale: „Revoluția” lui Hitler ILIE CRISTEA
Anchetă asupra Căminului școlar AL. CIURA
Tendințe noi în sociologie TRAIAN HERSENI
Sociologia franceză și valoarea științei T. RUDU
Insemnări fugare depe valea Jiului ION TH. ILEA

Actualități: Pe când programul de acțiune
al Astrei? ION CLOPOTEL
Mussolini și Fascismul Dr. N. BĂRBULESCU
Contra birocrăției administrative HORIA TRANDAFIR

Ardeatul vechiu: Istoria Transilvaniei în
secolele XII și XIII IOSIF ȘCHIOPUL

Sate, orașe, regiuni: Aspecte culturale din
Năsăud ION TOMUȚA
Note de călătorie Ion DICU-COMĂNICI

Cronica medicală: Actualități științifice
și informațiuni actuale Dr. Arente IANCU

Discuții și recenzii: Jean Bart: Europolis,
Camil Petrescu: Rapid-Constanța Bio-
ram, G. Ibrăileanu: Adela, Camil Petres-
cu: Patul lui Procust, C. Ardeleanu: Vier-
mii Pământului, Mihail Sadoveanu: Locul
unde nu s'a întâmplat nimic, Eugen Relgis:
Bulgaria necunoscută ION CLOPOTEL
Nicolae Drăganu: Românii din veacurile
IX-XIV pe baza Toponimiei și a onomas-
tice ST. CRIȘAN

Pagini literare: Spovedanie, Drumul meu
(versuri) Ion. Th. ILEA
Singură (versuri) SARA NYÁRY
Un prinț al mării (versuri) CIOCIO ANDERCO
Colanul de aur Livia Rebreanu Hulea
Destinul EMIL ZEGREANU
Întâlnire Octavian ȘIREAGU
Martiri nocturni Vladimir NICOARĂ
În largul mării Maria BAIULESCU
Pământule AUREL ZEGREANU
Prima mea logodnică V. REU
Socrate filosoful Z. SANDU

Cronici culturale și artistice: Coșbuc
la Sibiu. — 20 de ani dela moartea lui
Iosif. — Cerna. — Aurel Vlaicu. — Con-
gresul presei populare. — Catalogul biblio-
tecii populare CRONICAR

Fapte, idei, observațiuni: Enigmaticul
Roosevelt. — Recordul distanței aviatice. —
Hitler și Austria. — Valorificarea cereale-
lor. — Vică Georgescu. — Ciprian Porum-
bescu. — Front antirevizionist. — Faze
din evoluția contabilă. Reviste REDACȚIA

Coperta de Prof. CORNEA

Director: ION CLOPOTEL

Redacția și Administrația:

CLUJ, Str. Gelu, 26.

Telefon 308

Apare lunar

Un exemplar: 30 Lei

ANUL X

Cluj, Iulie-August-Sept. 1933

N-rele 7, 8 și 9

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L

Sociați culturale, școli . 1000 L

Liber-profesioniști . . . 600 L

Funcț., studenți, muncitori 500 L

În străinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

CAND PUBLICUL GREȘEȘTE...

Publicul în general, nu numai dela noi, este pornit să afirme că toate, dar absolut toate neajunsurile ce le întâmpină în legăturile sale cu serviciile p. t. t. se datoresc exclusiv administrației și personalului p. t. t. pe care îi socotește singurii vinovați, că scrisoarea sa nu a ajuns la destinație, că telegrama sa i-a fost înapoiată, sau un colet a căzut în rebut etc.

S'a scris în această privință mult, prea mult rău despre serviciul poștal și fără a întoarce acuzația și a spune că vina este numai a publicului — căci aceasta ar fi o exagerație — totuși nu e mai puțin adevărat că și publicul greșește câteodată... dar păcatul rămâne să-l tragă tot poșta!

Rebuturile, formează în această privință, un capitol eloquent din care se poate extrage partea de vină a publicului.

Ce sunt aceste rebuturi, o știm cu toții.

Correspondența de tot felul: scrisori, etc. cari nu se pot preda la destinație și cari înapoiate la origina, nu se pot preda nici expeditorilor.

Din ce cauză? O scrisoare cu adresa incompletă, fără stradă ori fără număr, e motivată de factor că adresatul e necunoscut și când urmează să fie înapoiată expeditorului, se constată că acesta nu și-a dat adresa, sau s'a mutat la un domiciliu necunoscut.

Câte cazuri de acestea nu se ivesc, când cu toată bunăvoința și ori câte cercetări s'ar face, scrisoarea nu poate scăpa din rebut.

Un colet expediat în regulă cu adresa completă e refuzat de destinatar, pentru motive cari îl privesc, și abandonat de... expeditor!

Un mandat, în care fiind vorba de bani sunători ar fi de presupus că nu este posibil să cadă și acesta în rebut, totuși e vina funcționarului care... etc.

Cu toate acestea sunt și asemenea cazuri și administrația ptt își face datoria să publice în Monitorul Oficial valorile rămase nelichidate și care în cele din urmă se fac venit la stat, pentru că cei interesați nu le reclamă.

E adevărat că o bună parte din rebuturi sunt cauzate și de neîndeplinirea condițiilor tarifare și legale asupra corespondențelor ptt, dar vina nu este a poștei, ci a celor cari nu se conformă legii și regulamentelor din serviciul p. t. t.

Acestea sunt cazuri precise, când într'adevăr corespondențele menționate s'au expediat; dar s'a cerut și pe acelea nemărturisite, când de pildă scrisorile, pentru cari se învinovățește poșta, nici n'au fost predate poștei! Dar aici este de făcut o distincție. — Sunt scrisori pe cari expeditorii le-au scris, dar pe cari nu le-au pus personal la cutie, ci le-au încredințat unui servitor, care de rea credință cum sunt unii, le-a distrus, oprind mărcile.

Alte scrisori cari n'au fost predate poștei pentru simplu motiv că nici n'au fost scrise, dar pentru a salva o obligație uitată, se aruncă vina pe poștă, că a pierdut-o...

În sfârșit mai este bine să cităm și pe acei cari distrați fiind, uită să pună scrisoarea la cutie, o găsește peste cinci zile terfelită în buzunar și apoi exasperat o predă unui prieten s'o ducă el la poștă și aceasta bineînțeles, are și el dreptul s'o poarte tot atâta timp în buzunar, pentru ca după 10 zile să ajungă în sfârșit la destinație, întârziată... din cauza poștei!

Cele mai multe din cazurile menționate în care publicul greșește, iar nu administrația și personalul ptt, sunt strânse, după cum arată în capitolul rebuturilor.

Funcționari de poștă le știu toate acestea. În această privință e interesant de consultat statisticile publicate de adțiile poștale și răsfoind pe aceia a Regiei noastre PTT, pe anul 1931 găsim următoarele date privitoare la rebuturi: În cursul anului 1931, au căzut în rebut un număr de 685,489 corespondențe interne și externe, din care majoritatea o formează scrisorile și cărțile poștale (626. 407).

Numărul pare impresionant. — Trebuie însă adăugat că aceste rebuturi, se raportează la un număr total de 379.388,276 corespondențe transportate prin poștă.

În aceeași ordine de idei, o revistă profesională publică în legăturile cu greșelile publicului din Anglia o dare de seamă extrem de interesantă.

Anume se arată că în cursul unui an, s'au găsit un număr de 32,563,000 scrisori cari n'au putut fi predate la destinație din cauză că publicul a uitat să scrie adresa destinatarului...

Ei bine toți acești expeditori răvășiți pe întregul teritoriu al Marii Britanii și coloniile sale, desigur că au fost purtătorii de cuvânt ai unei reclame nemeritate asupra serviciului poștal, căci fiecare în cercul său va fi avut următoarea discuție:

— Ți-am scris și nu mi-ai răspuns.

— Dar n'am primit nimic!

— Of, serviciul ăsta poștal, numai buclucuri îmi face!

Să fim deci drepti și să dăm și... publicului ce e al publicului!...

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTA SOCIALĂ ECONOMICĂ

Visarion Roman

Cu prilejul I-ului centenar dela nașterea sa. — Cuvinte comemorative

de Prof. I. IUPAȘ

Consiliul de administrație al Băncii „Albina” a ținut să-și îndeplinească o datorie de pietate față de memoria întemeietorului acestui institut de credit: Visarion Roman, dela nașterea căruia s'a împlinit un secol, la 5 Iulie 1933.

Festivitatea comemorativă din catedrala ortodoxă a Sibiului și dela mormântul fericitului inițiator al organizării noastre financiare-economice va trezi, fără îndoială, un interes, care depășește numărul considerabil al participanților prelungindu-se și asupra celor ce putând aprecia importanța momentului istoric dela 1872, când a luat ființă *cea dintâi bancă românească*, își vor îndrepta cugetul, din apropiere sau din depărtare, spre slujba de pomenire creștinească și națională închinată neobositului muncitor în ogorul vieții spirituale și priceputului deschizător de drum nou în al celei economice, care a fost Visarion Roman.

N'a trecut mult timp de când am prăznuit în aceeași catedrală pomenirea lui Ioan Popescu, întemeietorul pedagogiei științifice la Români. Și acum, iată, pomenim alt întemeietor: al organizării economice-financiare.

S'ar părea că această veche cetate a Sibiului a fost ursită să dea neamului românesc o serie întreagă de întemeietori și îndrumători în felurite ramuri ale vieții și organizării sale contemporane.

În adevăr așa este. Între toate orașele României întregite Sibiul se bucură de un prestigiu istoric excepțional nu numai fiindcă în preajma lui ne înfățișează documentele cea mai veche organizațiune militară românească, chiar pe la începutul secolului XIII, nu numai fiindcă aci a văzut lumina tiparului, la 1544, cea dintâi carte românească, dar mai ales pentru silințele încununate de atâtea rezultate trainice și binecuvântate pentru progresul vieții și culturii noastre din secolul XIX.

În preajma neîntrecutului cârmuitor de suflete, care a fost Mitropolitul Șaguna, acest providențial „dătător de legi și datini”, istoria noastră națională are bucuria de a fi putut descoperi o strălucită pleiadă a talentelor creatoare. Comparând activitatea lor cu a antecesorilor imediați contribuim vrând nevrând la verificarea parțială a constatării, pe care o făcea istoricul Velleius Paterculus afirmând că talentele sunt ca paserile călătoare: se ivesc în cârduri iar înainte și în urma lor e pustiu orizontul.

II.

Din această pleiadă făcea parte și fericitul întru pomenire Visarion, fiul dascălului Andrei Roman și al soției sale Paraschiva.

Lângă biserica ortodoxă din Dârlos se văd încă cele două cruci așezate de Visarion Roman în amintirea părinților săi, una la 1870, cealaltă cu doi ani mai târziu, la 1872.

Cea dintâi arată, că Paraschiva Roman a răposat la 15 Octomvrie 1870, în etate de 62 ani. Pierderea bunei sale mame îndeamnă pe „fiul duios Visarion” să sape în piatra crucii câteva versuri în ton elegiac:

*Cum stai astăzi așezată sub această piatră rece
Și viața-ți ți-se stinse ca o candelă de vânt
Vai, în lume viața e ca umbra care trece,
Fericirea adevărată e dincolo de mormânt!
Durerile, suspinele au încetat
În plaiul fericirii dela noi le-ai mutat.*

Crucea a doua nu are decât această inscripție laconică: „În memoria neuitatului tată *Andrei Roman*, răposat în 15 Decemvrie 1872 în etate de 62 ani”.

De aci ar urma, că fiul Visarion s'a simțit toată viața în mai puternice legături sufletești cu mamă-sa Paraschiva, decât cu tatăl său Andrei.

Copilăria nu i-a putut fi decât străjuită de grija zilei de mâne, pândită de lipsuri și neajunsuri ca a tuturor celor ce au isbit a se ridica din modestele căminuri ale dascălilor, preoților sau plugarilor mai înstăriți.

La vârsta de 15 ani revoluția îl smulge de acasă făcându-l să pibegească pe la frații din sudul Carpaților. După potolirea revoluției îl găsim printre elevii seminarului din Sibiu, pregătindu-se spre a-și desfășura activitatea ca Dascăl și ca notar în Rășinari, apoi ca profesor la seminar (1854—5), ca redactor la „Telegraful Român” (1857—58) în coloanele căruia începe a publica de pe la 1857 articole de cuprins pedagogic-educativ.

Scriind despre *educația morală-religioasă* la 1856 își exprima convingerea, că toată grija și silința pentru educația fizică este zadarnică, toată puterea trupească și sufletească e îndesert desvolută și perfecționată, dacă nu e însoțită de educația morală-religioasă, pe care trebuie să se întemeieze orice încercare

de ordin educativ. Copiii trebuie să devină înainte de toate *oameni morali*, dacă e să-și știe prețui și întrebuința bine puterile trupesti. În sufletul lor trebuie trezită de timpuriu iubirea, ascultarea, supunerea, pornirea spre muncă și hărnicie... „Copilul trebuie condus pe cărarea simplă, ce ne-o arată Biblia, iar nu pe calea cea măiestrită a cateheților filosofi, cari întotdeauna vreau să secere, unde n'au sămănat...”

Mai târziu redactă calendarul „*Amicul Poporului*” timp de 22 ani (1860—82), îngriji revista pedagogică „*Amicul Școlii*” (1860—1865) și revista literară „*Albina Carpaților*” (1876—1879), interesându-se în același timp de viața bisericească-școlară și participând activ la conducerea „Asociațiunii” ca membru în comitetul ei central.

III.

Această activitate multilaterală nu-i absorbi însă întreg timpul și nu-i istovi puterile de muncă. Din potrivă i-le ascuți îndreptându-le, spre un domeniu prea puțin cunoscut până atunci din partea vre-unui Român, spre domeniul organizării economice-financiare, unde era mult de lucru pentru desțelenirea cgo-rului.

Dupăce isbuti Șaguna să înfăptuiască organizarea bisericească, în temeiul autonomiei, și la adăpostul ei să așeze organizarea școlară, iar la al „Asociațiunii” pe cea culturală, se impunea necesitatea de a proceda și la un început de organizarea financiară-economică.

Visarion Roman încercă și reuși la 1868 să facă acest început prin o modestă organizație locală a Rășinarilor. Și-a dat însă curând seama de insuficiența unei organizări reduse la limitele comunale și a ieșit la larg stăruind fără preget pentru strângerea într'un mănunchiu a forțelor financiare românești din Transilvania și Banat. Pentru realizarea proiectului său îi puteau servi bune îndemnuri și îndrumări experiențele Sașilor ardeleni, cari aveau bănci organizate încă de prin al 5-lea deceniu al secolului XIX. El nu s'a mulțumit să profite însă numai de aceste experiențe, ci luând contact cu fruntașii vieții publice românești, s'a decis a călători la Viena, ca să poată cunoaște mai de aproape felul de funcționare al institutelor financiare din capitala monarhiei habsburgice.

Intors de acolo pregăti statutele Băncii „Albina” pentru a căror aprobare de către guvernul ungar din Budapesta avu norocul să obțină sprijinul efectiv al mult apreciatului Alexandru Mocioni.

Astfel la 14 Martie 1872 s'a putut ține la Sibiu adunarea generală de constituire. Consiliul de administrație, având pe Alexandru Mocioni președinte, pe Iacob Bologa vicepreședinte și pe Ioan Popescu notar, procedează neîntârziat la numirea funcționarilor, făcând toate preparativele, ca Banca „Albina” să-și poată începe activitatea la 10 Aprilie.

Când era momentul să-și vadă harnicul Visarion Roman stăruințele încoronate de succesul dorit, avu oarecari decepții pe cari le destăinuî într'o scrisoare, adresată la 7 Septembrie 1872 lui Grigore Silași la Viena comunicându-i, că chestiunea numirii lui ca director al „Albinei” a produs o frământare de 2 zile în mai multe ședințe ale consiliului de administrație, ivindu-se părerea, să servească un an de probă înainte de a fi numit în mod definitiv. Intervenția cate-

gorică a lui Alexandru Mocioni a înlăturat această părere, izbutind să determine a fi numit Visarion Roman cu unanimitate ca director al noului institut cu o leafă anuală de 1.800.— fl. urmând ca contractul să se încheie după un an. Cel dintâi bilanț încheiat după activitatea de două luni a băncii a prezentat un câștig de peste 7.000.— fl., ceea ce îl îndemnă pe Roman să-i scrie lui Silași: „Astăzi lucrurile stau foarte bine și cu mine și cu institutul. Aud că Alex. Mocioni va veni peste 8 zile la Sibiu pentru a mă îmbia cu încheierea contractului mai înainte de expirarea anului.”

Progresul Băncii se afirmă din an în an tot mai îmbucurător; Românii din Brașov insistă încă dela 1876 pentru înființarea unei filiale în orașul lor. Se numește o comisiune pentru studierea acestei chestiuni. În vara anului 1879, fiind Gheorghe Barițiu în București la ședințele Academiei Române, primi dela Visarion Roman o scrisoare cu data de 13 Iunie, împărtășindu-i acesta, că în ultima ședință a consiliului de administrație, Ilie Măcelariu făcu propunerea ca nu în Brașov, că în București să înființeze „Albina” filiala, luând măsurile necesare pentru culegerea informațiilor și obținerea concesiunii ca „îndată să deschidem filiala”. Direcțiunea a decis a se transpune această întrebare comisiunii esmise pentru filiala din Brașov. Aflându-va Dv. în București, imi țin de datorință a Vă aduce aceasta la cunoștință cu rugarea ca, dacă vă iartă timpul, să binevoiți a ne informa despre prospectele ce ar putea avea atare filială în București și că ce pasuri s'ar cere să facem pentru obținerea concesiunii?... Firește înființarea unei filiale în București are înțeles numai dacă eu sau altul asemenea d. e. Aurel Brote am merge a o conduce. Acolo principala condițiune a prosperării va fi, ca conducerea filialei să fie încredințată în mâni sigure.”

De aci rezultă, că la 1879 Visarion Roman se ocupă cu gândul de a părăsi Sibiu, spre a-și căuta un cerc mai larg de activitate, la București. În mesajul tronului anunțase Principele Carol, că Guvernul Român va prezenta un proiect de lege privitor la înființarea Băncii de scont și de circulațiune, proiect din care a rezultat legea de organizare a Băncii Naționale a României. Roman, care urmărea cu atențiune încredată discuțiile și informațiile de ordin financiar, era gata a contribui cu experiențele și cunoștințele sale la proiectata organizare a Băncii Naționale. În aceeași scrisoare se adresează deci lui Barițiu în modul următor: „Acum vin la o rugare confidențială, pe care dacă veți găsi cu cale a o împlini, vă voiui mulțumi, iar încât nu, vă rog a nu o mai spune nimă-nui. Eu aș primi cu multă plăcere compunerea unui statut pentru o casă de economii în București și când mi s'ar oferi la aceeaș sau postul de director sau de alt funcționar cu mai bună plată, decum am astăzi, m'aș decide a trece cu totul în România, unde voiui găsi de sigur o sferă mai largă de activitate. De sine se înțelege, că va fi de datorita mea a face mai întâi îngrijiri, ca prin astă strămutare institutul „Albina” să nu pătimească. Modul și calea mulțumită lui Dzeu, se poate astăzi găsi. După științele și experiențele mele de până aici aș putea garanta cu viața mea, că voiui întocmi Sparkassa proiectată astfel, încât să o poată vedea și lăuda oricare bărbat, de specialitate din Europa, și că în 5—10 ani acțiunile ei s'ar uroa

la cursul acțiunilor primelor casse de economii din Viena și Budapesta. Niciodată, Dle Barițiu, nu veți fi mulțumit de o faptă ce ați făcut, ca de aceasta.

Totul ce se cere la început, sunt numele a 5—6 bărbați de vază și de trecere, cari să facă comitetul fondatorilor. Sacrificii de bani nu se cer, totul se va face neforțat, de sine însuși. Pe lângă o înțeleaptă procedură publicul bucureștean și din toate părțile României va subscrie capitalul în timp scurt. Ce să vă mai înșir multe? Dacă în împrejurările noastre foarte grele de aici, mi-a succes cu concursul câtorva bărbați cu renume a vedea subscris capitalul de 300 mii fl. și vărsat în timp relativ scurt și dacă institutul „Albina” a făcut progresele văzute, cu cât mai mult și mai ușor și mai bine se va putea executa asemenea întreprindere în București!

„Dacă e ca încă în această sesiune a camerei să se prezenteze Statutul atunci rog a fi chemat și luându-mi un concediu de 1 lună, în 2 săptămâni promit proiectul de statut și întreaga organizare gata.

„Vorbiți vă rog, cu Domnii Rosetti și Brătianu etc. și dacă se face lucrul, vă voi fi mulțumitor într'un mod, cum nici puteți cugeta.”

Filiata proiectată la București nu s'a putut înființa, ci s'a inaugurat cea dela Brașov la 1 August 1882 cu participarea lui Visarion Roman și lui Partenie Cosma, ca reprezentanți ai Centralei din Sibiu, cu Teohar Alesî dirigent, N. Petra-Petrescu casier, G. Popasu contabil și Iosif Pușcariu juriscult. Nici dorința lui Visarion Roman de a-și găsi în București o sferă mai largă de activitate nu s'a împlinit.

El a rămas aci în Sibiu până la sfârșitul laborioasei sale vieți, căreia moartea nemilostivă i-a curmat firul în dimineața zilei de 11 Maiu 1885, printr'o apoplexie cerebrală.

În aceeași zi la ora 10 întrunindu-se membrii direcțiunii în ședință au luat deciziunea ca „din recunoștință pentru meritele neperitoare ale defunctului” înmormântarea să i se facă pe cheltuiala Băncii „Albina”. Iar în ședința dela 30 Maiu a votat văduvei „pentru susținerea sa și a copiilor săi” o pensie lunară de 100 fl. cu începere dela 1 Iulie 1885.

Pensia era destul de mică, de aceea în ședința dela 29 Martie 1886 succesorul lui Roman, noul director executiv Partenie Cosma „dând cetire rugării Doamnei Marina Roman pentru urcarea pensiunii. — Direcțiunea, considerând că institutul nostru este în prima linie creațiunea fostului director Visarion Roman, considerând că după decedatul au rămas 7 copii minori, toți porniți pentru o educațiune mai aleasă și anume: un fiu elev al școalei politehnice din Brünn, un fiu elev al seminarului teologic ortodox din Sibiu, două fete mari, doi băieți, unul în școala normală, altul în gimnaziul inferior și o copilă în școala de fete, — considerând că averea rămasă după decedatul nu este suficientă nici pentru acoperirea datoriilor lăsamântului său, că prin urmare fără ajutorul institutului număratoarea familie ar deveni expusă la mila altora, iar creșterea copiilor lui ar trebui să se întrerupă, decide să propună adunării generale, ca aceasta să binevoiască a se îngriji în mod cuviincios de viitorul familiei fostului director Visarion Roman, votând din averea institutului în contul speselor văduvei Marina Roman pentru totdeauna, până când va purta acest nume o pensie de 1.200.— fl. la an, și copiilor ei până când își vor

absolva studiile, respective până când vor deveni majori, fără diferență de sex, ca adaus de educațiune câte 100 fl. la an de persoană”.

Am schițat aci câteva momente din activitatea lui Visarion Roman, în domeniul vieții și organizării noastre economice-financiare, cari ni-l înfățișează ca pe un bărbat cu interes multilateral pentru toate problemele neamului său și în acelaș timp ca pe un cap luminat, cu pătrunzătoare putere de judecată, de inițiativă și de executivă, preocupat în toate împrejurările de strângerea și organizarea forțelor active, de iscusita lor îndrumare și de grija de a nu clădi pe nisip, ci pe stânca celei mai rezistente trăinicii alcătuirea principală a vieții sale: Banca Albina.

Ironia sorții a voit ca centenarul nașterii lui Visarion Roman să fie sărbătorit în împrejurări grele pentru această importanță creațiune a sa. Deci tocmai povara acestor împrejurări impune strângerea într'un mănunchiu a tuturor celor capabili să contribuie la ușurarea și îndreptarea lor, ceea ce nu va fi cu puțință altfel decât prin înlăturarea demagogiei destructive dela conducerea treburilor publice și prin înlocuirea ei cu vechile metode probate ale prevederii și prudenței, cari să reînvie iarăș încrederea zdruncinată și atmosfera de optimism binefăcător.

Spovedanie

*În vinete mele încolțesc fire de grâu
spre viață.*

*Străbat trecutul
pe ascuțit de lănci ajungând la azi.
Strămoșii viteji trăiesc în mine
precum inimile pietrelor în cascade.
Încing brîul de spini
al nădeidii
și ridic pumnul
cu voința tuturor
cătră altă zi...*

Drumul meu

*Sânt vestitorul binelui
și pasul meu îl vreau oricui.
Neogoiță stea mă poartă 'n veac,
în fața mea toți regii tac.
Popoare zăbovite disperării
cutează răsunset să dea durerii.
Port dinamită în cuvânt
și 'n suflet întregul pământ.
În mers... eu văd
străluciri căzute în prăpăd
și cum din apăsări coscinge se tocmesc,
pe vîrfuri de cruci morții zâmbesc.
Încrucisări la capăt de nopți blestamate,
săbii sclipinde... mâini negre... credințe răsturnate
și trec înainte
peste cadavre... peste morminte...*

ION Th. ILEA

„Revoluția“ lui Hitler

În toată perioada de după război, atenția lumii s'a îndreptat înspre Germania ca spre un punct nevralgic. Toți sunt de acord că evoluția ei este decisivă nu numai pentru Europa, ci și pentru întreaga planetă. În iarnă, când s'a instalat la putere Hitler, din acest epicentru al sguduirilor capitaliste, un val de sălbatică reacțiune s'a abătut îndeosebi asupra Europei sudestice. Toate forțele trecutului, galvanizate de îndrăzneala național-socialistă, porniseră la ofensivă. Cetitorii își amintesc, de sigur, în ce măsură s'a resimțit și țara noastră de pe urma evenimentelor din Germania.

Acum când, după șase luni de guvernare, mai bine zis de teroare fără frâu, Hitler este complet descoperit, iar partidul său în plină fermentație, când aventura se apropie de lichidare, ne putem da mai bine seama, ce interese și planuri au prezidat la zămislirea ei. În orice caz, după cele petrecute, vedem mai clar decât înainte cu șase luni. Ba, înseși, victimele lui Hitler încep să se desmeticească...

Diversiunea hitleristă ne apare astăzi ca una din cele mai mari și mai îndrăznețe escrocherii ale istoriei. În montarea ei, marea burghezie și junkerismul prusac și-au întrebuințat tot fondul de infamie și perversitate. În sprijinul afirmației noastre, ne referim la un singur fapt: partidul, care se intitulă „socialist“, după șase luni de guvernare, când se crede solid înscăunat, încredințează conducerea întregii economii germane, unui consiliu superior, compus exclusiv din magnații industriei și ai finanței, Krupp von Bohlen chemat să realizeze socialismul — înseamnă o depășire a grotescului! Poporul german plătește astăzi cu suferinți crunte, lipsa lui de simț politic.

Dar, să vedem, cum a fost posibilă escrocheria.

* * *

Republica dela Weimar, deși păstrase în școală, în magistratură, în armată, în politică și în diplomatie, pe toți reprezentanții spiritului prusac, deși în schimb în 1919 împuscaseră 30.000 de muncitori, deși „ura revoluția“ (vorba fostului președinte Ebert) totuși nu putuse câștiga simpatia marelui burghezii. Aceasta, dorind o stăpânire neîngrădită și necontrolată, se simțea stingherită în mișcările ei de constituția republicană, care îngăduia partidului comunist o existență legală. Abia reculeasă din panică, marea burghezie, în alianță cu latifundiarii din est, a pus la cale complotul împotriva constituției dela Weimar.

S'au ivit însă mari dificultăți. Dictatura fățișă n'o putea instaura decât un partid cu o largă bază socială, o adevărată forță politică. Masele cari să dea dictaturii acest suport, nu puteau fi câștigate, la rândul lor, decât cu lozinci anticapitaliste. Bancherii și junkerii nu puteau apare în arenă, ei erau nevoiți să lucreze prin mandatar. Reacțiunea trebuia să se deghizeze, capitalismul rapace să se ascundă în dosul formulelor imprecise, dar cu o puternică rezonanță.

Jocul rămânea totuși primejdios. Lacheii puteau să-și tragă pe sfoară stăpânii, în loc să înșele poporul. Trebuiau luate, deci, toate precauțiile. Apoi, chiar dacă mandatarii rămăneau fideli, trebuia să se conteze cu o furtunoasă indignare a masei în momentul

când ea va fi dobândit conștiința că a fost sedusă.

Întreprinderea nu aparea ușoară, ci plină de riscuri. La început, o parte a burgheziei germane a și refuzat sprijinul său mișcării hitleriste, pe care o socotea o aventură primejdioasă și de prost gust. A venit însă criza, cu inevitabilul flux al demagogiei, care i-a permis lui Hitler să vazească spre putere.

Încă din 1930, burghezia germană cauta cu disperare o ieșire din criza, rîrește, în sens capitulist. Și cum o ieșire propriu zisă nu putea găsi, căci n'o poate găsi nici o burghezie, îi rămăneau numai două mijloace, prin cari să-și prelungească agonia: un atac necruțător la punga salariaților (ceea ce s'a făcut și se face în toate țările burgheze) și războiul. Cu alte cuvinte, orice burghezie națională speră să se refacă, fie pe socoteala muncitorinii proprii, fie pe socoteala altei burghezii, iar ideologia naționalistă e chemată să furnizeze argumentele justificatoare ale faptului.

Social-democrația, cu toată slăbiciunea, conducătorilor săi, nu putea merge prea departe cu sacrificarea muncitorilor, căci avea în coastă partidul comunist. Nici chiar centrul catolic, sprijinit de sindicate muncitorești în parte, n'a putut admite scandaluloasele subvenții (Osthilfe) acordate marelui proprietăți falite din Prusia. (Din această cauză, Brüning a fost concediat de junkerul Hindenburg.) O politică burgheză agresivă și brutală, jucând ultima cără, trebuia să-și găsească alți oameni.

Momentul Hitler, apărând din ce în ce mai clar ca ultima șansă a burgheziei germane, era inevitabil. Așa se explică marșul său triumfal și capitularea uluitoare a tuturor formațiunilor politice burgheze. Unele s'au predat cu resemnare, altele au trecut la josnica lingușire a noilor stăpâni, dar nici una din ele n'a schițat un gest de rezistență. La ce? Când lupta se dă între fascism și comunism, între dictatura burgheză și cea proletară, când altă formulă nu e posibilă, ce-ar putea face niște elemente indecise? Soarta lor e să se supună celor mai tari.

* * *

Experimentul hitlerist nu era cu puțință fără îngustimea de spirit (mai pe românește: prostia) micii burghezii germane, care i-a dat baza socială.

Programul lui Hitler este de esență pur demagogică, vorbind pe gustul tuturor categoriilor sociale. Însăși titulatura partidului, împreunând două adjectivă (național și socialist) cari se exclud, dovedește intenția neonestă de a se induce cât mai multă lume, bineînțeles ignorantă și naivă. Căci, la spiritele critice, el nu putea provoca decât zâmbete.

Visul lui Hitler era statul corporatist. Dar, parlamentul corporatist, desființat de marea revoluție franceză, era corespondentul politic al castelor, deci o instituție proprie societății feudale. Cum e posibil atunci să torni conținut socialist într-o formă medievală, când acest conținut nu încapă nici în cadrul mai larg al statului capitalist? Și totuși s'au găsit atâția niemi, cu titluri universitare, cari să nu observe aberația dela baza programului hitlerist. Mai mult. Ca să câștige pe marii proprietari, Hitler le făgăduia urcarea tarifului vamal la cereale. În același timp, nu uita să promită populației urbane ieftinirea pâinii.

Și totuși l-au votat 17 milioane de cetățeni, cari n'au băgat de seamă că au de a face cu un șarlatan.

Dacă un desenator ar vrea să exprime printr-o imagine sau simbol toată confuzia național-socialistă, el ar trebui să recurgă la un monstru cu cap de cal, trup de peste și picioare de găscă.

Recunoaștem bucuros că mica burghezie germană întrece în cretinism politic orice altă mică burghezie. Asta însă nu-i explicație suficientă a momentului hitlerist. Sunt alte cauze mai adânci, cari au făcut ca o masă așa de importantă să se lase târâtă de iluzii, să se arunce cu atâta pasiune în aventură.

În orice țară capitalistă, mica burghezie trăiește clipe tragice. Cum în urma crizei economice suma plus-valutii a scăzut considerabil, marea burghezie manifestă voința din ce în ce mai aprigă de-a o acapara întreagă. Mica burghezie, exclusă dela beneficii, este amenințată cu proletarizarea. De aceea, tipă împotriva marelui capital. Dar, ciotul de proprietate, pe care îl deține încă sau speră să-l redobândească, o face să se cramponeze de sistemul capitalist. Din această cauză, ea respinge socialismul. Nemulțumită cu prezentul și având teamă de viitor, ea poetizează trecutul. Îndoșești acele categorii, pe cari statul burghez le-a moștenit dela societatea feudală (meseriașul, târanul și micul negustor) caută soluții, la problemele de astăzi, în trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat. De fapt, în fiecare țară, mica burghezie aleargă buimăcită și desorientată între două linii de tranșee. Gonind după idealuri moarte, născocind hibride formule de compromis sau îmbătându-se cu sonorități goale, mica burghezie rezumă toată șovăiala clipei ce străbatem.

Într-o țară cu puternice resturi feudale în ciuda industrialismului superior, cu vii tradiții militariste, mica burghezie, monarchistă și religioasă, putea deveni ușor instrumentul inconștient al imperialismului prusac. Hitler, speculând oroarea de efort și frica de necunoscut a masselor, se oferea să aducă revoluția fără suferinți, socialismul fără dărâmare a ordinii capitaliste, bună starea fără trudă și transformarea societății fără schimbarea individului. Și magul, capabil să transfigureze totul într-o singură noapte, a fost urmat.

* * *

Firește că Hitler nu era să procedeze din prima zi la reducerea salariilor. De altfel, e foarte probabil că, în acest scop, nici nu va uza de calea directă a forfecilor, ci de aceea indirectă a inflației. Dimpotrivă: el voia să mențină iluzia revoluției socialiste, numind comisari peste întreprinderile industriale și comerciale și revocându-i numai când aceștia au început să-și ia rolul în serios. Numai la intervenția energetică a sferelor înalte, guvernul național-socialist s'a hotărât să declare că „revoluția“ s'a terminat, că încetează evoluția, iar acei cari ar îndrăzni să neșocotească dispozițiile trecutului, vorbind de o „nouă revoluție“ sau de „a doua revoluție“, vor fi declarați dușmani ai statului. (Atletul lui Dzeu“ nu poate admite opoziție.)

Hitler a făcut tot ce-a putut, ca să nu se descompună. Părăzile și demonstrațiile, serbările și discursurile, purificarea rasei și purificarea spiritului german anei „unificările“ de tot felul, erau tot atâtea diversivități, menite să amâne fatalul moment al demascării. S'a lovit însă atât de nerăbdarea partizani-

lor cât și de a patronilor. Încă la 1 Mai, numeroase trupe de asalt spusese categoric că s'au săturat de serbări și așteaptă... fapte. Programul economic, anunțat cu acea ocazie, a fost prima decepție. Patronii, la rândul lor, priveau cu multă îngrijorare radicalizarea trupelor de asalt și amestecul „nechematiilor“ în viața economică. Ei admiteau bucuros ca regimul să-și pună în aplicare fanteziile neroade în domenii, cari n'aveau nici o relație cu profitul lor, cum a fost, de pildă, revenirea la dreptul de moștenire german, în viața rurală. E clar însă că nu finanțaseră ei mișcarea hitleristă, pentru că aceasta să le calce în picioare interesele.

Ce s'a petrecut în culise, nu putem ști. Faptul este că, prin debarcarea lui Hugenberg, i-s'a dat lui Hitler o satisfacție personală. A fost însă un succes foarte scump plătit, echivalând cu o sinucidere. Căci abia la 2—3 zile după plecarea lui Hugenberg, s'a constituit faimosul consiliu economic superior, în frunte cu Krupp, Siemens și Thyssen, șefii trusturilor germane. Hitler fu nevoit să apară gol în fața partizanilor.

E momentul să subliniem că, chiar sincer să fi fost, Hitler nu putea aduce revoluția așteptată de poporul german. Într'adevăr, numai un partid *monolitic* (dintr-o bucată) are unitatea/de voință și coeziunea necesară, ca să poată întreprinde reforme mari. Un conglomerat, compus din atâtea categorii sociale, care nu e nici măcar un bloc bine cimentat, se rupe în bucăți când vrea să facă o revoluție. Cum ar putea Hitler, în cadrul socialismului, să împacă interesele fabricantilor cu ale muncitorilor, ale baronilor cu ale pâlmașilor? Socialismul nu poate ieși decât din dictatura proletară.

* * *

Nici în politica externă, de altfel, național-socialismul n'a fost mai norocos.

La ofensiva împotriva tratatului dela Versailles, Franța a răspuns cu o abilă și tenace manevră de încercuire. Pactul celor patru mari puteri, golit de conținutul inițial, este mai curând un instrument de conservare a tratatelor decât de revizuire.

Mussolini, care se complăcea în rolul de protector al hitlerismului, nu admite alipirea Austriei la Germania, căci nu vrea să-i deschidă acesteia drum înspre Europa sudestică, pe care ar dori s'o aibă sub influența sa. Însăși Austria, pe care anii trecuți Franța nu știa cum s'o împiedece dela Anschluss, se găsește în relații așa de încordate cu „Reichul al treilea“, cum n'au mai fost între cele două state germane dela 1866 încoco. Felul cum a știut regimul hitlerist să-i bruscheze pe austriaci, constituie o artă inegalabilă.

De obicei, un stat nu dă cu piciorul într-o prietenie. La venirea lui Hitler, Germania era în raporturi foarte bune cu Rusia sovietică. Cancelarul german însă, scontând adeziunea entuziastă a tuturor elementelor reacționare de pe glob, se oferea cu insistență ca stărnitor al comunismului și salvator al civilizației burgheze. Deși oferta n'a avut ecoul așteptat, ea a fost repetată, sub forma unui memorandum, de Hugenberg, la conferința economică dela Londra.

În 1932, cel mai distins scriitor militar din Anglia, recunoștea, față de Karl Radek, că Europa nu mai e în stare să bată Rusia. Germania însă, care se

plânge că este desarmată, își propune să desmembreze un stat cu o industrie mai puternică decât a sa.

Cu ambițiile-i umflate, în comică disproporție cu forța-i reală, guvernul hitlerist s'a făcut de râs; cu aroganța și agresivitatea, și-a înstreinat toate simpatiile; cu lipsa-i de tact și de suplețe, a lăsat numai impresii penibile. Niciodată poate în istoria sa, poporul german n'a fost așa de izolat ca astăzi. Chiar membrii partidului național-socialist recunosc că un război, în asemenea condiții, ar fi o pură nebunie.

* * *

Goebbels, faimosul ministru al propagandei, susține mai deunăzi că Hitler „a prins în momentul potrivit revoluția”. E ceea ce știa orice om cu vederea clară: misiunea lui Hitler a fost să „prindă” revoluția și s'o neutralizeze. Guvernarea sa face oficiu de paratrăznet.

Dar, a reușit?

Ca să-și asigure puterea „totală”, Hitler a desființat autonomia statelor germane, a distrus deci particularismul german, forță eminentemente reacționară. În acelaș scop, a lichidat toate partidele burgheze plus social-democrația, obligând pe toți cetățenii germani să se pronunțe pentru sau contra regimului. Cine va capta de aci încolo nemulțumirile, cari nu vor putea fi decât subterane?

Celebra legalitate germană, scut al tuturor guvernelor până la Hitler, a fost călcată cu voluptate în picioare. Constituția e ferfenită. Și iată că milioane de muncitori social-democrați se văd eliberați de respectul superstițios pentru legea și statul burghez. Căci în 1919, această superstiție le-a legat mâinile.

Hitler a scos din inerție biserica evanghelică, punându-i în discuție nu numai organizația administrativă, ci și dogmele. Catolicismul a pățit-o și mai rău: numeroși preoți au fost bătuți până la sânge, iar câțiva prelați arestați. Și e greu de admis că o instituție îmbătrânită, aruncată odată în vârtejul prefacerilor, va mai putea salva ceva din vechea ei ființă. Bătrânilor, sdruncinările prea mari le sunt fatale. Tot așa de greu se poate admite că un idol, târât odată în noroi, își mai recapătă vechiul prestigiu.

Silind cadavrele să umble, Hitler nu face decât să desvâlve realitatea și celor cu poșghiță pe ochi. Distrugând ficțiunile, el nu „prinde” revoluția, ci o pregătește.

Istoria recentă mai cunoaște un om, care își închipuia că oprește valul revoluționar, pe când în realitate el sfârâma diguri. Era Kerensky.

ILIE CRISTEA

Ancheta asupra Căminului școlar

— R e f l e x i u n i —

Problema Căminului Școlar sulevată în interesanta broșură a D-lui Ion Clopoțel, prof. și publicist, s'a pus pe neașteptate în discuție, dovedindu-se chiar dela început de cea mai mare importanță și actualitate. Problema învățământului primar constituie un întreg separat, fără a fi încopciată imediat cu aceea a învățământului secundar și superior. Căminurile școlare din discuție ar contribui în mod foarte simțitor la ridicarea nivelului din învățământul primar, care în vremea din urmă pare a staționa, sau chiar a da îndărăt cu toată obligativitatea lui impusă prin lege. Aceste căminuri ar contribui foarte mult la ridicarea nivelului din învățământul primar și ar fi o adevărată binefacere, mai ales pentru școlarii din comunele dela munte răslețite pe mari întinderi, având elevii să parcurgă zilnic un drum de mai mulți kilometri și amenințați în lunile de iarnă, ca în oarele de după amiază să se înapoieze la locuință prin zăpadă și întuneric. Un cămin al școlarilor în aceste comune răslețite pe mari întinderi ar da posibilitatea elevilor dela mari depărtări, să aibă măcar odată la zi un pat pentru noapte, încât elevii să plece la școală Luni dimineața și să se înapoieze acasă numai Sâmbătă după amiază, cruțându-și astfel atâtea drumuri lungi și obositoare.

Aceste căminuri nu vor putea fi ridicate prin regulamente și ordine oficiale, ci numai prin însuflețire și dragoste pentru școală și odraslele tinere. S'au văzut atâtea școli și căminuri înfloritoare, ridicate din entuziasmul ordurilor religioase, cari au știut să deștepte interesul și dragostea publicului pentru aceste instituții, cari s'au ridicat din pământ.

Aceste căminuri se vor ridica în primul rând prin *sufletul preoției și a învățătoriei dela sate*. Părinții, comitetele școlare vor suporta greutățile începutului, până când foștii elevi beneficiari ai acestor căminuri vor ajunge și ei la rândul lor să-și plătească obolul recunoștinței așa cum s'a văzut la Blaj, cu prilejul ridicării măreței clădiri a Institutului recunoștinții. Conducerea și gospodăria acestui cămin s'ar face prin preotul și învățătorul local și mai ales prin soțiile lor, cari vor avea îndatorirea ca împreună cu alte femei mai de frunte din Comună, să se îngrijască cu schimbul de supraveghere și bunul mers al Căminului. Rolul principal l-ar avea deci incontestabil *biserica*. Aici se deschide și un larg teren pentru acțiunea paralelă a celor două biserici românești, cari vor avea datoria de a se întrețe într-o nobilă emulare, pentru ridicarea acestor Căminuri, unde le vor afla de ne-

Tendințe noi în sociologie¹⁾

Dacă toată lumea ar ști mai dinainte ce este sociologia, sarcina mea ar fi cu mult ușurată. Știința aceasta datează însă pentru public de curând, încât n'a ajuns să fie unanim cunoscută. Acelorași împrejurări se datorește și faptul că se știe de obicei despre sociologie este vag și de cele mai multe ori greșit. Sociologia științifică și deci singura adevărată, la noi n'a pătruns în lume. E închisă încă în universități și în publicațiile de specialitate. Suntem nevoiți din acest motiv să fixăm în câteva cuvinte înțelesul exact al sociologiei, să prezentăm în treacăt dezvoltarea ei de până acum, ca să putem înfățișa cu folos tendințele ei abia răsărite, orientările proaspete care abia au început să se contureze.

Sociologia este știința realității sociale, adică știința trăirii împreună a oamenilor. Ca preocupare, sociologia datează din timpuri străvechi — amestecată întotdeauna cu preocupări politice, economice, juridice sau de altă natură. Numele și-l are abia din veacul trecut, iar ca știință independentă ne apare pe la sfârșitul aceluiași veac. Ceea ce deosebesc sociologia de științele sociale particulare, cum sunt economia politică, dreptul, etnologia, psihologia socială, — este preocuparea de total — ea nu studiază aspecte parțiale ale vieții sociale, ci societatea în toată complexitatea ei organică și funcțională. Se înțelege acum de ce problema cea mai de seamă a sociologiei, de care depinde chiar posibilitatea de constituire a ei ca știință, a fost de natură pur speculativă, anume: înțelegerea dacă societatea înseamnă sau nu o realitate care să nu

poată fi redusă la indivizii cari o compun — dacă societatea aduce ceva nou față de suma aritmetică a celor cari o compun. Prin cele două atitudini fundamentale ale minții omenești, negația și afirmația, soluțiile acestei probleme s'au orânduit în două poziții teoretice cari se bat cap în cap: individualismul, care neagă existența unei societăți în afară de indivizi și integralismul, care nu numai că admite societatea, dar o concepe uneori ca o realitate în afară de indivizi și cu putere de constrângere nediscutată față de ei.

Paralel cu aceste preocupări s'a încercat însă o îndepărtare de speculațiile pure și o ancorare a sociologiei în realitatea socială concretă. Sociologia încearcă de astădată să culeagă cât mai mult material de fapte (ocolind ideile generale), să le descrie și să le analizeze cât mai amănunțit pentru ca să stabilească în urmă, prin inducție și comparație tipurile principale de viață socială.

Ca preocupare, sociologia s'a dezvoltat prin urmare pe linia a două curente fundamentale: unul speculativ filosofic: sociologia generală, pură sau teoretică, — altul empirist și științific: sociologia specială, experimentală sau concretă. (Denumirile variază după autori). Ca preocupare cel puțin, amândouă sunt peopotrivă de justificate. De aceea s'au și păstrat până astăzi și se vor întâlni desigur cât va exista gândire omenească. Cei cari le reprezintă, uneori sectari și dogmatici, le privesc, e drept, ca poziții contrare — dar antinomia e strict personală — unii se interesează de general, ceilalți de particular, unii de universal, ceilalți de tipologic — realitatea le cuprinde însă pe toate. Cear-

ta poate fi cel mult de metodă, dar valoarea metodelor depinde exclusiv de rezultate. Rezultate avem însă foarte frumoase, atât dela sociologia filosofică, pe cât și dela cea empirică.

Noile tendințe în sociologie se bazează și ele pe această tradiție științifică și le putem clasifica în același chip.

Sociologia filosofică încearcă o contribuție la problema generală a realității sociale, la problema sociologiei și a metodelor ei. Reținem dintre curentele în plină dezvoltare: noologismul, fenomenologismul și realismul.²⁾

Noologismul încearcă să fixeze natura deosebitoare a societății față de celelalte realități existente, mai ales față de domeniul naturii fizice. Și susține, de unde i-se trage și numele, că societatea este o realitate spirituală și ca atare o realitate dotată cu un înțeles. Sociologia încearcă astfel să se așeze în rândul științelor spirituale mai de mult existente. Metoda de cunoaștere care ni se propune, se deosebesc de asemenea de procedeele științelor naturale, ea consistă în *înțelegere*, în interpretarea sensurilor vieții sociale. Sociologia devine un fel de hermeneutică a societății. Noologismul în sine nu este nou, — aplicarea lui integrală în sociologie se petrece însă abia de curând. Printre reprezentanți găsim două nume celebre: Sombart și Spranger și foarte mulți scriitori mai tineri.³⁾

* Conferință rostită la Radio în ziua de 27. VI. 33. Adăugăm numai câteva note bibliografice.

²⁾ Sombart: *Soziologie*, 1923 (în colaborare cu Stoltenberg), *Die drei Nationalökonomien*, 1930, Spranger: *Lebensformen*, ed. 7-a, *Psychologie des Jugendalters*, 1924.

cesare, lucrând mână în mână pentru realizarea acestei ținte în comunele mixte. Lumea își va aduce încă aminte de frumoasa acțiune, ce se pornise încă înainte de războiu, sincronie dela Sibiu și Blaj și progresând paralel pentru ținta ideală: ocrotirea elevilor săraci și orfani.

Astra fără a avea rolul principal în această chestiune este indicată să dea mână de ajutor sprijinind cu toată căldura înființarea și ajutorarea căminurilor în toate localitățile, unde aceste căminuri se vor afla de necesare. Instituțiuni similare sunt foarte multe în străinătate întemeiate de călugări și susținute din obolul credincioșilor cari au știut să se ridice la înălțimea acestor probleme umanitare.

AL. CIURA

Tot ca o aplicare a unor preocupări mai vechi ne apare și sociologia fenomenologică. Se încearcă o aplicare a filosofiei fenomenologice reprezentată de Husserl și Heidegger, în sociologie. Rezultatele teoretice sunt apreciabile. Caracterizăm în altă parte aceste încercări ca pe o poziție teoretică, dincoace de individualism și integratism. Într-adevăr, fenomenologismul neagă existența individului și a societății ca doi termeni independenți — și ni-i prezintă ca termeni corelativi făcând adică realitate împreună. Sociologul Theodor Litt afirmă existența unei conștiințe comunitare: conștiința de noi, anterioară funcțional chiar față de conștiința eului — iar Theodor Geiger neagă caracterul de substanță atât individului, cât și societății și ni le prezintă ca realități de natură funcțională legate peopotrivă de omul real, de omul în carne și oase. Individualitatea și socialitatea ne apar ca funcțiuni întregitoare ale aceleiași realități: omul.³⁾

Realismul încearcă să construiască o sociologie ca știință de realități. Reprezentantul cel mai de seamă este sociologul german Hans Freyer. Realitatea socială e legată întotdeauna de oameni, de aceea niciodată nu apare ca realitate statică, ci în continuă curgere, în neconferită devenire: de unde și istoricitatea ei de nelăgăduit.⁴⁾

Societatea este o realitate omnească și o realitate temporală. Privită ca realitate societatea este întotdeauna prezentă, de unde caracterul prezentualist al societății — cu societatea prezentă noi suntem legați existențial, suntem aceeași realitate — sociologia este chiar conștiința de sine a unei realități și teoria unei existențe. Sociologia studiază realități, nu semnificații sau sisteme de cultură. Cu aceasta ne apropiem de sociologia empirică. — Freyer ține tot

de sociologia filosofică, dar consecințele sistemului său pot duce și la empirism.

Ultimele tendințe pe cari le înregistrăm sunt de natură empirică și încearcă o revenire la observație și la cercetările de teren. În Germania apar sub forma sociologiei rurale și a sociologiei etnice. Încă în 1928 profesorul dela Colonia, Leopold von Wiese a cercetat câteva sate de pe Rin împreună cu seminarul său și a prezentat rezultatele ca o sociologie a satului. Pe de altă parte Max Rumpf formula în 1931 o sociologie a poporului german în cadrul unei teorii a vieții sociale. După Rumpf sociologia este știința vieții sociale așa cum se petrece ea, poziție precizată pe larg într-o carte apărută anul trecut. Max Rumpf nu se mulțumește numai cu cercetarea vieții sociale de sat, ci o confruntă în același timp cu cea de oraș. Se ține astfel către o sociologie a poporului, mai ales a poporului de jos — proletarii la oraș și țărani la sat — unii integrați în natură, ceilalți cuprinși în mașinism — o viață socială organică și una mecanică. Cu alte cuvinte: o sociologie a orașului și o sociologie a satului. Curentul acesta prinde treptat teren. Între cărțile de sociologie apărute anul acesta, se găsesc și o contribuție la sociologia țărănimeii datorită profesorului Gunther Ipsen.⁵⁾ — Publicațiile de acest soi vor urma desigur.

În timpul acesta în Franța se conturează sub conducerea profesorului Maunier o sociologie numită de el *colonială*. Principiile generale sunt expuse în „Sociologia sa colonială“, apărută în 1932 cu subtitlul caracteristic „Introducere la studiul contactului dintre rase“ — iar cercetările propriu zise de teren apar într-o bibliotecă specială de sociologie și etnologie juridică — printre cari remarcăm foarte multe lucrări de valoare. Ideea lui Maunier este dintre cele mai fecunde. El a făcut observația că în colonii apar sumedenie de fenomene sociale cu o valoare de generalitate mult mai mare, pe cari totuși nu le-a studiat până acum nimeni. E vorba mai ales de

contactul dintre rase, civilizații și culturi. Indigenii și cuceritorii cari în colonii sunt puși să ducă o viață socială oarecum împreună, aparțin unor grupări sociale profund diferite, unor civilizații și cercuri de cultură cu totul de altă esență. Două tipuri de societăți vin aici în contact: națiunea și imperiul deoparte, tribul și cetea pe de altă parte — primul tip prezentând un grup teritorial, un drept național, o lege scrisă, libertate și invenție — al doilea dimpotrivă: un grup de rudenie, un drept local, o lege orală obișnuită, autoritatea și tradiția. Fenomenele sociale cari apar de aici sunt foarte multe și interesante: conflicte, asimilări, acomodări, unificări, opoziții, agregări, imitații etc. Maunier a studiat problema și la teren, anume în Algeria cu rezultate extrem de frumoase — și cercetările în acest sens continuă.⁶⁾

Ultima tendință pe care o mai remarcăm este sociologia experimentală. O carte de curând apărută a lui Paul Descamps poartă titlul acesta sugestiv. Problematika și aici e veche și uneori chiar învechită, dar formularea sociologiei ca o știință experimentală poate duce la orientări cu totul nebanuite. Experimentul consistă aici în încercarea de a verifica o ipoteză prin observarea fenomenelor sociale în condiții pregătite anume în vederea acestei verificări. O formă mai puțin completă de experiență este simpla provocare a unui fapt în vederea observației, pentru că apariția lui spontană este rară și greu de observat. Cum experimentează sociologia? — În cercetările la teren culegem foarte multe date stând de vorbă cu locuitorii — spuselor lor trebuie însă verificate sistematic — aceste verificări intenționate, în special prin confruntări, constituiesc un experiment — anume observația preparată și mărturiile provocate în scopul de a controla culegerea faptelor. Un alt gen de experimentare este observația în condiții pregătite ca să verifice o ipoteză și în sfârșit pentru că Descamps este partizanul monografiilor sociologice: — alegerea

³⁾ Husserl: *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologische Philosophie*, ed. II, 1922, Heidegger: *Sein und Zeit*, ed. III, 1931, Scheler: *Der Formalismus in der Ethik und die Materiale Werthetik*, ed. III, 1927, Wesen und Formen der Sympathie, 1913, Litt: *Individuum und Gemeinschaft*, ed. II, 1924, Geiger: *Die Masse und ihre Aktion*, 1926, *Die Gestalten der Gesellung* 1928.

⁴⁾ Freyer: *Soziologie als Wirklichkeitswissenschaft*, 1930, *Einleitung in die Soziologie*, 1931.

⁵⁾ L. von Wiese: *Das Dorf als Sozialen Lebenslehre*, 1931, *Soziale Lebenssoziologie in Rahmen einer Sozialen Gebilde* 1928, Rumpf: *Deutsche Lebenslehre*, 1932, Ipsen: *Das Landvolk*, 1933.

⁶⁾ Maunier: *Sociologie coloniale*, 1932. — *La Loi Française et la Coutume Indigène en Algérie*, 1932.

⁷⁾ Descamps: *La Sociologie expérimentale*, 1933.

Sociologia franceză și valoarea științei

U r m a r e —

De cele mai multe ori, investim o credință individuală cu caracterul de justă numai dacă e susceptibilă să se impună tuturor. Piedicele ce s'au opus progresului științei sunt cea mai eclatantă dovadă despre presiunea pe care o exercită socialul.

Evoluția intelectuală s'ar efectua după școala sociologică franceză sub forma unei imense treceri dela ceea ce am putea numi misticismul social la raționalismul reformator, iar originea religioasă a civilizației e una din tezele unde există un acord general.

Religia, ca fapt social elementar pentru societățile primitive, închide în ea, în germene și confuz, toate elementele care, disociindu-se și asociindu-se între ele, au dat naștere diverselor manifestări ale vieții colective. Punctul de plecare al științei și al poeziei îl formează — după unii — miturile și legendele. Artele plastice provin din ornamentice ceremoniilor, iar dreptul și morala din practicile rituale.

Maus și Hubert, aducând ultimele contribuții la problema celor dintâi infiripări ale cognitivului, socotesc temeinic fundamentală enunțarea lui Comte: „orice știință s'a născut din arta corespunzătoare”. Ei arată cum diferitele discipline răsar progresiv din practicile magice respective: aritmetica din speculațiile asupra proprietăților magice ale vremurilor, fizica din aceleași preocupări îndreptate către

corpuri, astronomia din astrologie etc.

Se știe că magia raportată la religie nu e decât o formă derivată, mai individualizată, așa că, în ultima analiză, știința derivă din religie și păstrează unele din caracterele acesteia, semne ale originii ei sociale.

Pentru cei de azi, știința apare ca o formă de reflexie complet desinteresată, obiectivă, impersonală, independentă de orice condiții temporale și îndreptată numai spre achiziția adevărului pur. Să nu uităm însă că există un „progres al conștiinței” și că una e știința încheiată și alta e știința pe cale de a se făuri. În a doua ipoteză toate științele apar într'un raport de strânsă reciprocitate cu progresul material, condiționează și sunt condiționate de util, de tehnică, de relațiile intra-umane.

Etapele științei și toate fluctuațiile ei sunt în directă dependență de viața integrală a societății. La emanarea ei — paralelă cu creșterea respectului pentru personalitatea creatoare, contribuie tot ce limitează puterea religiei — legată de grup mai mult decât gândirea abstractă — adică în special producțiile cu circulație internațională. Ceea ce face ca știința să câștige locul prim în concertul valorilor e succesul ei de ordin economic și politic față de soluțiile teocratice sau metafizice. Masele modernității sunt recunoscătoare raționalismului științei pentru răsturnarea u-

nor prejudecăți de care se servea un mănunchiu de privilegiați până la marea revoluție și în al doilea loc pentru înaintarea tuturor tehnicilor.

Mijloc permanent de satisfacție a colectivității, știința e privită ca centrul unui nou sistem al valorilor din momentul în care interpretarea pozitivă a universului asigură într'un grad mai mare decât religia unificarea spirituală, ordinea socială, puterea omului asupra naturii.

Din treaptă în treaptă, știința a câștigat așa demult teren încât s'a arătat în judecător suprem al „enigmei universului”, ceea ce a făcut să se vorbească, după anumite eșecuri, de un „faliment al științei”.

Concluzia procesului a fost: că rezultatele științei moderne duc la o nouă concepție a umanității, înfățișând cor-relatul ori cosmos într'un sens mai mulțumitor decât celelalte valori, în parte. Mișcări politice de amploarea socialismului caută aici deslegarea „chestiei sociale” precum și metode de acțiune, iar când acestea reușesc chiar și numai parțial, eterna dorință a cultului nimbreaază pe savant cu aureola profetului ce va să vină.

Nu poate fi însă vorba de o înlocuire pentru totdeauna a religiei prin știință, după școala sociologică franceză. Nu lecțiile lui asupra evoluției valorilor, Bouglé constată doar supremația celei din urmă în epoca modernă. (Va urma).

T. RUDU

spre monografiere ca să verificăm o teorie, este tot un experiment. Ceea ce trebuie să reținem, e că sub diferite forme experimentul este posibil și în sociologie — bine înțeles în sociologia empirică, hotărâtă să ia contact cu realitatea prin cercetări directe la teren.)

Care este icoana sociologiei ca știință unitară după amintirea celor șase tendințe în aparență atât de diferite? Ce au comun sociologia noologică, sociologia fenomenologică, sau cea realistă cu sociologia etnică, sociologia colonială sau cea experimentală? Preocupările acestea nu sunt tocmai atât de streine unele de altele și nici într'un caz ele nu sunt contradictorii, — fiecare însemnează o

contribuție la unul din capitoarele sociologiei. Cele dintâi se apropie din ce în ce mai mult de esența vieții sociale și încearcă să-i determine în același timp genul ei de existență. Celelalte încearcă o apropiere de realitatea vie, un studiu al formelor de viață socială în toată varietatea și complexitatea lor aflate pe glob. Unele se ocupă de societate în genere, celelalte de formele empirice ale conviețuirii — deci două preocupări peopotrivă de legitime și de fructuoase.

În ce privește sociologia românească, nu ne putem opri să subliniem felul în care se integrează cercetările monografice întreprinse de profesorul Dimitrie Gusti și școlarii săi în preocupările știin-

țifice ale vremii. Mai ales curentele de sociologie etnică și rurală cari apar în Germania și cele de sociologie experimentală semnalate în Franța (întrucât de America nu ne-am ocupat) însemnează pentru noi chezașia cea mai de încredere că suntem pe linia științifică a vremii — că rezultatele monografice vor putea sta alături atât ca material, cât și ca metodă de tot ce se face în străinătate. De aceea ne permitem să le semnalăm și pe ele, aparte, printre noile tendințe ale sociologiei.⁸⁾

TRAIAN HERSENI

⁸⁾ Arhiva pentru știință și reforma socială, I—4, 1932 (Arhiva monografică) și T. Herseni: Monografia sociologică (ed. de semțiar, 1931).

Pe când programul de acțiune al Astei?

Vom avea iarăș o adunare generală a Astei, la interval anual, după Deva la Brașov.

Fiindcă despărțământul Brașov este cel mai consolidat, mai solid organizat din punct de vedere financiar, ca o consecință a planului primar elaborat de fostul președinte de mare prestigiu d-l Vasile Goldiș, dintre toate despărțămintele provinciale, Astra întâlnește un mediu mai pregătit, mai înălțat și mai potrivit pentru lămuririle sale teoretice și pentru stabilirea unui program de lucru, decât oriunde într'altăparte. Câțiva intelectuali de seamă din Brașov, printre cari trebuie să amintim pe dd. Axente Banciu, Tiberiu Brediceanu, dr. N. Căliman și dr. Pompiliu Nistor au activat cu o râvnă rară la întărirea Astei, asistați de o unanimitate impresionantă a iubitorilor de cultură. Dacă Astra din Brașov dispune de un aparat financiar temeinic, aceasta se explică prin jertfa celor pomeniți. Secretul succeselor în culturalizarea poporului însă e în funcțiune de practicile sigure de a străbate la popor.

Astra e cunoscută până în pături largi. Sate întregi cu deosebire din împrejurimile Sibiului și Blajului știu să străluciască în cortegiile memorabile cu o adevărată artă de actori ai spectacolului care se deșiră ca de o scenă turnantă.

Astra deține virtutea armonizării dintre oameni, făcându-i să-și uite dușmăniile și interesele personale.

Astra mai însemnează și un costisitor birocrațism, căci e condusă de un birou central cu registre și buget de consumație.

Să recunoaștem însă, că Astra se sbate într'o neputință chinuitoare de a pătrunde în durerile și lipsurile celor de jos.

Ea vrea mereu ceva, și nu știe precis ce, și nu știe cum să procedeze ferm.

Dacă se angajează pe căi întortocheate, deschise tuturor fantaziilor, — e primejduită să cadă unilateralitate și absurd.

A cultiva exclusiv serbările și, decorul spectacolului anual e o risipă neîngăduită și o paradă tip potemkinian — puțin onorabil pentru cultura unui popor.

Iar în timp ce durează discuțiile la Astra — ani și decenii — poporul nostru în marile lui straturi de jos își târește lăncezeala incertitudinilor și ignoranțelor.

Ici colo prin hărnicia câtorva conducători se ridică frumoase case culturale locuri de petrecere. *Ici colo* Astra însă este a tuturoră făcută pentru toți, pentru cei mulți.

Trbuie să se ia măsuri generale pentru înviorarea sufletului poporului nostru până în ultimile sale așezări de suburbii orășenești și cătune de munte.

Marea, generatoarea impulsione de sus pentru o atare transformare n'a venit și întârzie să vină. Repezițiunea și generalitatea înoirilor sunt în raport direct cu pregătirea conducătorilor, cu voința de a înfăptui și cu gradul de ardoare de care le este plină mintea lor cuprinzătoare.

În fruntea Astei trebuie să fie figuri reprezentative, expresiune complexă a totalității națiunii, suflet cald și sensibilitate cari să dețină forța de divinațiune oceanului de suferință și privațiune care colcăie în adâncurile ființei sale.

Poporul român e un popor neajutat și neajutorat, orfan și neîncadrat spiritual în ființa statului, neorientat și lovit prea adesea de administrațiuni birocratice. Dă un procent rușinos de analfabeți, încât (60%—40%). E sub alimentat. Nu-și valorifică produsele. Nu e educat într'ale agriculturii. Nu dispune de mijloace sanitare. Nu e legat prin nici o instituție cu viața cea largă a piețelor economice și cu centrele culturale.

Astra, dacă nu vrea să fie odată aspru judecată pentru neînțelegerea ei față de viața mare a poporului și pentru opririle ei la fațadele de paradă (în dosul milioanei de desorientați — cum a strigat odată înainte de război d. N. Iorga cuvântul inspirat), trebuie să se decidă pentru o acțiune hotărâtă și de amploare.

Martor ne e publicul, cât am pledat noi dela această tribună în favoarea Astei. Nici odată în zece ani Astra n'a avut undeva mai multă publicitate decât în „Societatea de Măine“. Încăodată arătăm încotro să meargă: spre instituțiunea căminului școlar unic salvatoare, — trebuie doar crezute atâtea pledoarii autorizate ale condeilor cari sau rostit aici. Să interzică Astra orice tipăritură inutilă, orice conferință lamentabilă, orice paradă zgomotoasă, orice birocrație costisitoare, și să se consacre marelui plan de refacere cultural-economic, luând colaborarea statului și a societății, și deșteptând interesul colaborării chiar a celor mulți pentru cari e sortită să se desfășure dealungul vremii.

Congresul dela Brașov va da oare Astei impulsione regeneratoare?

Mussolini și Fascismul

de Dr. N. Bărbulescu
Conferențiar la Universitatea din Cluj

I.

Dintre toate formele de guvernământ încercate de societatea omenească, dictatura e aceea care a concentrat asupra ei o doză întreagă de ură și dispreț. Faptul e cu totul curios la o primă constatare: căl dacă s'ar judeca fiecare formă de guvernământ după proporția efectelor distructive și mai ales după puterea lor de persistență, desigur că nu dictatura s'ar orândui în fruntea listei. Figurile cele mai ilustrate din istoria omenirii, acelea cari au activat mai mult pe tărâmul economic și cultural, nu aparțin democrației: nu conducătorul care a plecat urechia la cea mai stupidă cerere a masei inconștiente, ci acela care a plecat urechile turmei, a dat strălucire diverselor epoce din istorie.

O națiune este o organizație aflată în luptă continuă cu factorii săi distructivi, exteriori, dar mai ales interiori: este o armată care luptă neîncetat pentru cucerirea unei trepte înalte de progres. Or, războaiele din toate timpurile au demonstrat că succesul în luptă condiționează o acțiune *energică, unitară și persistentă*: niciodată conducerea democratică nu a permis o acțiune încadrată în aceste trei calificative. Democrația vizează poate acțiunea energică, unitară și persistentă, dar realizează acțiunea *slabă, divizată și intermitentă*.

Națiunea se poate considera ca o *mașină simplă*, unde puterea are de învins o anumită rezistență; o energie se cheltuiește în această operație, cu un randament mai mare sau mai mic, după gradul de organizație al națiunii. Din lumea fenomenelor fizice se cunoaște precis modul de lucru al mașinilor simple: un același lucru mecanic se poate obține fie cu o forță mare dar într'un timp relativ mic, fie cu o forță mică, dar într'un interval de timp mai mare.

O națiune condusă prin *dictatură superioară*, desfășoară o forță considerabilă, deci reduce mult timpul de acțiune, timpul necesar producerii unei anumite ascensiuni pe scara progresului. Dimpotrivă, o națiune condusă prin democrație desfășoară o forță de intensitate relativ mică, măbind în schimb considerabil timpul de acțiune. Cu alte cuvinte, un același efect se realizează și prin dictatură ca și prin democrație, dar cu un câștig de timp în cazul dintâi. În vremea noastră, dictatura rusă, turcă și cea italiană au dat națiunilor respective, în decurs de zece ani, un avânt de progres, pe care democrația nu l-ar putea reclama nici într'un sfert de veac.

Dacă foloasele principale revin de drept dictaturii, dare numele ei este hulit, de ce se iau măsuri preventive contra ei, de ce unele regimuri de dictatură caută să-și ascundă propriul lor caracter? Pentru că, dacă democrația chiar rău aplicată, pune totuși în mișcare motorul națiunii și conduce la un randament oarecare, fie el chiar infinit mic, apoi dictatura nechematului, fără înțelegerea rațiunilor superioare, conduce la dezagregarea forțelor utile ale națiunii. *Dacă democrația dă totdeauna foloase, dictatura numai uneori.*

Și apoi, există un orgoliu al masselor de a se crede auto-conducătoare, orgoliu surexcitat la fiecare răspântie de demagogi, paraziții democrației. Se flutură prin aer ideea că o națiune aflată sub regimul dictaturii este o națiune inferioară, ce-și merită un stăpân.

II.

Dacă democrația cere în sprijinul său educația cetățenească a indivizilor, dictatura cere numai un *dictator*. Valoarea unei democrații se socotește după gradul de educație civică al colectivității, valoarea unei dictaturi este integral reprezentată prin valoarea personală a dictatorului.

Dictatorul este un exemplar rar al regnului uman, plămădit în mediul social din jurul nostru, dar înzestrat cu funcțiuni complexe, superioare: vorbește de adevăratul dictator, născut pentru a comanda popoarele, nu de dictatorul de carnaval. La acest suprapotom, ideea nu apare ca atare, ci se metamorfozează direct în acțiune, câștigând în intensitate. Dictatorul Mussolini declară către scriitorul Emil Ludwig: „*Eu nu mai spun cu Faust al d-voastră: La început a fost cuvântul, ci: La început a fost fapta.*”

Nu i se cere dictatorului expozit de doctrină socială, novatoare sau conservatoare, ci acțiune; nu i se cere o inteligență statică, superconstructivă, ci o inteligență dinamică: să aibe un cult al acțiunii, indiferent dacă ideile motoare îi aparțin lui sau altora. Așa se înțelege de ce dictatorul nu a apărut niciodată la masa de scris, ci a venit oțelit din mijlocul marilor frământări sociale sau armate. Cezar s'a format în Galia iar Mussolini în tranșeele de pe front și în redacția armată a ziarului Popolo d'Italia; exemplul lui Napoleon și al lui Kemal Pașa este deasemenea evident.

(Va urma)

Un prinț al mării

*Cu brațele desfac albastrul mării,
Precum cărarea în păduri virgine,
S'ating covor de alge verzi și zării
Să-i simt apropierea 'n nări și vine.*

*Din tine, mare, vreau lăcaș de viață,
Desfac albastrul tău să mă dau fie,
Să cresc în adâncimea ta mărească
Un prinț pierdut în marea împărăție.*

*Din când în când să ies întâmpinare
De raze moi pe prundul de pe mal,
Pe insule unde-i numai soare
Și cântecul de păsări matinal.*

CIOCIO S. ANDERCO

Istoria Transilvaniei în secolele XII și XIII

de Iosif Schiopul

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea istoriografia săsească (și ungurească) privitoare la istoria Transilvaniei din secolele XII și XIII (epoca imigrațiunii ungurești și săsești) începe să manifeste influența unor tendințe de natură pronunțat politică. Până atunci cercetările istorice privitoare la această epocă, în care populațiunea autohtonă ajunge în contact direct cu noii imigrați, fuseseră inspirate în rândul întâiu de preocupări pur științifice. Către sfârșitul secolului pomenit însă alături de vechile preocupări științifice încep să se manifeste și alte preocupări mai puțin științifice. Cercetările istorice ca și interpretarea rezultatelor lor și concluziunile trase din ele încep să fie determinate și animate de anumite necesități politice momentane. Până către sfârșitul secolului al XVIII-lea, spre pildă, istoriografia săsească nu trăsesese la îndoială nici continuitatea poporului românesc în Dacia Traiană, nici originea lui romano-latină. Chiar și la 1795 istoria poporului săsesc din Transilvania scrisă din însărcinarea „Universității săsești” de A. L. Schlözer, profesor de istorie la universitatea din Göttingen, (*Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Göttingen 1795) spunea încă că Românii erau în țară deja pe timpul lui Ștefan cel Sfânt și că ei sunt adevărații locuitori autoctoni — *indigenae* — ai Transilvaniei, toți ceilalți, „și Maghiari și Sași și Secui fiind numai străini, oaspeți, *advenae*”. „Universitatea săsească” nu ridicase obiecțiuni decât împotriva cuvântului de *indigenae*, care ar putea fi greșit interpretat și a cerut ca acest cuvânt să fie înlocuit, la o nouă edițiune, prin fraza „ei sunt cei mai vechi locuitori”.

Dela sfârșitul secolului al XVIII-lea încoace însă istoriografia ungaro-germană începe să conteste, treptat, atât continuitatea cât și originea dacoromână, creând o teorie nouă căreia istoriografii sași *Deutsch* (tatăl și fiul) i-au dat formula „*sie sind die jüngste Schichte der im Mittelalter einge-*

wanderten Ansiedler... Rumenen nennen (und nennen) sie sich, weil sie Untertanen des (ost-) romanischen Reiches waren...” (Edițiunea din 1874 și 1925).¹⁾

Teoria aceasta nouă a unei imigrațiuni românești în a doua jumătate a secolului al XIII-lea a creat însă în istoria Transilvaniei din secolele XII și XIII un gol (în sens propriu și figurat) care trebuia umplut. Pentru a-l umplea, istoriografia săsească (mai interesată decât cea ungurească, dat fiind că elementul săsesc, numericeste neînsemnat și izolat de marele continent german, era mai primejduit decât elementul unguresc) a construit teoria unei puternice vieți săsești în această epocă, reclamând pe seama elementului săsesc imigrat de curând înființarea celor mai multe dintre orașele și satele din cuprinsul Transilvaniei, — *Dej, Cluj, Turda, Trăscău, Alba Iulia, Vinț* etc. — și inventând o misiune pentru împlinirea căreia ar fi fost chemați: apărarea Coroanei și a frontierelor țării.

Pentru a susține această concepțiune istorică prezumțioasă, istoriografia săsească n’a recuzat nici un document istoric, oricât de evidentă ar fi fost lipsa lui de autenticitate, și nu s’a dat înapoi să interpreteze în mod entuziast sau să traducă în mod tendențios alte documente autentice sau mai puțin suspectate.

Ori, nu există un singur document macar care ar putea fi invocat drept dovadă incontestabilă în favorul teoriei săsești. Cele pe cari la invocă istoriografia săsească sunt parte false, parte cel puțin suspecte, fiind copii făcute într-o epocă mult mai târzie.

Faimoasa diplomă a lui Andreiu al II-lea din 1224, care crează unitatea Sașilor dela „*Waras usque in Boralt*” este numai o compilațiune dela începutul secolului al XIV-lea. — Documentul datat din 1206 în care este vorba de oas-

peții din trei sate ultrasilvane „*Karako vueticez, Crapunorpi et Adams*” (azi *Crissau, Igntu și Admos*) este un fals. — Diplomele lui Andreiu al II-lea din 1211 și 1222 prin care li se da unor cavaleri teutoni „*Jura Barser*” sunt false. Fals este documentul din 1240 în care este vorba de *monasterium Cisterci*, careia i se daruiesc anumite biserici în *Burcia*, între altele *castrum sancte Marie* (azi *Kisdioara*), *mons sancti Petri* (azi *Sanpetru*, ung. *Szentpéter*, nemț. *Petersberg*), *Mons Melus* (azi *Hărman*, ung. *Szászhermány*, nemț. *Honigberg*) etc. Fals este și documentul din 1252 în care se vorbește de *terra Zek*, care fusese odinioară proprietatea unui *quondam Fulkun Saxonis*, și de o *terra Saxonum de Barassu*. Documentul datat din 1223 în care se pomeneste de un *Mons sancti Michelis* (azi *Cisnădioara*, ung. *Kisdisszmod*, nemț. *Michelsberg*), de o *terra Borochnik*, de *villa Hermanni* etc. există numai într-o copie din 1359. Documentele din 1204 și 1231, în cari este vorba de un oarecare *Johannes Latinus*, locuitor între *Theutonicos Transsilvanenses in villa Ruetei* (1204) și de fiii lui *militēs Saxones ultrasilvani Corradus et Daniel* (1231) ni s’au păstrat numai într-o copie suspectă din 1257 (*Theutonici Transsilvanenses* la 1204!).

Nu mai pomenim de numeroasele documente senzaționale și fanteziste puse în circulațiune de contele Iosif Kemény, nici de diploma „originală” din 1236 privitoare la „oaspeții” din *Deeswar* (azi *Dej*), pe cari pe toate până și istoriografia ungurească favorabilă teoriei săsești le declară false (*Pauler, Tagányi, Karácsonyi* și alții).

Pe baza unor asemenea documente a fost umplut cu fapte fără rădăcini în pământul țării — golul creat în mod artificial în istoria Transilvaniei secolelor XII și XIII. Și istoriografia curentă a acceptat aproape fără orice critică aceste umpluturi eterogene, cari își luau vederea, turburau perspectiva și falsificau realitatea.

Intr’un studiu de care a fost

¹⁾ Despre această chestiune am publicat un studiu mai amănunțit „Istoriografia săsească și Români”, publicat chiar în această revistă no. din 1930.

vorba și în numărul trecut al acestei reviste (*I. Schiopul*, Contribuțiuni...) am început să curăț ogarul istoriei secolelor XII și XIII de aceste corpuri străine. Într'un nou studiu, care se va pune în curând sub tipar, voi continua, analizând și comentând chestiunile atinse mai sus. La acest loc nu vreau decât să subliniez un mic incident, în legătură cu o interesantă constatare făcută de un profesor român.

Cu prilejul adunării de iarnă a Societății regale de geografie ce a avut loc luna trecută la București, dl profesor *Iob Conea* a vorbit despre locul unde era „*Loviștea*“, pământul „de care se vorbește într'un document din 1233“. Dl *Conea* a ajuns la concluziunea că *Loviștea* era situată în județul Argeș, și nu la gura Lotrului cum se credea. Nu cunosc argumentele pe cari s'a întemeiat dl prof. *Conea* în identificarea acestui pământ „*Loviștea*“ (ziarele au publicat numai un scurt rezumat al conferinței), dar cred că are dreptate în ciuda documentului din 1233, care indică acest pământ ca fiind situat undeva la gura Lotrului. O cred, fiindcă documentul acesta din 1233 este un document fals. Identificarea țării *Loviștei* în altă parte decât unde îl indică documentul din 1233 — este și ea o dovadă că documentul trebuie să fie fals.

Înainte de toate o observațiune. Este greșit să se vorbiască, cum se face de obicei, de „un document din 1233“, pentru că un astfel de document nu există. Există numai copia din 1311 a unui document datat din 1233, copie făcută și ea după o altă copie din 1265.

Iată de ce este vorba.

La anul 1233 Bela, fiul regelui Andrei al III-lea, căruia Andrei îi dăse guvernarea Transilvaniei, îi dăruiește lui *Corlardu filius Christiani* pentru servicii credincioase *terram... Loysta vocatum, ab aqua Lothur vocata, que fluit ad aquam Olt*. La anul 1265, vice-regelul Ștefan, fiul lui Bela, confirmă această diplomă (reproducându-o în transumpt), spunând că o face la cererea lui *comes Corlardu de Tolmach*. Nici una dintre aceste două diplome (1233 și 1265) nu ni s'a păstrat în original. Ele ni s'au păstrat numai într'un transumpt al regelui Carol

Robert din 1311, care la cererea lui *comes Nycolaus de Tolmach dilectus et fidelis noster filius comitis Corlardi ab eadem*, confirmă diploma lui Ștefan, cuprinzând diploma din 1233. Originalul acestei confirmări a lui Carol Robert se găsește la Budapesta în Arhivele Statului.

Documentul „din 1233“ este prin urmare în realitate numai un document din 1311.

O simplă citire a acestui document „din 1233“ ajunge să te facă să simțеști că documentul nu poate să fie autentic. Nu doar fiindcă ar pomeni la începutul secolului al XIII-lea de numele unui pământ de dincolo de Carpați, ci fiindcă lărgeste câmpul de activitate al coloniilor sasi dela începutul secolului al XIII-lea până dincolo de Carpați, — când în realitate penetratiunea ungurească până la jumătatea a doua a secolului al XIII-lea abia ajunsese la linia Mureșului, iar dincolo de această linie toată viața săsească s'a mărginit la mâna de oameni din ținutul Sibiului, de cari pomeneste pentru îndiașdă o bulă din 1198 a Papei Inocențiu al III-lea, numindu-i *Flandrenses*.

Analiza documentului „din 1233“ ne va preface sentimentul în certitudine.

Pământul în chestiune este dăruit lui *Corlardu* pentru servicii pe cari acesta le-a făcut lui Bela și tatălui și mamei lui (*que patri nostro et matri nostre reverendis post modum vero nobis a primevis pueritie nostre temporibus exhibuit*).

Or, dacă documentul ar fi eșit într'adevăr din cancelaria lui Bela fraza aceasta ar fi trebuit să lipsească din el și ar fi lipsit. Relațiunile dintre Bela și tatăl său au fost întotdeauna dintre cele mai încordate. Relațiunile aceste încordate deveniseră la un moment dat atât de acute, încât Bela, de teama de a nu fi încarcerat de tatăl său, se refugiase (toamna anului 1223) în Austria, de unde nu s'a înapoiat decât mai târziu (începutul anului 1224). Relațiunile aceste n'au fost niciodată, nici după reconcilierea scurtă mijlocite de Papa, atât de cordiale încât cel care îl servia pe tatăl cu credință să fi putut servi cu credință și pe fiu. Între tată, — slab, influențabil, — și fiu, — plin de energie și

ambitioane, — era o neîntreruptă rivalitate. Abia ajuns pe tron, după moartea tatălui său Andrei (1235), Bela a pornit o violentă luptă de răsbunare contra oamenilor de încredere ai lui Andrei. Este prin urmare mai mult decât înimaginabil ca doi ani înainte (1233) Bela să se fi putut gândi să răsplătească servicii aduse tatălui său. De altminteri în nici un alt document eșit din cancelaria lui Bela nu se face aluziune la servicii de asemenea natură.

Dacă documentul ar fi eșit într'adevăr din cancelaria lui Bela, ar fi lipsit din el și fraza referitoare la mamă-sa. Documentul vorbește de mama lui Bela ca și cum ar fi trăit în momentul redactării documentului (*patri... et matri nostre reverendis*). Or, mama lui Bela, Gertruda, prima soție a lui Andrei, murise înainte cu 20 ani, asasinată (la 1213) de o seamă de boieri nemulțumiți. Soția a doua a lui Andrei, Yolantha, a nu se știe când a murit. Probabil avut un rol atât de șters încât nici că nici ea nu mai era în viață la 1233, pentru că Andrei s'a căsătorit la 14 Mai 1234 a treia oară cu Beatrice de Este. Toate aceste le știa bine cancelaria lui Bela și dacă documentul ar fi eșit din această cancelarie nu s'ar fi putut strecura în el înexactitățile aceste.

Înainte de a ajunge vicerege al Transilvaniei Bela fusese (până la 1226) vicerege al Slavoniei. În această vreme cancelar al lui era *Matia*, prepozit de *Zagreb*. *Matia* a rămas cancelar al lui Bela și când acesta a ajuns vicerege al Transilvaniei, cum au mai rămas în funcțiune și alți membri al curții slavone a lui Bela. *Matia* a ajuns chiar cancelar al Ungariei în locul lui *Ugrinus* (cancelar alui Andrei), pe care Bela l-a înlocuit îndată ce a ajuns rege.

Diploma din 1233 este datată: „*Datum per manus Mathyae prepositi Zagrabienensis et aule nostre vicecancellarii...*“ Or, *Matia* n'a fost niciodată vicecancelar a lui Bela. El întotdeauna și-a spus cancelar, în toate documentele cari au eșit din cancelaria lui și înainte și după 1233.

Este prin urmare evident că documentul „din 1233“ n'a eșit din cancelaria viceregelui Bela, ci este un fals combinat într-o vreme când se uitaseră de mult impro

Insemnări fugare depe Valea Jiului

SPRE ȚARA MUNCII

În mers sacadat dregându-și glasul răgușit trenul o apucă spre țara muncii, în urmă rămâne Simeria, Călan, Subcetate, etc.

În dreapta și în stânga lanuri cu țărani sprijiniți pe spicele de grâu. Drumuri, poteci, vite păscând. Dealuri împădurite îmbrățișate. Stânci masive se lovesc de cărări și-și oglindesc izolarea în apa curgătoare.

Mesteceni risipiți pe coline stau aplecați pe margina zilei citind. Tunele acoperă linia la întretăieri. Banița, Merișor, Peștera Boli... Prin piepturile de uzine munca-și trambitează cântul.

Pe scări de umbră soarele tăe vârfuri de păduri. Popas.

Celulă închisă spiritului despica realități crude vremii întârziate.

Se sfărâmă în abis de cretă, împrejurări dăruite vieții mulțimii nevoiaș.

Drumuri pustii frâng șolduri de munți pecetluind întinderile de infinit.

Risipite poalele muntoase localitățile miniere duc Valea Jiului departe.

Jiul încrustează trecere mersului lent.

Petroșani, Petrița-Lonea, Vulcan, Lupeni fixează axa însemnătății — unei lumi supbământene: minierii.

Ființe apocaliptice sortite unei tragedii inumane.

Ca o cetate medievală cu sbiri verșati, societatea exploatoare de mine „Petroșani” stăpânește regiunea cu putere vampirică.

În adânc de pământ minele își trimit galerii proptite pe stâlpi de lemn.

jurările domniei regelui Andrei al II-lea și viceregelui Bela.

Cel mai important document pri-
vitor la istoria Transilvaniei în se-
colele XII și XIII este procesul-
verbal dresat în marele conflict ce
se ivise la începutul secolului al
XIV-lea (1308—1309) între Epis-
copia din Alba-Iulia și preoții sași
din întreg ținutul Sibiului. Și to-
tuș acestui proces-verbal i s'a dat
până acum cea mai mică atenție-
ne.

Acolo unde viața e o iluzie, unde
sufletele clipecesc pe razele unui bine
îndepărtat, unde mii de muncitori
răscolesc pământul sfărâmând blo-
curi de cărbune, acolo unde lanter-
nele anemice luminează întunecimi
de iad și duc bogăția solului pe va-
gonete spre lumina zilei, acolo unde
tristetea își deapănă firul înegrit, a-
colo mizeria pregătește izbucniri.

Fiecare zi e un poem la care se a-
daugă un steag de doliu, sau un
zâmbet amar.

Foamea asemeni unui cuțit cres-
tează mereu în inimă, deasemeni fiti-
zia le îndulcește timpul prin agonie.

Făpturi vitregite de împrejurări
cerșesc.

Șomerii.

În cupa așteptării picură mereu
venin negru...

Priviri de fiară prind colțurile i-
mensității.

Și condanțării vieții tăe din inima
pământului diavante.

Dumnezeu a închis ochii de multă
vreme.

Dar întâmplările vor vorbi.

CATEVA CONSTATĂRI DURE ROASE

Pe Valea Jiului și muncitorii mi-
nieri cari lucrează se pot numi șo-
merii.

Aceasta vom vedea-o din datele
precise înseilate mai jos.

În ultimii ani înreprinderile ex-
ploatării miniere depe Valea Jiului
pentru a-și echilibra situația și mări
câștigurile, au recurs la o așa zisă
raționalizare a muncii atât prin
inaugurarea noulor sisteme de mun-
că, cât și prin perfecționarea mijloa-
celor de producție, scopul spre care
se tindea fiind maximum de produc-
ție cu cheltuieli cât mai reduse și
în același timp îmbunătățirea cali-
tativă a cărbunilor. Astfel era logic
nu a lipsit însă nici ridicarea profi-
tului la maximum posibil și care nu
se putea atinge decât numai prin ex-
ploatarea cât mai nemiloasă a mun-
citorului forțându-l a munci cât mai
mult și a munci cât mai mult și sis-
tematic a-i reduce salariul.

Pe aceasta chestie între acești doi fac-
tori productivi capital și muncă, mai
bine zis între societate și muncitori în
decursul anilor din urmă s'au dat
lupte disperate. mii de proletari
scormonitori ai măruntăcelor pămân-

tului, apărându-și cu îndârjire ju-
mătățirea pâinei ce-o aveau până a-
tunci, iar pe de altă parte deținătorii
de bunuri supbământene își apărau
cu perfidă cruzime profiturile de sute
de milioane, cu riscul de a înăbuși
rezistența acestei mase de sclavi în
sânge, după cum ne ilustrează atât
de impresionant și mișcător eveni-
mentele dela 6 August 1929.

Că acest proces s'a scurs în ase-
menea împrejurări neașteptate, ne
vom folosi de câteva date: în 1925
în exploatările depe Valea Jiului e-
rau ocupați 17.726 lucrători dând o
producție de 1.734.831, tone de cărbu-
ne, pentru că în 1929 cu 12.514 lu-
crători să se producă 1.848.698 tone
de cărbune. Meia câștigului munci-
torilor minieri în 1925 era de 4544.—
Lei lunar, iar în 1929 era de Lei 3200.

Dispoziția creșterii producției și
parte împrejurărilor și intereselor
câtorva societăți, exploatoare.

În 1933 numărul lucrătorilor a a-
juns la 6500, producția medie zilnică
pe cap de muncitor 7.000 kgr. cărbune
iar câștigul de 1.600 — 1800 lei lu-
nar, deasemeni lucrători auxiliari,
meseriași și dela suprafață între 700
— 1200 lei lunar, dintre cari se fac
diferite rețineri între 200—400 lei.

În legătură cu sistemul de muncă
inaugurat acordul și plus prima de
producție face pe muncitor ca să
lucreze peste puterile sale și să nu
aibă timpul suficient de a-și asigura
viața în galerii din care cauză sunt
exterminați fără seamăn și mai cu
seamă numărul accidentelor este
foarte ridicat față de trecut.

Deasemeni brutalitatea ingine-
rilor față de minieri la minele din
Lupeni e scandalosă.

Statisticile lunare ale Casei de Asi-
gurări Sociale ne demonstrează cu
cifre impresionante numărul munci-
torilor accidentați și cari zilnic sunt
scoși afară din câmpul muncii. Tot
așa de impresionante sunt și cifrele
cari ne arată numărul consultațiilor
medicale a bolnavilor internați în
spitale, cari s'au urcat cu aproape
30% față de anii trecuți, deci o îngri-
jorătoare înrăutățire și agravare a
situației sanitare a muncitorilor da-
torită grelelor condițiuni de muncă
și mijloacelor de existență.

Față de această situație să arun-
căm o privire asupra societăților mi-
niere și anume: numărul funcționa-
rilor, în special superior a fost men-
ținut aproape în întregime, fiind

Colanul de aur...

† *Uitatei mucenice dela Blaj*
M. Puid, ucisă prin ștreang.
(1916).

concediați numai din personalul inferior, ceva mai mult salariile funcționarilor au rămas aceleași, variind între 15.000—30.000 lei lunar pentru funcționarii superiori (sunt mulți și mai ales minoritari), iar ale celor inferiori 4.000—15.000 lei lunar.

Din aceste date se poate constata, că pe deoparte se reduce atât numărul muncitorilor, cât și salariile, iar pe de altă parte se face risipă cu nemiluita. Pe de altă parte cu toată criza de care se plângeau proprietarii minelor an de an, tantiemele distribuite funcționarilor și acționarilor au fost majorate — chiar în anul în curs ele au fost sporite cu 5% în disprețul mizeriei, în care se se muncitorimea de aici față de celelalte categorii de funcționari aflați în sreviciul Statului. — S'au distribuit tantieme funcționarilor variuau între 30.000—200.000 funcționarilor, iar unor directori și directori generali 500.000—600.000 lei.

Față de această situație suntem îndreptățiți a spune, că e dreaptă lupta ce o duc muncitorii pentru revendicările lor și totodată nu este justificată criza de care se plâng proprietarii minelor, atunci când pot face risipe de zeci de milioane. Intre anii 1925 până 1933 au fost concediați 11.000 muncitori.

Ce s'a ales cu ei? O parte au plecat la căminurile lor în diferite părți ale țării și în special în munții Apuseni, de unde s'a recrutat cel mai mare număr de minieri, iar de prezent, rămânând în haos și nesigurantă 2149 capi de familie, născuți și crescuți aici, deci neavând unde să se reîntoarcă, la care număr se adaugă numărul membrilor de familie 4031, în total 6180 de suflete cari au trebuit să trăiască din mila primăriilor și a publicului, așa cum au trăit, fiindcă pentru a e-videnția acest fapt, este suficient să arătăm că în anul 1929—1930 li s'au distribuit alimente și ajutoare de Lei 932.971, deci 150 lei pe cap de familie.

Ne mirăm cum au putut rezista atât timp împrejurărilor aceste fantome, pe cari le întâlnești cerșind la colțuri de stradă.

Stând de vorbă câteva minute cu dl. Simion Gârboveanu, preș. Camerei de muncă Deva, un adânc cunoscător al situației muncitorești din aceste locuri, mi-a arătat multă bunăvoință.

— Cum priviți D-Voastră problema somajului pe Valea Jiului?

— Problema somajului nu poate

... De-atâtea ori, în nopți târzii de veghe, de frământări, de sbucium și de amintiri, ți-am reînchegat în gând povestea tragică a scurtei tale vieți, biată copilă stingheră și uitată ce hodinești azi în vre-o margine a cimitirului din Blaj, la umbra vre-unei sălcii plângătoare, sub vre-o cruce dărăpănată...

În acel cimitir, în care-și dorm somnul veșnic celebrele Umbre ale trecutului Neamului nostru cel cu scurtă, cu uimitor de scurtă memorie, ades...

... Te văd parcă și-acum atât de aievea prietenă dragă, pe care însă ochii mei trupești nu te-au văzut niciodată... Totuș te-am cunoscut și te văd în clipa asta la mașina de scris din biroul modest al celui mai vestit avocat nu numai în „măica noastră Romă” și și unde îți în-deplinești în liniște modestele atribuții...

... Și te zăresc prin negura deasă a vremii dintr-o zi scăldată în lumină deosebită, cum copiezi la aceea mașină, o poezie... Titlul ei e de-a ajuns, ca să te captiveze: „Vrem Ardealul” indiferent conținutul ei lung și sfidător, ce parcă ar vrea să o-brească suvoitul avântului dușmanului, a vulturului cu două capete, nesătul de sânge și-a cărui poftă e mereu tot mai atârnată...

O, s'o decopiezi în zeci și sute de exemplare și s'o răspândești în tot cuorinsul Ardealului... și-o bucurie nebună te învăluiește la acest gând

fi rezolvată altfel, decât prin redeschiderea lucrărilor de construire a liniei ferate, Livezeni—Bumbești, unde s'ar putea absoarbe întreg numărul de șomeri aflați aici și ar în-viora întreaga viață economică și financiară a regiunii, iar în ceea ce privește importanța acestei noi linii ferate din toate punctele de vedere este nespuse de mare, fiindcă s'ar deschide un nou debușeu a produselor miniere de aici, spre Dunăre și întreaga Oltenia, scurtând încon-jorul de peste 200 km.

— Cari ar fi mijloacele pentru începerea lucrărilor?

— doar adânc de tot, într-o cută tainică a inimii, o presimțire sumbră dar ascuțită îți tulbură aceste clipe fericite și rare, ca o amenințare...

Dar ce-ți pasă? O ghiară diabolică ar putea să-ți stagneze avântul tău sfânt, în aceste clipe de agonie a șovăielii, a îndoielii sub care am plecat capul și am dat băiaurului noi și noi jertfe?!... Acum, când ceasul Împlinirilor e aproape să bată?... Acum dacă mai avem puteri a crede în Visul nostru secular — ori niciodată...

... Te văd apoi istovită și plânsă, aruncată pe priedul aspru de sub ferestruica de-o palmă a închisorii din Cetatea Marelui Mihai, unde a fost tras pe roată Horea cel isteț, unde a zăcut sub lanțuri Ecaterina Varga, „doamna munților” și de unde ea a ieșit cu mintea învolburată — toți pentru același ideal, pentru care te chinuiești și tu copilă dragă azi...

Dar trec zile și săptămâni pline de groaznice amenințări de hui-duiri și păgâne umiliri, dar glasul izbăvitor, ori măcar o rază din soarele nădejdi, nu se mai ivește, nu străbate până în beciul tău tenebru, dragă copilă. Ghiara muștrării din adânc ce te-a avertizat ieri, a luat proporții uriașe, ca o caracatiță uriașă, cu mii de brațe cari te copleșesc...

„Visul sfânt, a fost un miraj diabolic și criminal, contra căruia și frații mei și neamul meu întreg s'a ridicat?!...”

Spiniți îți sângeră fruntea, iar su-lita otrăvită se adâncește tot mai

— Pentru începerea lucrărilor ar putea veni Statul, achitând datoriile față de societățile miniere, cari sunt destul de mari.

Exploatarea neomeneste și luptelor disperate dintre muncitori și societățile miniere nu s'ar putea pune capăt, decât prin naționalizarea minelor, singura soluție sănătoasă și care ar aduce o înviorare și dezvoltare acestor întreprinderi naționale, punându-se astfel capăt frământărilor nesfârșite și mizeriei în care se zbate muncitorimea de aici.

Așteptăm...

ION TH. ILEA

mult în inima ta stingheră, înfiorător de stingheră...

E oare neputință ori e lășitate?!

Orice ar fi, e totuși revoltător...

Iar pe mine mă doare cumplit, cumplit mă doare ceva aci sub coaste...

...Și'n niște zori mohorâți, când am venit de nou să te văd, ah... Privirea mi-se înceteșează, inima mi se strânge ca într-o gură de viperă, de groază și — revoltă...

Sus, la gratia de fier a fereștrică celulei tale obscure și reci, e legat un laț ce a strâns gâtul tău... Capul balansează pe pieptul teapăn și rece...

În loc de lacrimi și regrete, zefle, meaua și batjocura au fost florile cu cari ți s'a acoperit istovitul cadavru... O sinucigașă nemernică și lășă o trădătoare, o criminală josnică...

N'am auzit nici un glas de protest la această defăimare și ponegrire, ce nu ți se adresa numai ție, ci și Neamului din care faci parte... Demonul Infernului a îndoit besna ce te mprejmuia, punând și sigilul rușinei pe palida ta frunte sărutată de Ingerul rece al morții...

Iar tăcerea și-a ntins din nou și de această dată giulgiul ei glacial, asupra fragede tale ființe amuțită pe veci...

De-atunci — și-i mult de-atunci — tăcerea și uitarea au crescut vertiginos peste mormântul tău, ca o vultură hrăpărească, le nepătruns...

Doar sufletul tău eliberat de cătușele hainei de argilă ades atât de grea și chinuitoare, a bătut ades, în nopți târzii, în clipe de repaos la poarta sufletului meu care te a iubit ca pe-o soră geamănă... Ai venit în acele nopți atunci când eu trăesc cu adevărat în lumea vastă, fără formalități stupide și sterile, în împărăția etnică a sufletului, atunci, când porțile lui se deschid în lături și primesc cu alaiu tainic, tainic săi musafiri, amintirile.

Astfel vii și-acum în acest miez de noapte de iarnă cu visor îndârjit, ce-mi zgudue cu nătânzie geamurile, printre ale căror storuri străvezii, stelele privesc mirate cu ochii lor fosforescenți și reci... Interiorul cald și liniștea desăvârșită ce mă împrejmuiesc, lasă să se audă limpede falfăirea aripelor sufletelor voastre

dragi, cari trecând pragul Veșniciei, veniți să-mi țineți tovărășie...

...Ai venit și tu printre scumpele Moaște și totdeauna alături de Emil, căci amândoi purtați lațuri la gât... Dar vai, câtă diferență între expresia figurilor voastre! El e mereu senin, calm, cu privirea limpede și zimbitoare chiar... În jurul frunții lui o lumină suprapământescă, ce-l luminează chipul, iar ștreangul lui lucește ca un colier de nestimate...

Tu însă, tu biată copilă ești veșnic tristă și privirea ta plutește necontenit într-o rouă...

De ce oare?

Doar „Vîsul Neamului“ pentru care ți-ai dat prinos însăși viața, s'a împlinit...

Iată, dacă ai vrut Ardealul, îl ai pe veci...

Jertfa ta a fost primită de Cer...

De ce ești tristă dar, copilă?

Ți-e milă poate de nemângăiata, bătrâna și uitata ta mamă ce luptă cu mizeria?!

Ori n'ai cruce pe mormânt?!

Sau nimeni nu se roagă pentru tine?!

Poate că dușmanul nu ți-a pus în palma înghețată banul ca să-ți plătești vama lui Caron cel sumbru și neiertător de pe țărmul Stîcului?!

Iată un bar cu effigia „Regelui tuturor românilor“...

Nimic, nimic din toate acestea nu te poate însemna?!

Ei bine, rupe pe-o clipă măcar sigilul tăcerii ce ți-a încremenit buzele și spune-mi taina ce nu-ți dă hordă nici după moarte... Tu știi cât îmi ești de neprețuită și cât aș fi de fericită să te pot alina, usura, căci doar tu mi ești soră sufletească, de două ori geamănă... Căci dacă ai trecut hotarele terestre tot prin aceeași moarte silnică și pentru același vis ca și scumpul meu frate Emil, nu uita că și eu am fost odată, în aceeași vremuri și pentru același ideal, candidața aceluiaș eșafod... Și poate am fost de zeci de ori, de sute de ori mai vinovată decât tine scumpa mea soră, însă dacă pe tine o mână neagră și crudă te-a pedepsit, eu, cea vinovată, cea în adevăr *criminală* am fost ocrotită de o altă mână caldă și ocrotitoare, fără însă să mă pot dumeri, *pentruce*?! Măcar nu am șovăit nici o clipă de a-mi oferi cu sufletul împăcat prinosul, în numele „Marelui Vis“... Aș fi urcat zimbînd scările eșafodului, cu toată ființa mea la alcătuirea

„Cetății Neamului“ — dar eu nu am meritat această înaltă distincție...

...Înșeninează-te și liniștește-te soră dragă... Ce sublim este să te prăbușești în drum spre Ideal, înspre un ideal în care crezi mai mult decât în această searbădă și efemeră viață; decât să vezi batocuriți laurii triumfului de către niște lași, de către niște epigoni...

...Că azi, în volbura ce s'a înălțat peste înălțimile Carpaților și ne-a luat vederile, încât am călcat peste mormintele eroilor ca peste niște mușuroaie, în nesațul, în josnica tință de-a smulge fără scrupul și fără merit din frunzele de dafin ce împodobesc fruntea țării? — Resemnează-te și așteaptă încă puțin, draga mea...

Să așteptăm, căci *trebuie* să se risipească Minciuna în fața soarelui Dreptății... În curând se va întrona pe soclul ei de granit zeita Recunoștinței, cea atât de disprețuită și ignorată azi de către eroii de după războiu...

Atunci vor desveli amintirea celor cari au răscumpărat cu viața Lor, și au contribuit la alcătuirea „marei opere“. Și-atunci și pulberea ta uitată într-o margine al cimitirului din Blaj și acoperită de rușine și de vreme, va străluci...

Se va afla atunci și adevărul în care am crezut și cred fără sovăire și azi: *că nu tu, ci un căldu netrebnic și lăș, a legat lațul la gâtul tău într-o noapte fără sfârșit*...

— Multumesc sora mea adevărată, multumesc.

Și figura tristă a copilei s'a însceninat instantaneu... O lumină supratereastră i-a încadrat figura și colanul dela gât sclipea ca un decor de aur...

...Când zorile au urzit perdelele lor diafane peste geamurile mele și când ochii fosforescenți și reci ai stelelor s'au stins, — o pace adâncă, o ușurare fără seamăn mi-a inundat sufletul, ca și cum aș fi făcut o faptă mare și nobilă... Chiar și viforul îndârjit, ce-mi s'gduise cu nătângie geamurile, s'a ostoit parcă...

Musafirii mei dragi au plecat și cu ei și copila palidă cu funie la gât — dar de data asta senină și zimbitoare, alături de Emil, fratele ei de suferință și glorie...

Iar funiile lor dela gât sclipeau ca un colan de aur...

Livia Rebreanu Hulea

Socrate filosoful

Agora, vestita piață a Atenei, freamătă de mulțimea târgoveților. Sătre cu îmbieri de ispită înfloresc inima pieții. Printre ele se plimbă cu răgaz de iscodiri fecunde un bărbat în vârstă, sămănând corbe de binețe și de noroc pe unde trece.

El cu o înfățișare fermecătoare de neglijată. Mijlociu la statură, îndesat dar elastic în mișcări, cu fața înflorită de o barbă creasă, argintie. Ochii, două puncte de argint viu, sfredelitori, dar de o iertătoare bunătate. Prietenos, cu buzele înflorite de glume, se poartă prin norodul târgoveților, fără morga fățărniciei, fără ambiția parvenirii, absorbit până la uitare de sine de marele gând al binelui. Sincer cu prietenii, necrutător cu dușmanii virtuții, bătrânul pare a urmări numai eternul din lume și om.

Târgoveții stau bucuroși de vorbă cu acest hoinar sfătos. Simt că vorba lui limpede le limpezește sufletul. Da, lumea nu-l mai poreclește Socrate Flecarul, ci Socrate Înțeleptul.

Visează și clădește. Dar visurile lui sunt realități pe cari le trăește din plin, iar clădirile sunt adevăruri de o minunată arhitectură a gândului.

Iată-l și acum în mijlocul pieții, în vraja larmei de negustori, coborât în genuna sufletului său. A încremenit în umbra unei șatre. N'aude, nu vede, iar de undeva din înaltul cerului coboară asupra lui raze de taină. Un gând răzleț l'a furat, pe semne, și el fermecat de puterea acestui gând simte cea mai păgână fericire.

Cetățenii Atenei îi cunosc aceste absențe, evadările din real, din viață în vraja larmei de negustori, că este biruit de Daimonion și nu-i turbură evadarea....

* * *

Lumea părăsește târgul. Șatrele dispar și liniște coboară în piață. Socrate, o stană de piatră, absent, așa cum încremenise în orele de dimineață. Nimeni nu s'a apropiat de el. Nici chiar cu vorba. L'au ocolit cu toții spre a nu-i zădărnici sfaturile cu Daimonionul.

În fumuriul amurgului, revenit din hotarele visării, se îndreaptă cu mișcări tinere spre faleza orașului. Dar abia se infundă în um-

bra stradelor strănte și la o răscrace îi răsare frumosul Agaton, care îl întâmpină cu gesturi de taină amoroasă. — „Sunt fericit, grăi Agaton, că te-am întâlnit. Te rog să-mi faci cinstea de a lua oțetăzi masă la mine. Vor veni la banchetă meu și Apolodor, Glaucon, Fedru, Pausania, Aristofane și Alcibiade!“

Socrate primi cu însufletire invitația și porni spre periferie, adâncindu-se în discuții. Și Socrate covârșit de povara gândurilor, se trudi să se desbrace de strălucitoarea lor taină, grăind:

— „Da, larma pieții, mulțimile cu strigătele lor de „ura“ nu mă mai ispitesc! Le-am biruit în sufletul meu, care se ridică deasupra nevoii de a fi lăudat. În tăcere se înalță deasupra stelelor și mut se coboară în adâncurile nepătrunse ale morții.“

O putere de dincolo de fire îmi poruncește să mă feresc de rău și să înfăptuiesc binele, care este identic cu adevărul și cu frumosul. Ori, distingerea bineului de rău nu se poate face decât în lumina de taină a cunoștinței. Cunoștința de sine, a eului tău, a lumii ce te împresoară, este torta care ne luminează drumul vieții. După ea adevărat și pentru a o putea cuceri și a o adăposti în sufletul meu, m'am coborât până la negarea categorică a oricărei cunoștințe.

M'am desbrăcat de stihiiile tradițiilor și ale obiceiului, pentru ca, așa gol să-mi cunosc sufletul, să cunosc toate pornirile, care înfloresc plenitudinea farmecului ce se numește viață.

Și am cumpănit fiecare firicel de lumină ce s'apropia de mine și l-am coborât curat, în suflet. Și astfel, m'am ridicat peste mine și deasupra tuturor.“

— „Da, luminate maestre, abia acum mă dumeresc pentru ce te învâluie cu negura nestiinței în fața târgoveților și a sofistilor. Și înțeleg și pricina ce te îndeamnă să ceri a fi instruit de dânsii, adresându-le întrebări cu limbi de foc.“

— „Da, Agathon, am ales cu tălc dialogul, pentru că în ritmul lui să despic sufletul omului, de altă parte să-mi ciselez gândurile și imaginile ce-mi freamătă în suflet,

să le scot desăvârșite în lumina vieții. Dialogul este cumpăna mea, în care cântăresc pe oameni, chiar și pe mine, în fața lumii.“

— „O, îți admir măreția iscusinței tale. Prin întrebările tale ritmate de răspunsuri năuce, ai reușit să ucizi obraznica vanitate a sofistilor și îngâmfața prostie a târgoveților cu judecata lor strâmbă ce se hrănește din oarbe tradiții și obiceiurile leneșe. Și numai acum pătrund rostul întrebărilor tale, zdrobitoare ca grindina și înțeleg ironia ignoranței tale prefăcute, care distruge fruma și dăruie idoli.“

— „Indrăzneala obraznică a sofistilor m'au scos din pepeni. Se lăudau că au în satra lor minunățiile fericirilor de tot soiul. Și le vindeau pentru arginți grei celor ce se lăsau amăgiți de mestesugul cuvântului mincinos. Ori, fericirea este una singură și înfloresc din dreptate. Ea nu se cumpără cu bani ci se cucerește prin lumina cunoștinței. Eu nu-mi pot închipui un singur om, care cunoscând binele să făptuiască totuși ce este rău. Chemarea omului aici pe pământ este să se ridice până la cea mai înaltă nobleță morală. Ori, această urcare se poate săvârși numai cu ajutorul rațiunii. Dar te-am furat cu vorba, în vreme ce tu ai îndatoriri de amfitrion. Pleacă și-ți rânduește casa și masa!“

* * *

E seară, seară înaintată. La masa ambițiosului Agaton, încărcată de mâncări și spumoase beuturi, se odihnesc cu răgaz Pausania, Fedru, Apolodor, Aristofan, Glaucon și vestitul vraciu Eriximah. Cuvântul înaripat zboară din gură în gură, în ritmul dialogului însufletit. Socrate sosește târziu. S'asează neîmbiat în fruntea mesei, alături de Agaton, unde-l asteaptă delicioase mâncări și o mare cupă de vin. Doar era cel mai strasnic la beutură! Apariția lui intensifică „luminarea cerebrală a eroticilor gânduri“, închinată Afroditiei, ocróticoare sburdalnicului Eros.

Pausania reușește să-și întindă, nestânjenit, pelteaua oratorică în cinstea lui Eros. Asemenea și Eriximah scapă, cu vrăjitorile lui, ne-supărat de vre-o observație usturătoare. Chiar și aluziile străvezi și

răutăcioase ale lui Aristofan, aluzii la păcatul individual al lui Socrate, se depănă fără altrei vreun interes. Socrate, înfiorat de o beatitudine divină, se lasă răpit de bunătaatea mâncărilor și de răcoarea vinurilor. Clipește din ochi în admirația sinceră a mesenilor, cari nu bagă în seamă truda lui Aristofan de-a proba, că viciul organic al bărbatului de a iubi bărbați, sau al femeii de a umbla după femei își are rădăcina în vremuri îndepărtate, în răsbunarea invidioasă a zeilor asupra neamului omenesc. Dar în căpa, în care ambițiosul Agaton, cu tinerească îngâmfare, începu să psalmodieze frumusețea lui Eros, Socrate intervine cu întrebările lui zdrobitoare.

— „Afirmă, scumpul meu Agaton, că Eros este frumusețea întrupată și că pe cât e de frumos, pe atât este de bun?”

— „Adevărat! răspunse Agaton.”

— „Și i-ai spus că Eros este însăși dragostea. Dumărește-mă ori este dragostea aceasta față de un lucru, sau față de nimic?”

— „Desigur, față de un lucru, sau față de o ființă.”

— „Așa dar, este săgeata dorinței noastre. Și ce dorim? Ceeace ne lipsește. În urmare, iubim ceace ne lipsește, ceace voim să avem. Dragostea deci se îndreaptă spre frumusețe și bunătaate. Ori, n'ai înțeles aceasta?”

— „Desigur, aceasta am înțeles-o.”

— „Atunci Eros, dragostea, dorește frumusețea și bunătaatea.”

— „Adevărat!”

— „Dorește deci, ceace nu are. Așa dar, Eros nu poate fi numit nici frumos, nici bun.”

Agaton, încurcat, renunță de-a mai înălța imnuri lui Eros. Socrate însă continuă afirmând că dragostea trebuie să rodească creațiunea, din care se înalță fericirea.

— „Ce clipești din ochi, Aristofan? Ori tu crezi, că fericirea este invențiunea oamenilor?”

„Dar să vă spun ceace am învățat dela preoteasa Deotima, divină în gândire și vorbă și care m'a inițiat în mirajul dragostei și mi-a descoperit dubla origine a lui Eros.

„Născut din Por, cel viteaz și bogat și Pinea, naivă și săracă, el este înzestrat cu toate virtuțile părinților. Și-aici, în pământul

sfânt al Eladei, dragostea „s'a umanizat” dragostea naivă și fără prihană, dragostea olimpiacă. Ea ne povățuiește, ne îndeamnă la cunoașterea luminată a lumii, scopul sublim al vieții.

„Da, prietenilor. Dragostea pură cristalizată în idei se pierde fericită în superbe creațiuni. Dintre acestea cea mai înaltă este creațiunea binelui vecinic.

„Ori, această creațiune nu este altceva decât sfânta fericire, scopul tuturor frământărilor și năzuințelor noastre terestre. Da, plăsmuirea este unica fericire a zeilor și ea trebuie să fie și ultima fericire a omului. Chiar și ființa noastră, aici în vrajba lucrurilor și întâmplărilor, o datorăm dragostei eterne, care ne poruncește să aprindem în sufletul nostru luminile cunoașterii. Dar, setea asta după fericire, ar zice Aristofan, a creat lumile de după moarte.”

În momentul acesta ușa smucită, ca de o pală de uragan se deschide larg și în prag răsare Alcibiade, iluminat de bețură, în mijlocul unui stol de frumoase și tinere dansatoare. Văzându-l pe Agaton lângă Socrate se repede la el și cu apucături de femeie geloasă îl îndepărtează, așezându-se el, lângă maestru.

Luând cupa lui Socrate bea zdra vână, îndemnând și pe ceilalți să bea. Și-apoi grăiește astfel:

„Să nu vă muște șarpe de inimă a vă închina minciunilor ce se depănă pe socoteala lui Socrate și a mea. Socrate, așa urât cum e, rămâne a fi în veci cel mai înțelept fiu al frumoasei Elade.”

„Ori, tu, Agaton, în îngâmfarea ta, să nu-ți închipui că vei putea deveni amanta lui. Am încercat-o eu, cu gesturi feline. Și vă mărturisesc, cu toată sinceritatea vinului, că am fost refuzat, demn și mândru, în ciuda frumuseții, în ciuda tinereții și în ciuda inteligenței mele. Tânăr mai frumos decât mine nu găsești în tot cuprinsul Atenei. Și nici mai inteligent. Calități, pe cari le credeam în stare să robească pe vicleanul Socrate. Căci dulceața graiului și vraja înțelepciunii m'au prins în mrețele lui cu toată monstruoșitatea și murdăria exteriorului trecător.

— „Intr'o seară, nu demult, i-am pus gând rău. L'am reținut la mine la masă și cu dor libidinos l'am îndemnat să bea, folosindu-mă de

toată măiestria amantelor, pe cari le cunosc atât de bine. Vrând să plece, eu l'am oprit, amăgindu-l să se culce la mine. Dupăce s'a culcat, m'am furișat sub învelitoarea lui. Era iarnă. Și l'am strâns în brațe, doar voi trezi instincte ancestrale. Dar... nimic, nici un gest, nici o vorbă care să-mi trădeze păcatul ce i-se pune în sarcină. Și am dormit, cățuri de dânsul, par'c'ași fi dormit lângă părințele meu, care mi-a dat făptura.”

Și grai Socrate:

„O, scumpul meu Alcibiade! Ce bănuiești putrede și ce dorinți mucele te-au îmbrăncit să te apropii de mine! Pe mine, nu frumusețea corpului tău fraged și nici împrejurarea că ești nepotul lui Pericle m'au îndemnat spre tine, ci gândul de a te smulge din noroiul imoralității, din sânul societății răvășite de cele mai scârboase păcate ce poate naște răboiul. Ti-am ghicit talentele tale frumoase și nădăjduiesc să-ți fiu folositor spre a deveni, tu, de cel mai mare folos Atenei. Da, stăruie cu toată puterea sufletului să te scot din lumea păcatelor și să te înfrățesc cu lumea adevăratelor bunuri morale. Iubește înțelepciunea și dreptatea! Ele te vor ridica deasupra ta, în azurul veșniciei, unde vei simți suflul adevăratei dumnezeiri. Și încă un adevăr! În măsura, în care te vei urca în înălțimi și în limnezimea zărilor, în aceeași măsură se va adânci faima ta în straturile poporului, pentru a te susține și a te purta pe brațe în fruntea vieții. Eu am ascultat pâraiele și copacii, cari mi-au vorbit mai cuminte decât totii sofisti. Și sufletul mi-a crescut ca un munte ce strălucește în lumina soarelui de dimineată. Și s'a întărit ca stâncile lui. Dar, înțelepciunea și-a clădit cuibul în inima mea și eu o iubesc, pentru că face zbuciumul și dulceața vieții mele și e foamea măruntaelor mele.”

Mesenii, cu toată voința lor sinceră de la începutul mesei de a nu bea, se găseau acum, unii dormind pe sub mese, alții frânți pe scaunele lor. Socrate și Alcibiade, fragezi și limpezi, ca razele soarelui în răsărit, s'au ridicat, părăsind cu scârbă, masa celor îmbrănciți de băutura,

MARTIRI NOCTURNI

Mișu Popescu—Delajiu și Iorgu Sireteanu—Delaprut, primul, funcționar superior administrativ și al doilea inspector financiar, veniți în Ardeal pentru completarea golurilor funcționărești după unire, au administrat un cheful într-o cafenea. Plecați după închiderea localului au început să circule, mai mult cu bună voință de cât cu precizie, pe Calea Victoriei. O paranteză. Nu e vorba de larga stradă cu același nume din Cluj, de oarece toate orașele din Ardeal au în centru câte o „Calea Victoriei” câte un „bulevard Regele Ferdinand” și o stradă „Regina Maria”. Paranteza s'a închis.

În cafeneaua unde ambii prieteni au înghițit mari cantități de alcool la intervale mici, Mișu a avut un început de conflict cu Coriolan Semproniu Târnoavean, — „doctor în jură” și membru marcant în partidul dela guvern, — din pricină că privea languros și insistent la doamna Târnoavean, așezată la masa de alături, între sotul său și un ofiter de cavalerie.

Cu acest prilej d. doctor Coriolan Sempronius Târnoavean i-a spus lui Mișu Popescu Delajiu că „am să te tip la Caliacra” la care amostrofa Mișu i-a răspuns: „leagă baia că acușica o să auzi câinii din Giurgiu”. Conflictul cu greu a putut fi anulat de împăciuitoarul Iorgu Sireteanu—Delaprut.

Dar, în urma clatinăturilor violente provocate de circulația pe jos, demnitatea lui Mișu s'a răscolit din nou și caută să restabilească incidentul, pe când Iorgu se clatină lent, obsedat de melodia „Minciunei” cântată fals și foarte aproximativ.

Mișu: (oprindu-se) Și cum mi-ai zis mă?

Iorgu: (sentimental) Minciunaaa... minciunaaa...

Mișu: Dă-te dracului betivule!

Iorgu: Măi prăpăditule, de ce ești violent? Minciunaaa... minciunaaa...

Mișu: Cum mi-a spus individul, mă? Că mă tipă la Caliacra. (se oprește) Poftim! Asta-i răsplata că am făcut sacrificiul și am venit în Ardeal.

Iorgu: (îl privește zâmbind) Mișulică puile, ești numai cu mine

și n'ai nevoie să te trudești ca să-ți dovedești sacrificiul.

Mișu: Păi să știi tu că e sacrificiu!

Iorgu: (blând) Măi băete, dacă nu se făcea România Mare nu mai ajungeai inspector administrativ cât îi hăul. Putrezeai administrator de plasă într'un colț de provincie. Așa că... mai las-o Popescule cu sacrificiu! Minciunaaa... minciunaaa...

Mișu: Nu mai urla! (se oprește) Ascultă mă șoldovean lătăreț! Tu ce erai dacă nu se făcea România Mare? (tare și hărăgos) Un pârlit de perceptor!?

Iorgu: (blând) Dar vorbirea e, Mișulică puile, că eu nici nu zic c'am făcut sacrificiu. Eu mulțumesc lui Dumnezeu că... Minciunaaa... minciunaaa...

Mișu: Și cum îl cheamă, mă? Coriolan Sempr... Serp... Ser...

Iorgu: Stăi Mișule stăi! Ii nume greu și limba matale îi moale. Numele ista se poate zice bine, numai când strănuți: Sempronius. Așa!.. Când răsare lunaaa...!

Mișu: Boanghina dracului! Ai auzit mă? Nu stă cu mine de vorbă că n'am „cvalificație”.

Iorgu: Apoi n'ai Mișule, n'ai!

Mișu: Ei și? nu-mi fac slujba?

Iorgu: Ba ți-o faci Mișule, ți-o faci!... De câte ori răsare lunaaa.

Mișu: Și ce-mi tot băga pe gât Alba-Iulia, par'că acolo s'a făurit România Mare?!!

Iorgu: De ce ești muntean parsiv și rău la suflet?! Lasă-l frate să-și iubească pe Iulia cea albă, dacă-i place, că atâta are și el! Tu vorbești de Mărăști, Oituz și Mărășești socotind că pe-acolo s'ar fi început întregirea României, Ei! El crede că s'a făcut la Alba-Iulia. Noi am fost în război, să zicem, și el a „pertractat” la Alba-Iulia, dar tot pentru România mare. Și mai la urmă... De câte ori răsare lunaaa.

Mișu: Așa e frate! Războiul! Stai să te pup. Noi care ne-am vărsat sângele la Mărășești!

Iorgu: Undeee?

Mișu: La Mărășești.

Iorgu: Poate ți-a curs sânge din nas când ai trecut pe acolo cu trenul! Măi Mișulică, spui niște minciuni de a-i putea îngheta Prutul! Apoi când vuia tunul la Mărășești nu eram amândoi la etape?

Mișu: Ești un prost!

Iorgu: Pentru că nu spun minciuni?! Minciuna; de câte ori răsare lunaaa.

Ambii prieteni își continuă drumul cu multă trudă. Mișu descrie diverse arabescuri pe trotuar pufnind pe nări și sughițând cu entuziasm, iar Iorgu se chinuște să-și aducă aminte cuvintele melodiei ce-l obsedează.

Mișu sughițând crâncen, se isbește de un stâlp de telegraf pe care îl ia în brațe.

Mișu: Prost vin e în Ardeal. Mi se pare că o să-mi fie rău!

Iorgu: Țin-te bine Mișule! Nu te da martirule! Mai ales nu face urât și să nu te răstest la trotuar, că ne facem de răs! Ui-te colo cum se uită la noi un vardist! (cu putere) De câte ori răsare lunaaa!

Vardistul. Domnilor, vă rog liniște!

Iorgu: Ce liniște măi, ce liniște! Aici se zice „silentium”! Tu nu știi că ești strănepotul Tătucului Traian?! Si nu ne conturba!

Vardistul: (Se apropie) D'apăi că dv. conturbați lumea. Haide circulați vă rog.

Mișu: (cu hărăgos) Cui dai ordin mă... sărăcie?! Știi tu cu cine vorbești?!

Vardistul: D'apăi că nici n'am nevoie. Circulați vă rog și nu faceți zgomot.

Mișu: Ce ești tu mă ca să ne dai ordin?!

Vardistul: Sunt agent de circulație.

Iorgu: Păi atunci circulă sănătos și nu te da la om! Si... fă-ți datoria, dacă ești agent de circulație!

Vardistul: Păi, eu mi-o fac!

Iorgu: Cum ți-o faci măi? Cum ți-o faci? Nu vezi că dumnealui nu poate circula? Ajută-l să circule! Știi tu cine-i dumnealui? Martir măi! Martirul Mișu, carele si-a vărsat sângele la Mărășești. (Din depărtare se aud trei lovituri de clopot.) Ce-i asta dom'le agent de circulație? Pen'ce lași ceasul să facă zgomot? Câte a bătut?

Vardistul: Trei ore!

Iorgu: Vai de mine! Nu se poate!

Mișu: Cum nu se poate mă? Doar nu-i vrea să zici că și ceasul minte?

Iorgu: M'am topit! I-am fâgă-

Prima mea logodnică^{*)}

Domnișoara Susănuța a lui Câmpeanu dintre Răchiti știa vorbi frumos și plăcut. Până la înapoierca părinților ei și tata de prin ogradă, noi deja ne și înamorasem unul în celălalt. La plecarea noastră spre Călădăi, tata mă ispită să aflu dacă mi-a plăcut fata sau titi.

Tati însă nu i-a plăcut. „Prea mi s'a părut că știe multe... Prea era îndrăzneată ca un bărbat. Nu i-a șezut bine. Pe mamă-ta când o petisem, fugi rușinată la vecini... Dar asta numai cât nu ți-a sărit în gât dintr'o dată... Așa cred că face cu toți: câți o petesc și deaceia n'o luă nimeni până azi, făcu tata. Domnișoara Susănuța avea vre-o douăzeci și patru de ani, eu vre-o patru ani mai mică decât mine.

— Apoi, tată, mie, ce să zic: îmi place. Ce să mai aștept că vezi că m'au încăruntit anii suferințelor și nu mai am ce mai tot aștepta... Mama, mă zorea mereu ca să nu mai amân din căslegile viitoare. Mă hotărîi și-i scrisese astfel că fata îmi scrie tot mai aprinsă și mai pornită spre pasul căsătoriei. Logodisem. Mamii i-a plăcut. „E destulă femeie“ îmi zise mama dându-și părerea și apoi e bogată ca nici una din Călădăi. Faptul că era cam îndrăzneată mama și-l explica cu drept cuvânt. că „așa sunt toate fetele școlate“. După logodnă, tata, mă îndemna ca să merg cât de des la Toldal. Mergeam în toată Sâmbăta călare pe mînzul șarg, pe care îl învăță Traian în sea. Treceam dealul Hagăului ca vîntul. Intr'o jumătate de ceas eram la Crucea Albă din dealul Toldalului, pe care o vedeam adesea din turnul bisericii noi din Călădăi.

Regretam căm fidanțat cu ea. Nu îmi mai plăcea așa ca mai înainte. Primii cam multe anonime rele des-

pre ea și purtările ei, trecutul ei. Nu le luai în seamă la început și le presupuneam pe toate, ca versiuni din partea răilor ei voitori, și invidioși.

Soseam Sâmbăta, cam pela Toaca mare, la ei în ogradă. Peste noapte dormeam la ei, pentru că Duminică să mergem la biserică cu toți împreună, cu logodnica mi și viitorii socrii. După vecernie, plecam iarăș spre Călădăi încăleacănd în șeaua nouă strînsă pe spinarea netedă a mînzului tînăr și sprintea. Se întâmplă ca intruna din Duminici, începutu o vreme furtunoasă tocmai când să plec dela ei. Mă opriseră cu toți ca să rămân și peste noaptea aceea penibilă. Toată noaptea a tunat; a fulgerat și trăsnet. Bătrânii dormeau în odaia ultimă, fata în cea din mijloc, iar eu în cea de sărbători. Prin toate însă se putea comunica prin cele două uși ce da dintr'o casă în alta. Seara, fata venea și stătea pe marginea patului meu până când mă lovea somnul când pleca apoi și se culca singură în așternutul ei în odaia dela mijloc, suflând ea în ambele lampe de petrol.

În noaptea aceea furtunoasă, cu fulgere și trăsnete, mă trezii cu ea lângă mine, sub acelaș așternut. Mi-se păru că visez la început, dar apoi îmi dădeam bine seama simțindu-i pieptul și brațele moi și calde.

— Mi-e frică... Mi-e teamă singură... îmi zise rugătoare ca o pisică și mă lăntui cu brațele pe după gât.

— — — — —
Ce noapte penibilă! Când mă trezii dimineata, deși cerul se însenina-se ca apa limpede de izvor, sufletul meu rămase înourat, trist, desamăgit și nefericit.

O urisem atât de mult încât când îmi aduse cafeaua cu lapte împreună cu a ei; ca să dejunăm împreună ca

de obicei, — n'o putui privi în ochii ei adânciți cu motivele-i cercuri vi-nete în jurul lor. Era ultimul dejun ce-l luam în casa lor, la părinții ei din Toldal.

Plecai cu hotărîrea de a nu mă mai reîntoarce niciodată la ea. Mînzul meu Cezar, călca și el cadentat și gînditor, pe coama dealului peste care satul Toldal dispăru ca și când s'ar fi scufundat în Oceanul fără fund. În oceanul sufletului meu zdrobit, decepționat și trist.

Logodna se strică. Trebuia ca să se strice. Prea mulți îi cunosteau trecutului ei urit. Anonimele, cărora nu le dădai nici o crezare, la început, erau juste. Ea avea relații rușinoase chiar și slugile lor dela grajd. După-cum sunau anonimele, Susănuța lui Câmpeanu dintre Răchiti din Toldal — nopțile de vară dormea în cerdacul de unde primea pe oricine venea la ea. Nu. Nu puteam lega o căsnicie cu femeia asta care m'ar fi ruinat complet sufletește. Îi cerui verigheta și încetai orice corespondență cu ea pentru totdeauna.

Ultima scrisoare ce i-o trimisei, o scrisesem cât se poate de amical, binevoitor și sfătuitor; dar care nu admițea nici un răspuns, ci dorința sinceră și frățască de a auzi despre po-căința și îndreptarea ei pe cărările bune, pe cărările virtuții și a cinstei, fără de care era pierdută.

V. REV

*) Fragment din romanul „Vlăduț“ ce va apare în curînd.

In largul mării

In largul mării
Îmi risipesc gândurile
Pe valurile spumegoase
Si-anoi revin mai radioase
In luciul irizat al serei.

Vin săltărețe
Selohii aleargă'n undele
De sânul mării desmierdate
Cu tinerete'nprospătate
M'alintă'n glume și povețe

Si'n fericire
Mă învălesc uitările
Nădejdiilor zădărnicate
Și ceasurilor asuprite
De grea și-eternă despărțire

Maria Baiulescu

duit Lențucăi că la 1 sunt acasă! M'am topit! (către vardist) Fluera o trăsură să circule încoace!

Mișu: Să nu te duci singur indivi-dule. Trebuie să mă duci până a-casă!

Iorgu: Nu pot Mișulică puiule, nu pot; că mă așteaptă Lențuca. Mă așteaptă de două ore și...

Mișu: (sarcastic) Si tremuri! Ti-e frică de nevastă! Ha, Ha, ha; (către vardist) Și el e martir, Mar-tirul care tremură de frica muce-

nicei Lencuța. Să-ți fie rușine. Mă duc singur că eu nu mă tem de ne-vastă.

Mișu pleacă repezit și se întinge într'un perete.

Iorgu se urcă într'o birje anti-deluviană cu un cal fantomatic, iar vardistul privește după ei, flu-eră a mirare și rostește printre dinți:

— No, că domnii răgăteni toți sunt martiri, tunc fenia 'n ei

VLADIMIR NICOARĂ

DISCUȚII ȘI RECENSII

Jean Bart: *EUROPOLIS* editura „Advărul”, lei 80.

Regretatul scriitor Jean Bart (Botez) și-a lăsat în literatura românească un loc de cinste: cel mai de seamă cântăreț al apelor. Prin descrierile sale de călătorie, prin culoarea stilului și simțul zugrăvirii realiste a aspectelor infinite marine și maritime, Jean Bart se înfățișează ca un scriitor profund. El se ridică la nivelul celor mai remarcabile condee universale ale genului. Pe deasupra, Jean Bart a fost un umanitarist convins, un socialist de marcă. „Europolis” este romanțarea vieții shuciumate a Sulinei noastre dela gurile Dunării... Sulina! Amestec de toate națiile, răscruce pentru călătorii de oriunde, alternanță de bogăție în anii de export abundent și mizerie în anii improductivi, punct de contrabandă permanentă, agitate existențe de marinari — „Europolis” veritabilă! Romanul încheagă un puternic tablou al colțului acestuia de întâlnire a mării cu aqua dulce. Tesutul său fundamental îl formează povestea unui „american”, crezut bogat și sărbătorit cu speranța unor mari transformări în port, pentru că să se dea de gol la urmă jena materială ce-l împinge să se angajeze la orice muncă printre lucrătorii de rând cari îl resping și-l maltratează. Ca și „americanul” sfârșesc tragic atâtea personaje, cari nu se pot sustrage contunei eclipsări a Sulinei: oameni și locuri se contopesc într'un antropomorfism înduioșător. Prin evocarea atâtor diverse detalii „Europolis” pare o documentare adevărată. Judecat ca valoare strict literară romanul trece același examen isbit, luând loc în vitrine printre cele mai desăvârșite romane românești. O lucrare complexă, emoționantă, plină de valoare literară, îmbibată de sentimentalism cald și savuros.

*
Camil Petrescu: *RAPID-CONSTANTINOPOL BIORAM* (editura, Cartea Românească, lei 54.—).

Un scriitor care se documentează la fiecare pas, răsfoind cărțile cele mai bune și trecând tot ceea ce vede prin ascuțișul unui criticism sever, acesta este d. Camil Petrescu. Volumul de față cuprinde notele unei excursii la Bosfor și Constantinopol.

E atât de nou în tot ceea ce remar-

că, încât e o plăcere să-l însoțești pretutindeni, pe sub cupolele de biserică ca și prin păduri de cipreși și tavernă de viață nocturnă. Sunt instructive notele istorice, ca și însemnările asupra magicei schimbări operate de Ghazi (salvatorul Kemal), care a desființat sultanatul și califatul, a laicizat școala, a introdus alfabetul latin, a înlăturat fesul, a suprimat haremul.

Pline de justife sunt observațiile privitoare la falsa viață de femei a turcoaielor adorate de atâția ca tip ideal feminin, când în realitate femeia europeană modernă prin garsonismul ei sportiv prezintă superiorități de siluetă. Autorul se ridică aici-colo la considerațiuni superioare de morală și filosofie religioasă, iar o splendidă pagină asupra sensului adevărat al culturii moderne este 103 din care rețin: „ținta (culturii europene) este adevărul și nimic decât adevărul atât cât mîntea omenească poate descoperi din adevăr, indiferent dacă cel care-l va descoperi va plăti acest lucru cu fericirea lui, indiferent chiar dacă descoperirea adevărului va face lumea întreagă, însă, mai puțin fericită...” Iată de ce lectura volumului este instructivă și relevă odată mai mult calitățile publicistice de marcă ale dlui Camil Petrescu.

*

G. Ibrăileanu: *ADELA* (roman, editura „Advărul”, lei 80.—).

Marele nostru critic dela Iași ne-a surprins cu un roman. E o revelație pentru literatura românească această creațiune de înalte calități. S'a spus, că „Adela” este cel mai bun roman românesc. Atari calificative supreme nu-și au rostul. Unii au atribuit dlui Rebreanu această distincțiune cu prilejul romanului „Răscoala”, iar alții afirmă că cele patru volume ale dlui C. Stere „In preajma revoluției” ar deține întâietatea literară. De ce să se hazardeze cu atari căutări? E cert însă, că printre cele dintâi romane românești de mare valoare este neapărat „Adela”. Care este calitatea rară a acestui roman? E fără îndoială nivelul de intelectualism la care se păstrează în mod susținut dela început până la sfârșit. Într'un roman, de obicei, trebuie să fii sguduit de tragedia stumbră, trebuie să se năruie zgomotos așezări sociale, să dai de victime, să te cutremuri de cazuri de

moarte. „Adela” este un roman în care nu vei găsi nimic din lectura obișnuită a unor atari romane. Povestea e simplificată ca extensiune și totuși cât de bogată și complicată sunt cele două suflete cari stau neconținut alături însă peregrinează pe vecinătăți cari se evită pentru un acord hotărîtor. Eroii principali — doctorul Codrescu, îndrăgostit de Adela, și totuși lipsit de deciziunea raspunderii unei căsătorii. Cări sunt rezervele cari-l chinuesc? Ele pornesc dintr'un exces de interogatoriu cu sine însuși. Doctorul Codrescu e prototipul intelectualului cult, rafinat, citit, cu voința însă slăbită tocmai din excesul autocrației. Nesfârșit dialog între cele două persoane ocolește până la capăt înțelegerea, spiritul lor se oprește la anume limite. Astfel moare vizibil teracrea amandurora. Narapunea captivanta e brodată pe motive psihologice verificabile în viață. Deaceia s'a aruncat autorului învinuirea, că romanul ar fi o autobiografie. D. Ibrăileanu a autorizat desmîntarea. Nu era nevoie. Romanul e adevărat, doar motivările desvoltărilor trebuiesc totdeauna sprijinite pe știința psihologiei. „Adela” e un roman cu solid razm științific, fiindu-ne complet indiferent dacă autorul a trăit și personal acele stări sumeteste, ori le-a cules din experiența și știința oamenilor și cărților. Interează valoarea romanului. Iar ea e incontestabilă. D. Ibrăileanu te plimbă prin sfere cu aer rarefiat, prin medii cu preocupări subțiri; un atare roman se poate naște doar în atmosfera unei vechi mișcări literare cum are Iași. Iar ca mijloace de expresiune d. Ibrăileanu e un stilist de rangul prim. Subtil și colorat, întrebunțând ici-colo paranteza și citatul (documentare veridică), maestru al descrițiilor naturii de atâta pitoresc cât poate oferi o regiune ca a muntelui Ceahlău, fin, pătrunzător al situațiilor sufletești, d. Ibrăileanu deșteaptă în cititorul atent o savoare rară.

*

Camil Petrescu: *PATUL LUI PRO-CUST* (două volume în editura „Națională-Ciornei”, lei 100.—).

Figura principală e luată din lumea diplomatică. Prod Vasilescu, fiul unui bogat fruntaș politic, beneficiază de condițiuni suficiente pentru

a-și permite chiar luxul sportului celui mai dificil: pilotajul. Dispune de apartament separat în oraș mobilat cu gust după preceptele cubismului în favoare. Cu toată e văzut ca mediocru de societate, totuși el e măsura bunului simț, arbitru al eleganței, la curent cu moda și cartea. În „patul profesional” al unei actrițe fără talent dă de corespondența unui nenorocit adversar al său de o clipă și e curios să-i deslege enigma. Mediul romanului e luat din lumea artiștilor, gazetarilor și politicianilor. Cu lise cari destăinuiesc influențe, inițități, putreziciune, favoruri. În analiza lor d. Camil Petrescu procedează metodic, iar unde povestea romanțată nu a june cu luminile ei se recurge la originala manieră a notelor de subsol. E grija scriitorului de a se mișca pe o linie cu cercetarea obiectivă.

„Patul lui Procut” este o lucrare de migală, de dezvoltări urmărite strâns, de descusut al dedesupturilor mai degrabă decât un volum de inspirație avântată și curgătoare ca un torent. O lucrare care cere multă concentrare, pentruca din mici piese să se închege un mozaic de grandoare.

Maniera dlui Camil Petrescu e demnă de considerat, indiferent dacă o agreăm sau nu. Scrieul său e gustat în cercuri largi cu frenezia noutății. Unul dintre cele mai bune condee și-a găsit răsunetul meritat al operei îngrijite.

*

C. Ardeleanu: *VIERMII PĂMÂNTULUI* (editura „Adevărul”, lei 80.—).

Un roman socialist. Un roman de mare artă. Citindu-l, coborând în taințele pământului prin galeriile de cărbune prăfos și îmbăcsite de gaze la sute de metri unde muncitorii duc o existență permanent periclitată, te sui spre luminile unui ideal pur, frământat de nevoia unei umanități noi. Atmosferă dostoiwskiană, dospită în suferință în care trebuie să germineze o viață nouă. Romancierul C. Ardeleanu ne deprinsese cu surprinderea atâtor aspecte ale capitalei periferice. De data asta a atacat o problemă mai complexă din viața minerilor dela Anina. A dat față cu teribila realitate din pantecele muntelui perforat vertical și orizontal, a stat în fața nudurilor nădușite și înegrite de cărbune, a străbătut personal toată gama chinurilor celor ruși de suprafața însoțită și scaldată în aer plin, s'a convins de tuberculizarea „viermilor” în chip de om. În posesiunea materialului precis de informație, a brodat tema romanului. În

directorul Kurz este încorporat capitalistul care subtilizează vagoane în dauna lucrătorilor (vagoanele sus-trase sunt câștigul curat al tantiemeilor mevisate), care e preocupat de concedieri fără a diminua producția. În Eleonora Zoltan femeia depravată care se pretează ca agent al direcției pentru înșelarea celor mulți. Inginerul Lorenz este modelul omului înțelegător al durerilor însă lipsit de voința protestului. Tânărul inginer Alexe reprezintă energia nebiruită a conducătorului de greve și a învingătorului, care dă lovitură de grație sistemului exploatare, după ce atachează în mod deschis mișcărilor minerilor, se pune în fruntea lor, împărtășește felul lor de viață, suprimă golul dintre cei de sus și cei de jos.

Romanul „Viermii pământului” este o proiecție scânteietoare spre viitor. Așa ar trebui să fie cândva. E o devansare cutezătoare. Un vis pentru ziua de azi.

D. Ardeleanu a pătruns sensul luptei idealiste a muncitorilor și deaceia idealizarea este ca o evadare din realitatea brutală.

În paginile 160-163 e prins credeul exact al revendicărilor. Ce nu-și îngăduie literatura? Dece n'ar actualiza victoria în perspectivă?

Conturarea figurilor e viguroasă, și descrierile mediului de un realism crud.

Nu putem decât felicita pe romancier pentru curajul de a-și pune o atare temă și pentru valoarea literară a „Viermilor pământului”. Cu acest roman va stimula o undă nouă de noblețe și curățenie sufletească în inimile cititorilor. Iar clasa muncitoare va fi profund impresionată pentru oglindirea atât de fidelă a vieții ei.

Mihail Sadoveanu: *LOCUL UNDE NU S'A ÎNTÂMPLAT NIMIC* (editura „Adevărul”, lei 60.—)

S'a dus svomul, nu fără bună dreptate, că acest roman al maestrului Sadoveanu este cel mai reușit. Controversa nu e însă înlăturată. Unii susțin, că ar fi mai izbutit „Baltagul”, iar alții preferă „Zodia concerului”. Pe arenă vin o serie de personajii din condițiuni diverse și grele de descifrat. Deaceia stăm în fața unui roman mai complex, cu vârtejuri multe și tragedii înfiorătoare. Într'un târg din Moldova trăiește prințul Lai Cantacuzin vânător pasionat (tip o

bișnuit al autorului), însă plictisit, că nu se întâmplă nimic de seamă demn să ia locul în jurnalul său intim. E atât de departe de realitate acest prinț, încât târgul îl cunoaște mai bine decât se cunoaște el însuși pe sine (bancherii evrei știu dinainte când pleacă prințul la băi și de câtă sumă are nevoie să împrumute dela ei), iar față de vâltoarea în care trăiesc ființe ca Vasile Mazu, Daria Mazu și Emil, e cu totul străin. Prizonier al salonului doamnelor Argintar și Barboni, prințul duce o viață comandată, căci e lipsit de voință și necunoscător de suferințe. Doi tovarăși de vânătoare: Ortac și Cataramă îi mai alungă spleenul. Iar în clipa când impușcă un epure târgul se agită ca de un mare eveniment. A impușca un epure este un eveniment comentat zile și luni de zile, iar sinuciderea nenorocitei Daria Mazu este un neînsemnat fapt divers în jurnalul său fad; târgul asta nu-l stimulează deloc pentru o monografie sociologică. Ironia este șira spinării acestui roman.

Mihail Sadoveanu pune în evidență moravurile celor de sus, preocupăți de lucruri banale, desvăluie spiritalul hrăpăret, avar și bestial al lui Vasile Mazu ajutor de primar, și prinde sbaterile sufletești de o intensitate excepțională ale unei fete căreia-i surăde ascensiunea supremă însă-și caută moartea convinsă, că nu poate scăpa de destinul care o pânzește.

*

Eugen Relgis: *BULGARIA NECUNOSCUTĂ* (editura Vremea, lei 25).

Într'un volumaș de 165 de pagini scriitorul Relgis concentrează admirabile note de călătorie prin statul vecin cu prilejul unui congres vegetarian. Pretutindeni are legături literare cu publicității bulgari și cu cercurile umanitariste. Cunoaște sufletul și instituțiile poporului bulgar. E stăpân pe materie și cu scriitorul său condeiu evocă oameni de o bătrânească înțelepciune. Nici n'ai crede, că într'o țară mică poate pulsa o moralitate atât de sănătoasă și poate înflori un umanitarism atât de cuceritor. Prin urmare există și o altă Bulgarie decât cea popularizată: violentă, sălbatecă, agresivă și ultranaționalistă. Ciudat! Facem cunoștința tolstoismului care este un fel de religione și o practică potrivită nevoilor poporului. Vegetarismul este cultivat pe o scară întinsă ca un indiciu de sănătatea morală și fizică a poporului.

Cu plăcere aflăm, că există sate în care procentul alfabetismului abia atinge cifra 4! Numărul abonaților rurali ai foilor și revistelor e foarte mare, astfel că independența acestora este deplin asigurată!

Vegetarismul este pleoara întoarcerii la legile naturii și convertirea la înfrățirea dintre popoare. Sfătoșii înțelepți spun, că „noblețea adevărată poartă căciula de oaie și opinci”. Deci d. Relgis în cercările în cari a stat a găsit un cult al simplismului sănătos, a dat de acea „solidaritate care duce spre fântânile înviorătoare ale vieții colective”. Cărturarul pretențios apare în adevărata lui lumină: „nu e fiară mai cumplită decât cărturarul demagog și politicianul care urlă în dosul garlului de baione-

te, lângă tunurile orgoliului național”.

Un ochiu pătrunzător a despicat totul și a dat la iveală fața unei lumi frumoase, de austeritate multă în moravuri, simțire și inteligență.

Dealtfel d. Eugen Relgis este un condeiu exercitat și multilateral: poet, romancier, dramaturg, sociolog, ziarist. Din toată publicistica sa respiră un viu socialism dinamic și înoritor, o concepție îmbibată de iubire de oameni, un suflăt de înflăcărată campanie în favoarea umanitarismului. Sprinteneala frazei, desăvârșirea stilistică și noblețea cugetării te încântă la fiecare pas. Ii suntem mulțumitori pentru descoperirea unei Bulgării într-adevăr ascunsă!

ION CLOPOTEL

NICOLAE DRĂGANU: Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomastice. Academia Română, Studii și Cercetări, XXI, București 1933. Pagini 682 + 1 hartă rezumativă. Preț 500 lei

Sovinismul caracteristic rasei, în alte vremuri, obsesia revizionismului în ultimii ani, au ținut neconținut încătușat obiectivismul curat și desințersat, creator de adevăr și în domeniul preocupărilor de ordin științific întreprinse de vecinii și chiar de compatrioții noștri Unguri. O solidaritate și o disciplină națională în adevăr uluitoare unește încă pleiada de învățați Unguri sau unguri-zii, tineri sau bătrâni, îndrumându-i să urmărească în cercetările lor nu atât descoperirea adevărului, cât mai ales răstălmăcirea lui, ori de câte ori o vagă indicație din cutare document istoric ar putea face mărturie despre vechimea noastră pe pământul stăpânit altădată de purtătorii „sfintei coroane” cu crucea înclinată. Ne-am obișnuit în timpul din urmă cu această unică mentalitate ungurească, de a nega și în domeniul științific evidența, ori de câte ori e vorba de importanța elementului românesc în alcătuirea etnică a pământului Ungariei de altădată. Și, cum învățații noștri nu și-au prea dat osteneala să aprofundeze — cercetând izvoarele originale — fragmente din istoria ungurească, au primit adesea, fără critică suficientă, cu încredere, rezultatele la care au ajuns, stăpânii de naționalism, învățații unguri.

Lucrarea învățatului profesor de la universitatea din Cluj, d. Nicolae Drăganu inaugurează un domeniu nou de cercetare pentru învățații români, și opune în același timp o hotărâtă împotrivire critică „sistemului” preconizat de învățații unguri de a combate cu o metodă curioasă tot ce ar putea fi românesc în istoria ungurească. D. Drăganu, bazat pe izvoarele documentare medievale, ieșite din cancelariile ungurești, pe mărturia hărților geografice sau pe alte izvoare de informație demne de

toată încrederea, urmărește numele de localități și numele de persoană românești din toate regiunile Ungariei de altădată și ne dă informațiuni revelatoare în legătură cu răspândirea Românilor între IX—XII secole. Nu se poate spune că izvoarele documentare urmărite de d. Drăganu au rămas necunoscute până acum învățaților unguri. Nu. Ei au neglijat însă pur și simplu informațiunile cu privire la Români, căci ar fi fost necesități să recunoască existența lor, uneori chiar în inima ungurismului. Orgoliul național al învățaților unguri i-a constrâns astfel, neconținut, să se ferească de a deschide o rană care-i durea: recunoașterea mai marii noastre vechimi pe pământul Ungariei antebelice.

Intr-adevăr, e inutil să mai remarcăm că, solidar, învățații unguri neagă continuitatea noastră în stânga Dunării, pe cuvânt că documentele istorice nu ne atestă aici înainte de venirea Ungurilor peste noi. De asemenea au neglijat vagile atestări ale elementului românesc dincolo de Dunăre, în regiunea cuprinsă între Savaria și Dunăre, în vechea Pannonia. Dacă totuși anumite mențiuni istorice fundamentale pentru istoria ungară, cum e aceea a faimosului Anonim al regelui Béla, de la sfârșitul sec. XII îi silesc să constate, în anumite regiuni, nuclee de Români, nu vreau să le artibue o vechime mai mare decât sfârșitul veacului al X-lea și începutul celui de al XI-lea.

D. Drăganu, în lucrarea de care ne ocupăm, prezintă și studiază un material de nume de persoană și de nume de așezări omenesti de formă românească mult mai vechi decât acela discutat de învățații unguri. Pe baza acestor prețioase elemente de limbă, d-se dovedește existența elementului românesc în Pannonia începând cu anul 850. Tot de la aceas-

tă dată se atestă Români în Moravia (comitatul Nitra). Pe la 1202—1203 și 1209 vorbesc documentele despre Români în Bihor. De la 1211 ei sunt pomeniți în Zemplen și în Carpații Nord-estici; din sec. XI în Galiția, în regiunile ardelenne și bănățene. Toate atestările spicuite de d. Drăganu din documente, confirmă informațiunile vagi ale Anonimului pri-vitoare la Români, în Pannonia, Banat și Ardeal. Să se remarcă că unele atestări sunt mai vechi decât Anonimul.

Iată cum se repartizează în capitolele materialului imens cules de d. Drăganu în lucrarea de care ne ocupăm: 1) *Românii din Pannonia* (p. 41 ș. u.); 2) *Românii din Carpații vestici* (p. 170 ș. u.); 3) *Românii din Banat și Hunedoara* (p. 223 ș. u.); 4) *Românii din Munții Apuseni și Valea Crișului* (p. 289 ș. u.); 5) *Românii din Carpații Nord-estici* (p. 326 ș. u.); 6) *Românii din Valea Someșului* (p. 416 ș. u.); 7) *Românii din Valea Argeșului, Mureșului și ale Târnavelor* (p. 477 ș. u.); 8) *Românii din Valea Olteului și din Carpații Sud-estici* (p. 535 ș. u.); 9) *Românii din Moldova, Muntenia și de la gurile Dunării* (p. 570 ș. u.); 10) *Elementele românești vechi intrate în limba ungurească dinspre sud-est* (p. 582 ș. u.). — Capitolul ultim cuprinde *Concluziile* (p. 587 ș. u.). Un indice complet și exact și o hartă toponomastică extrem de instructivă încheie volumul!

Ne vom permite să examinăm în alt loc latură onomastică a materialului prezentat în lucrarea de care ne ocupăm aci. Prezentăm aci rezultatele istorice la care ajunge autorul bazat pe cercetările sale.

Bazat pe o documentare cu drept cuvânt impresionantă, d. Drăganu ajunge la concluzia că „Românii au roșt găsiți de Unguri nu numai pe teritoriul pe care-l locuiesc astăzi, ci pe o întindere mult mai mare, în locușe statornice și în organizații politice și militare”. Căci, dacă Românii ar fi venit în ținuturile cucerite de Unguri numai după năvălirea acestora, nu putea rămâne nemenționată în cronică și acte colonizarea unui element atât de numeros, pe care-l găsim în același timp, chiar din sec. XI—XXII, în Pannonia, Moravia, Carpații nord-estici și Galiția, Banat, Munții Apuseni și Ardeal” (p. 588). Dacă valurile de Români au ajuns până în Carpații nordici, faptul e explicabil prin viața lor de păstori. Mulți din acești păstori însă s-au stabilit acolo în așezări istorice, întemeind sate, pe care dânsii și apoi și oficialitatea le numeau cu nume românești. Nuclee de Români au trebuit să existe în Carpații nordici chiar la venirea Ungurilor, la sfârșitul veacului al IX-lea; altele s-au stabilit acolo prin sec. X—XI. „Românii din Pannonia și cei din Oltenia, Banat, Munții Apuseni și Ardeal, nu pot fi mai noi decât din Carpații nordici: așezarea prin transhumanță și nomadism nu înaintea decât treptat”. Prin urmare, ca să ajungă la așezări statornice în Moravia, Galiția, și chiar și în Crimeia, Românii trebuie să fi avut

Aspecte culturale din Năsăud

mai întâiu așezări statornice în Pannonia, Oltenia, Banat, Bihor, Ardeal; Maramureș și Moldova... Numele topice românești din Pannonia sânt mai vechi decât cele din Moravia; cele din Bihor sânt mai vechi decât cele din Zemplen (vechi și ele!) ori din Maramureș; cele din Moldova și Basarabia, mai vechi decât cele din Republica Moldovenească a Ucrainei". (p. 588—589).

Existența în toponimistica noastră a unor elemente ca *Vlaha, Vlănda, Vlașca, Vlășia*, dovedesc o continuitate slavo-română anterioară venirii Ungurilor, căci aceștia au introdus forme ca *Oloșag, Oloștelec, Olosig*, (p. 590). Aceași continuitate slavo-română în Dacia, o dovedesc după d. Drăganu, „o serie întreagă de numiri topice de origine slavă, care, după cucerirea Ardealului de Unguri, nu s'ar fi putut ari în limba română în forma pe care o au astăzi (*Bălgrad, Cerna-Vodă, Târnavă*, etc.), ori pentru care Românii păstrează înfățișarea fonologică slavă, anterioară celei ungurești (*Turda, Cluj, Sibiu, Sad, Barga* etc.)”.

„Cele mai vechi nume topice și de persoană de „origine slavă, au caracter sud-slav, și anume v.-bulgar”. Ele datează dinaintea de sec. X, fără a fi totuși, mai vechi de sec. VIII-lea (p. 593).

După d. Drăganu, expansiunea românească spre Nord s'a făcut în două mari direcții: din Pannonia spre Nord-Est și din Munții Banatului și Oltenia, prin Munții Apuseni pe Valea Tisei în sus și spre Nord, pe de altă parte pe coama Carpaților mai întâi spre Est și apoi spre Nord-Est și pe Campia Ardealului. Aceste două direcții de expansiune „pare a fi foarte probabile”, ca și au centrul în Moesia Superior și Moesia Inferior. Elementele pornite de aici au trecut peste Dacia și Pannonia unde „se mai găseau urmași de-ai coloniștilor Romani”. (p. 594).

D. Drăganu discută în lucrarea D-sale numai numele slave care pot constitui o dovadă pentru prioritatea Românilor față de Unguri și Sași. Și asemenea nume sânt numeroase.

Sar părea că fixarea direcțiunii expansiunii Românilor de la Sud la Nord, făcută de d. Drăganu, e în contradicție cu tradiția noastră istorică în legătură cu întemeierea Principatelor, tradiție care, cel puțin în legătură cu descălecarea în Muntenia, e de la Nord la Sud. Dacă ținem socoteală însă de caracterul în cea mai mare parte păstoresc al al poporului nostru, fenomenul nu e contradictoriu. Expansiunea prin transhumantă și nomadism nu înaintea într-o direcție, „ci se îndreptă după împrejurări și nevoi, uneori chiar în direcție contrară celei obișnuite”. (p. 597). Satul *Salgești* din Arad, *Păgărașul-nou* din Dobrogea, *Bărsana* din Maramureș și *Tutova* sânt indicații despre direcțiunile diverse pe care populația dintr-o regiune sau alta o apucă în căutarea mijloacelor de trai. Judecând astfel, s'ar putea presupune că „au putut veni Români și dinspre Pannonia pe coama Carpaților până în

„Dacă orașele mari prezintă interese prin diversitatea multiplă a activității lor, și micile urbe, svârșite prin colțuri de țară, pot oferi publicului fațada care merită să fie cunoscută”.

Convinși de acest gând, prezentăm cititorilor noștri viața culturală a orașelului Năsăud.

Într-o regiune pitorească, brăzdată de dealurile munților Rodnei, Năsăudul se află așezat pe malul drept al Someșului, pe locul unde torrentul „Valea Caselor” se varsă în vadul Som.

Orașel cu populație românească — în majoritate, — Năsăudul este pomenit în documente încă de pe la 1204. Din vremuri bătrâne, acest târgușor a fost un centru românesc, cu populație neioagă, cum dovedesc și documentele oficiale ungurești.

La 1763, pe vremea Mariei Terezia ia naștere, cu sediul în Năsăud, Regimentul II românesc de graniță, alcătuit la început din 23, apoi din 44 comune românești de pe valea Someșului, a Bărgăului și a Șieului. Faima acestui regiment a străbătut în toată Europa, prin vitejia în care grănicerii români, „cătanele negre”, s'au luptat pe câmpiile Europei. Desființându-se regimentul grăniceresc la 1851, marea avere cumulativă a munților și pădurilor a rămas comunelor grănicerești, a căror administrație își are sediul în Năsăud. „Fondurile Grănicerești”. Românii înimoși și cu străbătătoare năzuinți culturale au hotărât ca fondurile acestui regiment — destinându-se numai pentru scopuri culturale și școlare: clădirea de școli românești în Năsăud și acordarea de burse studenților descendenți de grăniceri — să se administreze mai departe de către o comisiune. În vremea aceasta a „grăniței” au înflorit școlile românești din Năsăud, care școli, cu deosebire, au creat faima acestui orașel.

Munții Apuseni și ai Maramureșului și de aici în jos până în Timiș și Bodrog, și în sus pe Tisa și Someș până la Năsăud și mai departe, întocmai cum alții, plecați din Munții Apuseni, ori ai Maramureșului, unde veniseră din părți mai sudice au put ajunge... până în Istria, ori spre Nord-Vest, până în Moravia” (p. 601).

Scopul nostru nu este să facem aici o expunere completă a tuturor problemelor pe care le pune și le rezolvă atât de strălucit d. Drăganu. Am vrut doar să atragem atențiunea

La 1766 s'a înființat o școală primară elementară, numită „trivială” (cu trei ramuri de învățământ: cititul, scrisul și socotăre); la 1770 o școală primară superioară, „normală”, cum se numea pe atunci, cu o instrucțiune mai complexă, iar la 1774 un institut militar, în care se primeau 50 elevi, fii de grăniceri, cari își primeau educația militară potrivită pentru gradul de subofițeri. E de remarcat că aceste școli năsăudene erau singurele școli românești pe acele vremuri în nordul Ardealului.

Din fondurile regimentului de graniță, din care s'a susținut și vechea „Preparandie” (Școală normală), s'a întemeiat la 1863 restitul gimnaziu, devenit „Liceul grăniceresc George Coșbuc” de azi.

Acest liceu, timp de peste o jumătate de veac a contribuit la întărirea și prosperarea neamului românesc din nordul Ardealului. În vremurile vîrege ungurești liceul acesta — alături de școlile Blajului, Brașovului și Beiușului — era faima Ardealului cultural. Alături de menționatele școli, a susținut trează facla naționalismului întransigent în atâtea rânduri de generații: a dezvoltat cultura românească în timpuri de grea încetare maghiară, dând neamului nostru o numeroasă pleiadă de conducători iscusiți și energici, cari, risipiți în toate unghiurile păământului românesc, au lucrat cu sârg, pătrunși de cel mai sacru idealism, la pregătirea suflească a marelui, pentru marele eveniment al întregirii naționale. În acest liceu a învățat feciorul popii Sebastian din Hordou (Coșbuc): marele nostru George Coșbuc. Pe băncile acestui liceu și-au rupt hainele Sanctitatea Sa Patriarhul Miron Cristea. Înălții Arhierii Năc. Bălan, Mitropolitul ort. al Ardealului, Vasile Duma, Episco-

publicului mare asupra operei care încununează activitatea științifică a unui învățat și de a sublinia câteva din rezultatele istorice la care ajunge — capitale pentru cunoașterea trecutului românesc — pe care e bine să le cunoască intelectualitatea noastră. Aparatul de informație imens, cu care lucrează autorul în opera de care ne ocupăm poate fi de cel mai mare folos tineretului studios care se interesează de istoria și limba noastră.

ȘI CRIȘANU.

pul de Argeș; profesorii universitari Nicolae Drăganu, Vasile Meruțiu, Simion Măndrescu, și alți foarte numeroși cărturari, inspectori, profesori, literați, publiciști, preoți, ofițeri, etc.

Manifestările publicistice ale spiritualității românești sînt destul de numeroase în trecutul Năsăudului.

Astfel, între 1867-69, inimosul pedagog Vasile Petri a redactat „Organ pentru educatori, învățători și bărbăți de școală”. Același distins pedagog a redactat între 1876-81 „Foaie pedagogică și didactică pentru interesele institutelor de cultură”, câștigând în al 4-lea an de apariție colaborarea pedagogilor V. Gr. Borgovan—Gherla, Dr. A. Grama—Blaj, etc. Între 1882-86, în colaborare cu Vicariul Grigore Moisil, primul director al liceului din târgușorul nostru, a redactat „Magazin de lecțiuni și materii pentru instruirea primară”.

Societatea de lectură a elevilor dela liceu a redactat ani de-a rândul „Muza Someșană”, în care — interesant de amintit — George Coșbuc, fiind elev, a publicat unele din încercările în versuri ale sale.

Începând dela 1867 încoace apar fără întrerupere „Anuarile” liceului, în care, în decursul vremurilor, s’au publicat multe articole, studii de pedagogie, de știință și biografii interesante.

Vrednic de amintit este și faptul că Năsăudul se înșiră printre puținele orașe care-și au monografia (V. Șotropa și Al. Ciuplea: Năsăudul. Editura „Cultura Națională”); iar școlile năsăudene dinaintea războiului o vastă și interesantă monografie (Virgil Șotropa și Dr. N. Drăganu „Ist. numeroase în trecutul Năsăudului).

Cu aceste scurte preliminarii istorice, venim la prezentul cultural al Năsăudului, a cărui schiță critică o încercăm.

Astăzi, Năsăudul își continuă vechea activitate școlară. Institutele de cultură didactică încep cu „Grădina de copii, urmează cu Școala primară „Vasile Nașcu”, Școala inf. de Arte și Meserii, Gimnaziul de fete, Școala normală de învățători și se termină cu Liceul „George Coșbuc”. Astfel, Năsăudul este un orașel de școli. Toate acestea mulțumită înțelepciunii bărbatilor cari au fost la conducerea țării și jertfelor ce le aduc și acum cu drag urmașii foștilor grăniceri. (Vânturile economiei naționale, anul acesta, ca și în anul trecut, e-

rau să spulbere școala normală. Nădăduim însă că, avându-se în vedere vredniciile naționale și culturale din trecut, va rămânea neștirbit patrimoniul orașelului nostru).

Făcând o privire globală asupra manifestărilor culturale năsăudene din ultimul an (1932-33), ai impresia că atmosfera spirituală se caracterizează — în parte — prin persistența unei remarcabile tradiții cărturărești dinaintea războiului, precum și a primilor ani de după războiu.

Oameni de bine și de inimă lucrează desinteresat la progresul cultural al orașelului nostru.

Numele venerabilului profesor pensionar și publicist, Iuliu Moisil, este legat de ființa „Muzeului Năsăudean”.

Înainte de a arăta activitatea din anul acesta a muzeului, să ne fie îngăduit un scurt preliminar istoric.

Din schimbul de idei ce-a avut loc în cursul verii anului 1931, între d-nii Iuliu Moisil, Iulian Marțian, maior pensionar — de curând membru corespondent al Academiei Române —; Virgil Șotropa, profesor și publicist, Alexa David, avocat și Antone Mureșianu, judecător, s’a cimentat frumoasa hotărîre, ca toți acești domni să-și unească colecțiile de cărți, de acte și documente referitoare la ținutul nostru, de manuscrise și publicațiuni, precum și de alte obiecte, vrednice de conservat pentru posteritate. Astfel, călăuziți de un sincer idealism au pus temelia instituției culturale: Muzeul Năsăudean. Muzeul a fost proclamat pentru zece secții: Preistorie-arheologie și istorie, etnografie-folklor, artă populară și religioasă, geografie și turistică, și naturale, arhivă, secție școlară, bibliotecă și arte grafice, secția patriotică sau cultul strămoșilor și ateneu. În consfătuirea dela 2 Aug. 1931 s’a făcut actul constitutiv al muzeului. Pentru a putea proceda la înfăptuirea acestei hotărîri, în urma unei cereri, „Comisiunea administratoare a Fondurilor grănicerești” din localitate a pus la dispoziție o sală mare în imponentul edificiu al internatului lic. „Gh. Coșbuc”, „în scopul înființării unui muzeu și bibliotecă”. În curând s’a procedat la facerea mobilierului necesar, apoi la aranjarea primelor colecțiuni disponibile.

În anul 1932-33, pe lângă continuarea lucrărilor de aranjare a bibliotecii și de colecționare de obiecte — nu prea multe, ce e drept, — mai ales — prin o serie de conferin-

țe culturale ce s’au ținut în sala festivă a liceului „George Coșbuc” de către persoane locale. Analele muzeului înregistrează 13 conferințe, în care d-nii conferențieri au dezvoltat cu preferință chestiuni care ținesc la cunoașterea realităților românești sub raport artistic, literar, folkloristic, geografic, istoric și științific. (Au conferențiat d-nii profesori I. Moisil, V. Bichigean, A. Șorobetea, Ionel Tomuța, Iuliu Morariu, Al. Tohăneanu, Ion Tomuța, pâr. G. Bichigean, Dr. Bodescu, Dr. T. Tanco și T. Lupu secr. lic.).

La inițiativa dlui Iuliu Moisil s’a înființat și un ateneu popular, care a aranjat în cursul acestui an un ciclu de 13 sezători pentru gospodarii din Năsăud, în care s’au tratat subiecte luate din domeniul agriculturii, al igienei, al științelor popularizate, al istoriei, geografiei și economiei naționale. (Au ținut conferințe d-nii I. Moisil, A. Coșbuc, T. Irimieșiu, I. Filimon, Pavelea, Cautnic, I. Morariu, membri ai corpului didactic, Dr. Bodescu, Dr. Payer și plugarul Sidor Nistor). Sezătorile s’au ținut cu frumoase succese, gospodarii năsăudeni cercetându-le cu interes și plăcere.

Alături de această activitate a Muzeului Năsăudean, Năsăudul începe a mai cunoaște și alte fete de culturalizare. În primăvara acestui an au luat ființă alte două societăți, cu caracter cultural-religios: 1) A. G. R. U. (Asociația generală a Românilor uniți), care are de scop iubirea de țară și neam, întărirea sentimentului moral și religios, apărarea bisericilor noastre; 2) Asociația femeilor unite, cu scopul de ajutorare a celor oropsiți și de adâncire a vieții sufletești.

Cu ocazia începerii activității, comitetul A. G. R. U.-ui a aranjat o frumoasă sărbătoare creștinească, în cadrele căreia s’a recitat din Vlahuță, s’a ținut, cu proiecțiuni luminoase, o foarte interesantă conferință despre „Puterea credinței” și s’au cântat cântece cu caracter religios.

Deasemenea, Asociația femeilor, de ziua mamei și a copilului, în cadrele unei sezători aranjate de către „Grădina de copii”, s’a ținut o bine simțită conferință „Despre mamă”, de către dna Silvia Tomuța.

Nu ezităm să alăturăm instituțiilor culturale de mai sus activitatea Societății de lectură a elevilor dela Gimnaziul de fete, a elevilor dela Școala normală, precum și a soc. „Virtus Ro-

mana Rediviva" dela lic. „George Coșbuc", care, din timp în timp, aranjează și șezători cu caracter festiv. (O sărbătoare de adevărată înălțare sufletească a fost festivalul aranjat de Soc. „Virtus Romana Rediviva", cu prilejul jubileului de absolvire a promoției 1883).

E deasemenea locul să menționăm constituirea unui comitet sub președinția dlui I. Moisil, având ca scop cinstirea memoriei vechilor grăniceri, prin ridicarea de monumente în Năsăud. Am dori ca acest comitet să treacă dela vorbe la fapte, să-l vedem pe brazdă.

Pentru a avea un tablou general al Năsăudului cultural în prezent, trebuie să amintim și de Societatea meseriașilor români și de Societatea pompierilor voluntari, cari și anul acesta au aranjat șezători cu bogate programe literare.

Ceeace regretăm însă cu durere e faptul că despărțământul năsăudean al „Astrei" nu mai dă semne de viață, iar vechea „Reuniune de cântări", care pe vremuri a înregistrat frumoase succese prin concertele aranjate în diferite localități, nu mai reînvie, fie că lîrsește mâna care s'o reînchiege, fie că — probabil — nici n'ar putea reînvia din motive de ordin social, pe care nu le mai pomenim.

Spre a încheia amintim că Năsăudul în prezent adăpostește un apreciabil număr de publiciști și colaboratori ocazionali la diferite reviste de specialitate: I. Moisil, I. Marțian, V. Șotropa, V. Bichigean, D. Maier, Gh. Pteancu, G. Bichigean, Al. Tohăneanu, I. Morariu.

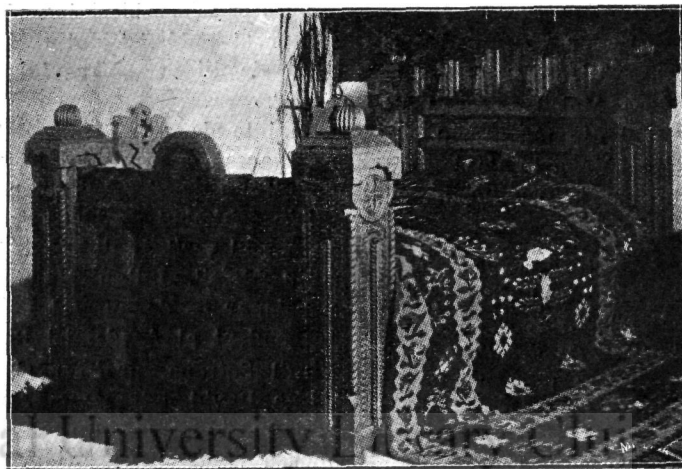
Și încă un fapt. De câțiva ani apare în Năsăud „Arhiva Someșană", revistă istorică-culturală, având redacția și administrația la lic. „George Coșbuc". Sufletul acestei reviste este bătrânul profesor Virgil Șotropa — pe vremuri redactor la „Gazeta Transilvaniei". Revista aceasta — despre care unii dintre cronicarii periodicelor noastre și-au spus la timp cuvântul bine meritat — se înșirue cu cinste alături de revistele noastre de acest fel. Scopul editării ei este dorința de a face cunoscut ținutul de graniță al Năsăudului, cu un trecut istoric și cultural atât de frumos. Cu o înfățișare sobră și serioasă, prezentându-se în bune condiții intelectuale și tipografice, această revistă cuprinde articole istorice, culturale, sociale, economice, științifice, articole care îmbrățișează

Note de călătorie

(prin ținuturile grănicerești)

Dela Dej, linia ferată urmează de aproape cursul Bistriței transilvane, iar trenul își încetinește mersul tot mai mult și ai impresia că începe să urce, pas cu pas, către Bărgău. Valea devine tot mai îngustă și străjuită, atât la miază-noapte, cât și spre miază-zi, de culmi din ce în ce mai înalte, mai abrupte iar pădurile ce le îmbracă se impestrează tot mai din belșug cu o haină de brădet. Cursul apei este însoțit tot mai

cește, ține între coapsele sale satul ca pe o comoară pe care o păzește cu multă băgare de seamă... Uneori, uriașul se posomorăște și în jurul frunții lui, împodobită cu o coamă bogată, scapără fulgere mănioase... Aceste posomoriri nu durează zdrențele se risipesc în fâșii din ce în ce mai subțiri și uriașul se înseninează... numai „Secul" se prăpădește în vale cu un iureș de valuri sburdalnice și gureșe, opoi, totul se poto-

Patul lui Ștefan cel Mare

mult de luncile verzi, cu reflexe de oțel, ale arinului care iubește văile umede și răcoroase ale apelor de munte. Aerul începe să aibă acel specific de reavăn și ozon. Pajiștele și semănăturile capătă aspectul unor pasteluri prinse de o mână măiastră și de o așa frasezime că ai impresia unei dimineți rare dintrun ținut cu o primăvară perpetuă...

Mă opresc în Prundul Bărgăului, unul din numeroasele sate ce se țin lanț pe această vale...

În spatele satului, către Miază-noapte, muntele Heniu, așezat tur-

lește... lumea năvălește pe uliți după treburi, soarele netezește culmile cu o grapă de spini.

Mă găzduște dascălul Someșan, un vrednic fiu al grănicerilor năsăudeni, tip de dac, neastâmpărat ca argintul viu, modest, dar și încântat de cinstea ce-mi face, întocmai ca un răzeș moldovean.

Dascălul iubește pescuitul, iar dascălița sfătoasă și vrednică, ne pregătește un borș moldovenesc pe care îl savurăm în atmosfera de ospitalitate atât de caldă și loială.

Mă simt ca la mine acasă în

trecutul și viața actuală a ținutului nostru.

Ultimul număr, Nr. 17, ieșit de curând de sub teacuri, ne aduce un bogat și variat cuprins, cu colaborarea dlor Virgil Șotropa „Urme din timpul Curuților"; Iulian Marțian „Un important document din sec. XV"; Iuliu Morariu „Piuăle și piuăritul în Valea Zăgrii"; V. Bichigean „Material documentar"; Iustin German „Constituția geologică a muntelui Heniu din munții Bărgăului";

St. Buzilă: „Documente bisericești" și Anton Coșbuc: Contribuții la istoricul bisericii Leșu". Străduințele redactorilor sunt vrednice de laudă.

Cu acestea încheiem această cronică.

ION TOMUȚA.

Bibliografie:

1. Virgil Șotropa și Dr. N. Drăganu: „Ist. Școalelor Năsăulene".
2. Sandu Manoliu: „Icoana unei școli".
3. Arhiva Someșană.

această gospodărie, care degajă nu tre elevi în timpul anului școlar. Aici știu ce impresie de fraternizare cu se vede clar priceperea și râvna conducătorilor și aptitudinile și puterea de realizare a elevilor.

Am revăzut pe aceste locuri și pe un prieten vechiu: Traian Dumbravă, curtezan al muzelor, nedespărțit de vioara sa, cu care vrăjește siluetele feline ale melodiilor noastre populare. Soția lui, cuminte și cu o figură distinsă de domniță bizantină, adaugă o notă de reverie și de basm acestei gospodării pașnice, iar când amicul Dumbravă pune bărbia pe vioară figura lui blondă și delofană îmi evocă, nu știu de ce pe Schubert din „Drei mäderlhaus“...

Amicul Dumbravă și cu dascălul Someșan nu m'au lăsat până nu m'au dus să-mi arate tocmai ceea ce formează mândria satului lor: Școala de meserii, unde arta românească se bucură de întâietate...

Școala e în al 9-lea an al existenței sale și e la a 5-a serie de absolvenți. Elementele sunt plasate pe la diferite instituții sau lucrează pe cont propriu prin satele lor.

Elevii se recrutează dintre localnici, descendenți ai grănicerilor și bucovinenilor. Școala are un personal didactic bine pregătit și cu râvnă la muncă: Director Mihailescu, absolvent al Școlii superioare de Arte și meserii din București, specializat în arta românească și bisericască. Profesori: Tr. Dumbravă, d-soara

Prof. Traian Dumbrava

Gherasim, d-soara Spiridon, Dihoiu, protopop Suceava, Zagrai, dr. Pavel (igienă). Maeștri Draghici (mecanică) și Alexa (rotărie).

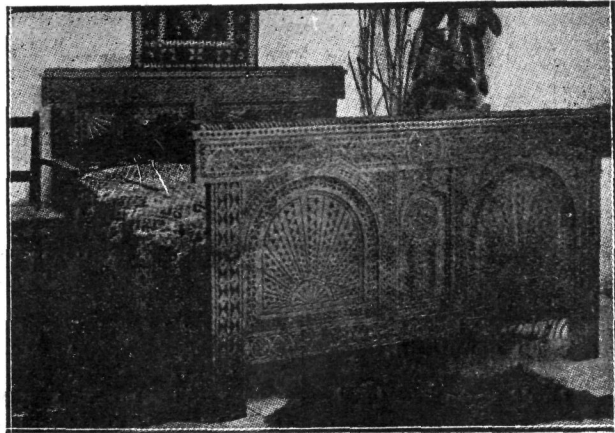
Fiecare ramură de activitate prezintă un vast program analitic și execuții din cele mai artistice, începând cu elevii anului I și până la al V-lea. În atelier se găsesc tot felul de lucruri gata: caroserii, trăsurile etc.

Interes deosebit prezintă expoziția la fine de an a școlii, amenajată din tot soiul de obiecte executate de că-

fel închinată gloriei neamului de către o școală de specialitate. O troiță din stejar massiv și de o concepție și execuție fără echivalent. E tot o concepție a directorului Mihailescu, element distins în această ramură de activitate relevat și apreciat și de organele oficiale superioare.

Am prezentat toată admirația mea conducătorului școlii și l-am întrebat cum de s'a sustras mediului bucureștean și a preferat izolarea în

Pat cu motive ardelen

Pat cu motive ardelen

Ceea ce impresionează în deosebi sunt cele câteva capodopere ale genului: două paturi crestate, din lemn, dintre care unul e botezat patul lui Ștefan cel Mare" concepție a directorului Mihailescu și executate de elevi. Năcăiri nu s'a putut, cred, realiza din cele câteva bucăți de lemn o artă atât de superioară și impresionantă.

Fala școlii și a conducătorilor este însă „Monumentul Unirii“ care a fost inaugurat în 6 August crt. Este mi se pare unica lucrare de acest

acești munți. Două motive m'au determinat îmi spune d-sa: sănătatea și energia cari îmi sporesc și înfloresc aici și dorința de a propaga adevărata artă românească în acest colț grăniceresc cu oameni inimoși și cu sentimente și energie pur românești...

M'am despărțit de aceste locuri și de localnici cu acea voioșie, ce ți-o dă încrederea în propășire a neamului când în mijlocul său întâlnește asemenea elemente valoroase și devotate... **I. Diu Comănici**

Destinul

*Un drum ne-ai dat Părinte
Pe care să plecăm;
Ajunși la o răscruce
Nu știm ce să urmăim.
Din drumurile multe
Ce 'n față se deschid,
Iar zările trufase
Surâd și ne desfid.*

*Eu am pornit pe drumul
Ce duce spre Calvar,
Unde-am văzut pe câțiva
Că sângerau amar:
Muți au rămas în urmă
Si-or rămânea mereu,
De voiu cădea, nu-mi pasă,
Acesta-i drumul meu!*

EMIL ZEGREANU

Intâlnire

*Aznoapte, prin vis, mă apropiam
de-o dumbravă tânără. În drum,
întimpinându-mă un stejar,
îmi zise:*

*„Dacă n'ar curge aceleași vine
în trupul tău și nu te-ai nutri cu lut,
ca mine, nu ți-ași zice: tu...”*

*Ne nutrim: eu cu tine, tu cu mine... Nu vorbesc eu, când m'auzi,
nici tu, când te aud, și totuși ne dușmănim. Să n'o facem de azi încolo!
Vom trăi poate mai mult. Simt că ne-am înțeles...*

*Vino acum cu mine! Te vedem bucuroși între noi, unde plămâni-ți
plăpânzi vor gusta a noastră beutură“...*

OCTAVIAN ȘIREAGU

Cronica medicală

Momentul cel mai favorabil pentru concepția femeii

Dintr'un studiu al *prof.-lui Hermstein* rezultă: că capacitatea de concepție a femeii este supusă unor fluctuațiuni fiziologice în cadrul căroră condițiunile rămân încă neclare din punct de vedere științific pentru I și ½ săptămână ce succedea menstruației. Din cercetările experimentale reiese însă că acest timp este favorabil concepției. Săptămâna a doua și a treia sunt considerate ca fiind potrivite sau chiar foarte potrivite pentru concepție. Posibilitatea concepției feminine este cea 4-a după menstruația premergătoare din motivele că ovul cu capacitatea de fecundare este aproape inexistent în acei moment, că mucoasa uterină nu prezintă condițiunile propriice pentru incubarea ovulului fecundat și că hiperemia aparatelor genitale în această săptămână face aproape imposibilă comunicația între uter, tube și ovar și în consecință unirea gameților umani (spermatozoid și ovul) este cu neputință.

Legiferarea avortului

Legislația cehoslovacă recunoaște în mod explicit dreptul practicei avortului. *Indicațiunea socială* a avortului precizează că avortul nu este posibil de sancțiune în cazurile când gravida nu poate întreține pe nou născut fără periclitarea întreținerii persoanei proprii sau a unei alte persoane care-i cade în sarcină pentru a fi întreținută.

A 5-lea centru medical important din țară

Răsfoind „*Buletinul Societății științelor medicale din Oradea pe anul 1932*” câștigăm impresia unor neîntrerupte preocupări din partea colegilor noștri orădani față de cele mai variate și interesante probleme de ordin medical științific și practic. El tradează o activitate de viguros interes plin de entuziasm productiv. *Dr.-ul Ioan Glăvan*, secretarul general al societății și medicul primar al secției de boale de ochi dela spitalul județan, îi revine marele merit de organizator neobosit și priceput al activității meritorii desfășurate de către susnumita societate la granița de vest a țării.

Urbanismul împotriva igienei

Dr.-ul J. Legendre într'un studiu mai recent și-a propus să denunce ca fiind periculos sănătății publice sistemul înființării rețelelor de conducte subterane pentru sustragerea apei uzate și murdare, văzului și mirosului, punându-le în legătură cu apa din stațiunile marine. După dănsul colibaciloza nu ar fi altceva decât rezultatul contactului repetat și masiv pe care noi îl întretinem cu bacilul coli la masă, în baie sau cu ocaziunea îndeplinirii altor acte ale vieții cotidiene. Visul nostru trebuie să consistă în dotarea subso-

lului cu un canal deservind fiecare stradă și vărsându-și conținutul într-o stațiune de epurațiune. Până la realizarea acestui vis sistemul actual este potrivit să producă locuri subterane unde ținăriile stercorale se sporesc, se obicinuiesc cu sângele uman, pentruca să atace ocazional pe cei ce se retrag în closetele moderne, punându-i în felul acesta la contribuție pentru nesocotirea elementarelor principii de igienă publică. Natura ce e drept prin acțiunea bacteriofagilor cari se produc alături de microbi mai atenuiază insuficiențele urbanismului necugetat *d'Herelle* cu ajutorul bacteriofagilor a căutat și în parte cu deplin succes, să strilizeze puturile din Indiile engleze de vibrații holerei și de bacili disenterici.

Asasinarea medicilor

Profesiunea medicală înafară de marele avantajii pe cari le poate procura pe seama unora dintre confratii nostri mai norocoși, reprezintă încă o serie de riscuri așa zise profesionale, începând cu pericolul contagiunii, trecând prin coridorul calomniilor deșănțate și a ingratitudei pe care o întâlnim la fiecare pas, ne mai pomenind de amnezia multora din beneficiarii tratamentului nostru medical, cari se complac cu o mare frenezie să-și uite cu desăvârșire să achite onorarul cuvenit. *Georges d'Hecqueville* se ocupă mai recent de asasinatelor cărora le cad victimă medicii, autori a acestor asasinat indreptate împotriva medicilor recrutându-se din indivizi suferinzi de alienație mentală, din hipocondriaci și erotomaniaci. Unii fac parte din categoria revendicatorilor dorind să se răzbuie pentru presupusa iniustitie care le-ar fi ocazionat anumite daune imaginare de ordin material ori morii ca: internarea nemotivată în ospiciu, refuzul de a-i elibera după bunul lor plac, liberarea unui act medico-legal sollicitat pe urma unui accident de muncă și care este făcut responsabil pentru refuzul unei pensii militare, apoi nemulțumiri cu rezultatul operator la cari intervențiunea chirurgicală s'a practicat mai ales pe organele genitale sau în vecinătatea lor imediată: anus, regiunea inferioară abdominală (chirurgii, ginecologii și urologii sunt aci indesebi expuși). Profilaxia acestor asasinat s'ar rezuma la următoarele: revendicatorul trebuie ascultat cu bunăvoință, hipocondriacul tratat cât mai puțin posibil, iar erotomaniaca să fie primită în cabinetul medical la intervaluri cât mai îndepărtate unele de altele. În felul acesta se câștigă timp iar psihopatia se evidențiază în deplina ei manifestare, înpunând și atitudinea cuvenită.

„Liga națională contra tuberculozei”

Unul din rezultatele practice ale congresului al 2-lea național de tuberculoză ce a avut loc anul acesta

la Cluj, sub prezidenția *prof.-lui Iuliu Hațieganu* — primul s'a ținut cu doi ani în urmă la București sub prezidenția *prof.-lui Cantacuzino* — este dezideratul exprimat pentru înființarea „ligei naționale, împotriva tuberculozei” cu următoarea menire: să stabilească un program metodic de activitate profilactică, să dea societăților particulare directive generale de îndrumare, să se ocupe de procurarea și centralizarea fondurilor necesare operei de combatere a acestui flagel, să sustină o acțiune de propagandă antituberculoasă și să lupte pentru înființarea unui instrument oficial al fiziologiei, să asigure o participare efectivă la lupta comună atât a corpului medical și a autorităților administrative, cât și a particularilor binevoitori, să determine o colaborare între diferitele organizațiuni sanitare și de asistență, de stat autonome și militare etc. Realizarea acestui deziderat ar fi incontestabil de natură să concentreze într'un singur mănunchiu eforturile până azi dispartate și să mărească sortii de izbândă a unei lupte ce ne interesează de aproape pe toți deopotrivă. Ne așteptăm însă, — ca realizarea dorinței exprimate în unanimitate să nu fie chiar așa de simplă. Se prevăd obstacole destul de serioase. Cu toate acestea succesul moral al „congresului al 2-lea național de tuberculoză” este desăvârșit prin afluența considerabilă din toate colțurile țării, prin participarea efectivă a celor mai autorizate personalități cu o recunoscută activitate în domeniul luptei antituberculoase prin prezența foștilor șefi în viață *N. N. Săveanu* și *Cantacuzino* și a actualului șef *Ioan Ionescu* ai ministerului muncii, sănătății și ocrotirilor sociale, reprezentanții autorităților civile și militare, prin faptul deosebit al ședinței festive de deschidere precum și prin interesantele rapoarte și lucrări prezentate, ocupându-se de cele mai variate aspecte ale tuberculozei.

Chemarea Clujenilor la București

Intr'un interval de timp relativ destul de scurt Facultatea de medicină din Cluj a fost onorată de către cea din București prin trei chemări adresate unora dintre cele mai valoroase personalități ale facultății noastre: *profesorii Minovici Nic., Nițescu și Iacobovici* la catedrele rămase vacante pe urma regretatilor: *Mina Minovici, Păulescu și Juvara*. Cea mai recentă chemare a fost adresată *profesorului Iacobovici*, directorul clinicii chirurgicale clujene, o personalitate dintre cele mai marcante pe care a avut-o vre-o dată viața noastră medico-socială Clujană: Om de o putere de muncă excepțională cu o impunătoare activitate științifică și organizatoare atât în ceace privește cea mai înaltă instituție culturală a noastră care este universitatea, cât și serviciul clinicii și spitalicește, precum și luptă de combatere a flagelelor sociale pe teren. Ștu-

diul său referitor la „Cauzele mortalității infantile în România și mijloacele de a le combate”, „Propedeutica” sau „chirurgicală”, „Cancerul” apărut în Biblioteca „Astei medicale și biopolitice”, numeroasele rapoarte susținute în domeniul chirurgiei atât la congresele internaționale, cât și în cele naționale în timpul d.n urmă cu o perseverență și competență uimitoare, în afară de numeroasele lucrări științifice cari au văzut lumina tiparului aproape la fiecare pas în cele mai variate reviste internaționale și românești, iac dovadă eclatantă a unei excepțional de prodigioase activități, în fața căreia trebuie să ne închinăm. Prof. Iacobovici mai are însă meritul de a fi creat la Cluj școala chirurgicală românească, inexistentă până la descălecarea sa pe aceste meleaguri și care azi numără o serie de reprezentanți valoroși, toți elevii săi, cari fac cinste în acest colț de țară nu numai școlii sale, ci și medicinei românești în genere. Cu plecarea profesorului Iacobovici, facultatea de medicină din Cluj pierde o personalitate puternică care a lăsat urme vizibile de activitate neobosită. — Avem convingerea, că influența acestei covârșitoare personalități se va evidenția în viitor și în ritmul opere de îndrumare a vieții noastre sanitare și sociale ce pulsează în capitala țării noastre. — Unanimitatea voturilor exprimate din consiliul Corpului Profesoratului bucureștean constituie o recunoaștere oficială bine meritată a excepționalei calități cu cari l-a înzestrat natura și pe cari le-a perfecționat munca asiduă de fiecare clipă.

Docent Dr. Azente Iancu.

Cipiran Porumbescu

S'au împlinit 50 ani dela moartea marelui compozitor bucovinean Ciprian Porumbescu, fost profesor de muzică la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, întâiul dătător de viață al cântecului popular românesc.

Dintre opere notăm: „Craiu Nou” și vr'o alte 200 compoziții românești.

Se pare că memoriei acestui mare premurgător al muzicii noastre autohtone; s'a dat prea puțin. Așteptăm mai mult din partea acelor care își trâmbițează meritele.

Cărți noi

Corneliu I. Codarcea: Front anti-revizionist, o teză subredă: Revizionismul Maghiar.

Cartea dlui Codarcea apare tocmai în momentul potrivit pentru a lămurii mai bine necesitatea Micei antante în Centrul Europei, pentru garantarea păcii.

Felul cum dl Codarcea discută această problemă, și mai ales materialul care ni-l pune la dispoziție, cules din izvoare maghiare, ne face a crede că d-sa cunoaște bine problemele de politică externă din Europa Centrală.

Necesitatea unei astfel de cărți, s'a simțit pentru a lămurii conștiința românească despre sentimentele ce ni-le nutresc vecinii dela apus,

Singură...

Din cântecu-mi de granit șlefuit
îți dau și ție acorduri de vioară,
ca sufletu-mi de multe chinuit
să simtă glasul sfânt ce mă 'nfioară.

Și'n cântecu-mi țesut din fire blânde
arunc mănunchiuri de vise trecătoare,
când vei avea aceste flori plâpânde
să știi că ele sunt nemuritoare.

...Sunt singură, tovarășă mă-e noaptea
și florile de stele depe cer.

Și singură în noapte-mi caut calea
și traiul meu veșted și efemer.

SARA NYARY

Pământule

Pământule cât ești în lung și 'n lat
Ascunzi atâtea bogății în tine,
Dar nu le 'mparți la toți cum se cuvine
Căci multora nimica nu le-ai dat.

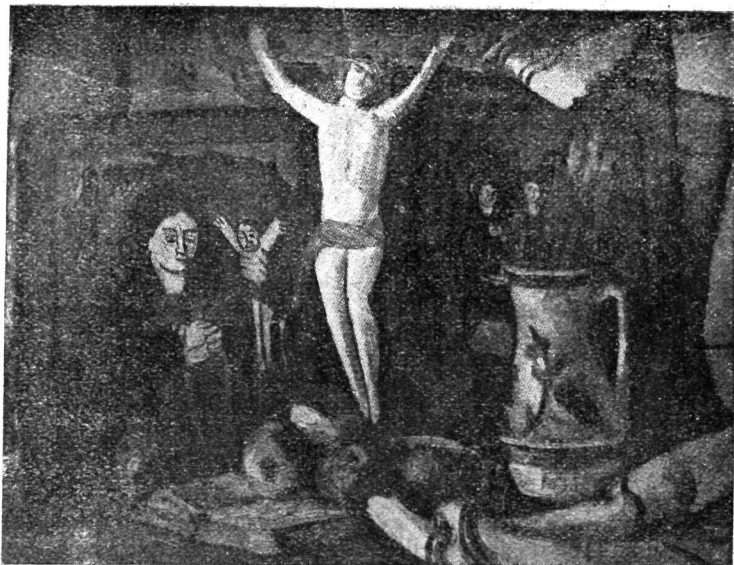
Dar totuși noi cu toții te iubim,
Căci ne-ai adăpostit dela 'nceput,
Căci trupul nost din tine e făcut
Și ne primești la sânu-ți când murim.

De nu erai tu, nici noi nu eram
Intruchipați la fel cu Dumnezeu,
Ci 'n neființă veșnic rătăceam
În chaosul ce se 'nvârtea mereu.

Când ceasul biblic se va împlini
Și tu vei arde 'n flăcări până 'n cer,
În urma noastră iarăși va veni
O altă lume plină cu mister.

Vieața va trăi neîncetat
Chiar mâine dacă vom pieri de foc,
Căci toate mor ca să învie iar,
Poate sub altă formă și alt loc.

Aurel Zegreanu

Coșbuc la Sibiu

O societate de tineri întreprizi din Sibiu, „Acțiunea Românească”; a luat inițiativa ridicării unui bust lui George Coșbuc, în acest oraș de mândre realizări românești. Zis și făcut. Inițiativa s'a transformat în faptă: chipul de bronz al poetului împodobește, începând din 16 Iulie, piața Sibiului. Sculptorul care l-a realizat este C. Medrea, un nume, care face cinste plasticei noastre de astăzi. Sărbătoarea desvelirii a strâns la Sibiu lume multă, dela oficialitate până la acei țărani, cu chip de voevod din împrejurimi, a căror frumusețe și energie a cântat-o poetul în versul său răsunător. Numele lui Coșbuc a făcut, din acest prilej, ocolul țării. Presa i-a închinat articole, pline de elogii, parcă ar fi fost un șef politic...

Noi ne-am fi bucurat mai mult dacă ocazia aceasta ar fi fost folosită pentru adâncirea artei coșbuciene, neglijată atât de nedrept în timpul din urmă.

Generația de după războiu și-a făcut un adevărat cult din opera lui Eminescu. Studiile asupra autorului *Luceafărului* se în lanț. S'a actualizat mereu, nu numai arta lui neîntrecută, ci și concepția lui sociologică și naționalistă.

Comparația de după războiu și-a făcut un adevărat cult din opera lui Eminescu. Studiile asupra autorului *Luceafărului* se în lanț. S'a actualizat mereu, nu numai arta lui neîntrecută, ci și concepția lui sociologică și naționalistă.

Credința noastră este însă că poezia lui Coșbuc se va ridica, în zarea viitorului, aproape pe aceeași treaptă cu poezia lui Mihail Eminescu.

Motivele pentru cari generația de astăzi îl ostracizează, poleind tot mai viu nestemata eminesciană, sânt numeroase. Amintesc aici numai unul. Eminescu nu e actualizat numai pentru valoarea lui obiectivă, ci și pentru o intimă corespondență dintre concepția lui asupra existenței și concepția generației de astăzi. Tragici trăirii, dorința de pierdere în nesimțire, sau chiar de nimicire, se sbate astăzi nu numai pe coardele

poetilor români. Pretutindeni, în literatura universală, răsună același suspin chinuitor. Doar ici-colo lucește câte o undă de fericire sau împăcare.

Fericirea aceasta nu e însă pentru viața de aici, ci pentru întrezărirea, cu ochii credinței, a vieții de dincolo.

Starea aceasta de spirit a fost produsă de războiu. Ea este o bătaie a ritmului universal. După ea va urma — ca totdeauna — una de frenetică încredere în viață.

Pan, a cărui moarte se poate plânge astăzi, ca la sfârșitul lumii antice — va renaște, și odată cu el va crește și Coșbuc. Generațiile viitoare se vor întoarce iarăși spre jghebul în care curge apa, gâlgăitoare de viață, a poeziei lui.

Căci dacă autorul *Rugăciunii unui Dac* a găsit cele mai profunde accente ale desnădejdiei de a trăi, autorul *Baladelor și Idilelor* ne-a dat cele mai puternice indemnuri de a iubi existența și a o înflori cu simțirea și închipuirea noastră.

Cineva a spus despre cei doi poeți această comparație fericită: „Unul este ochiul care plânge iar celalalt ochiul care râde al nației noastre”. Și într-adevăr, George Coșbuc este cea mai frumoasă manifestare literară a iubirii de viață a neamului nostru. În poezia lui freacă energia istorică a rasei, încrederea ei în viitor, dorința ei de creație măreață.

Înainte de a năvăli în viața publică, prin marile reforme ale războiului, țărănul a năvălit, chiotind de sănătate, în literatură, prin cântecul celui mai nobil dintre fii săi. Basmul, mitul, credințele, întreaga comoară de idei și sentimente, care a fost salvată de nație în greaua luptă cu veacurile, Coșbuc a revărsat-o în albia literaturii române.

Natura românească n'a avut un prieten mai înțelegător și un cântăreț mai maestru. Coșbuc era pătruns de vigoarea și sănătatea ei în toți porii ființei. Pentru alți poeți peisajul este un cadru în care intră o întâmplare sau un sentiment. La Coșbuc natura însăși grăește, cu întreg sublimul ei.

Adăugați la toate acestea forma sculpturală, ritmul fără greș al versului lui. Dacă Eminescu este reîntrecut în muzicalitate, Coșbuc n'a putut fi încă egalat în tehnica versului, în simplitate și plasticitate. El

e învățat dela marii lui prietini Homer, Virgil și Dante știința ritmului și valoarea cuvântului, a cunoscut apoi toată bogăția expresiei populare.

Iată de ce avem credința că arta lui va avea totdeauna admiratori, iată pentru ce avem datoria să ținem mereu treaz cultul pentru poetul energiei românești.

20 de ani dela moartea lui Iosif

s'au împlinit la 5 Iulie a. c. Poetul *Patriarhalelor* și a duioselor *Cântece*, n'avea mai mult de 38 ani când și-a încheiat viața de chin supramenesc. Distrugerea căminului familiar, în care și pusese atâta nădejde, și a sănătății, l-a coborât în mormânt, în floarea bărbăției sale dela care se aștepta atâta. Delicat ca o aripă de fluture, el n'a avut tăria să lupte împotriva crudei desamăgiri, pe care i-a adus-o pierderea femeii iubite și a și mai crudei boale de care a fost atins. Dealtfel împotriva aceleiași boale blestemate n'a luptat cum ar fi trebuit nici prietenul său Chendi, care era mai realist și mai puțin sentimental decât el. Făceau cu toți parte din acea bohemă dela începutul veacului al XX-lea, prin nimic deosebită de bohemă romantică. Noaptea ei albe se țineau lanț, chefurile asemenea. Se muncă și se petrecea într-o alternanță desordonată, neglijându-se cu totul sănătatea. Cât ne-ar mai fi dat toți acești sfârșiți înainte de vreme, — Iosif, Chendi, Anghel, Petică, Cerna, etc. etc. — dacă ar fi avut un grăunte măcar din grija de sănătatea lor, pe care a avut-o totdeauna un Goethe!..

Iosif a avut meritul de a se fi desrobât atât de Eminescu, cât și de Coșbuc, croindu-și un drum propriu în poezia noastră. Nu e mare acest drum, ca a celorlalți doi, dar e plin de farmec, ca o cărăuie printr'un zăvoiu într-o seară de vară. Totdeauna se vor găsi pași cari să se piardă pe ea, totdeauna vor găsi inimă cari se vor lăsa cucerite de sinceritatea și duiosia minoră a poeziei celui ce a scris: *Cântec de leagăn*.

Ca și Coșbuc, Iosif ar merita o ediție completă a operelor lui. S'a risipit și el într-o mulțime de reviste și ziare. Sânt interesante mai ales poeziile de dinainte de moarte, în care se vede cât de mult și-a dorit apropierea sfârșitului. Manuscrisele poetului cuprind deasemenea multe lu-

cruri, cari ar merita să fie date la iveală. Iosif s'a așternut traducerilor din marii clasici, cu o râvnă pe care numai Coșbuc a egalat-o. Pentru a traduce pe Shakespeare s'a pus să învețe englezește și între manuscritele lui se găsesc multe caete cu transpuneri în românește din opera marelui dramaturg. Deasemenea sânt încă nepublicate traduceri întregi din dramele muzicale ale lui Wagner,

pentru care Iosif a avut un adevărat cult.

Către sfârșitul vieții Iosif a lăsat să răsună, tot mai viu în inima lui, coarda patriotică și socială. Când îl duceau la mormânt, soldații cari mășăluiau spre Cadrilare cântau vagurosul său imn *La arme*. Reproducem aici mai puțin cunoscutul său imn al muncii, publicat în *Flacăra* în anul morții (Nrul II, p. 186):

„Acum începe munca cea spornică și saltă
Cu-o grabă fericită dintr-o rotă într'altă,
E-o spornică năprăire de mii și mii de fire,
Ca un acord armonios de încordate lire,
E-o goană de bobine, de roți și transmisioane,
Ce prind să se învârtă și încep să se hărjoane,
Și vrea toată casa de-azuritoarea larmă.
Ici munți albi de zăpadă se zdrumică, se sfarmă
Pe roțile înroșite ale norii albi de aburi;
Viu apa clocotește și colcăie în igheaburi;
Urzeala străvezie pe suluri se aștrămă;
Ici fără preget soară suveica și recheamă
Mereu tot alie fire ce se ntrețes grabite
În unda înspumată a pânzei îndăltă,
Și fabrica răsună de sfântul glas al muncii,
Al muncii, ce hrănește și mamele și prunci.”

Cerna

Cu trei luni, înainte de Iosif, a murit Cerna, la o varsta și mai crudă (Nu avea decât 32 de ani!) un poet de o inspirație mai largă, într-un ritm mai vaguros, mai majestuos. Avea și idei și sentimente puternice, pacat că n'a avut limba aceeași, de o puritate clasică, a lui Iosif. Cerna a fost poetul marilor simboluri, al eternelor probleme ale existenței. N'a lipsit lărei lui nici coarda socială — calitate care-i dă un loc de cinste între poezii române. Vă amintiți cu toți de admirabila lui *Către pace*. Dar cred că n'ați citit de mult poemul lui *Poporul*, tot așa de actual și astăzi. De-aceia cred că nu putem aduce un mai potrivit omagiu memoriei lui Cerna, decât reproducând un fragment din acest tipat de revoltă și milă, pentru cei ce sufar de veacuri:

„...Proptit în coasă l-am văzut odată
Cu pieptul gol, cu fruntea înorată,
Cu pletele în vânt...
Ș'alătura de muta lui mânie
Femeia lui părea o vijelie,
Cu mai de morți în fiecă cupânt
Iar un copil, plângând pe lângă mamă,
Se tot lipea de haina ei cu teamă...”

„Și mai puternic l-am văzut altă dată,
Privind spre-al fereciților castel
Spre care nouri negri se arată.
Și negri nouri el îi răscolea
Și fulgerul din ochii lui pornea.
Iar tunetul era cuvântul urii...
El stăpânea puterile naturii
Cu sufletul său larg și răsvătit
Iar coasa lui scilipea din depărtare,
Un fulger îmblânzit,
Picat din cer la asprele-i picioare...”

Aurel Vlaicu

Cu două luni după moartea lui Iosif, la începutul lui Septembrie, s'a prăbușit din văzduh, cu pasarea lui măiastră cu tot, Aurel Vlaicu. A dorit să săvârșească cu ea sborul simbolic peste creștetile Carpaților, despărțitori atunci de țară, și și-a îm-

plinit destinul eroic cu un ceas mai de vreme. Astfel sborul n'a putut fi savârșit, dar simbolul a rămas, cu atât mai de preț, cu cât a fost petcutuit cu jertfa sângelui.

Mi-aduc aminte, până în zile mai subtile nuanțe, de sentimentul, care ne-a copleșit când a sosit la noi tragica veste a morții eroului. Abia ne întoarserăm la școală de la jocul vacanței, Vlaicu era eroul nostru iavorit, luase cu depline puteri, locul lui Făt-Frumos din basme. Și iată că n'a mai rămas din el și din pasarea lui năzdrăvană decât un morman de fiare, amestecate cu carne... Ne priveam muți, unii pe alții, săptămâni întregi durerea nu ne-a putut fi smulșă din suflet. Ne-am înarmat cu toții cu chipul lui, îl strângeam la piept ca pe un talisman sfânt. Când am mers în vacanța de Crăciun acasă, în sat, Vlaicu intrase deja în baladă, alături de Meșterul Manole. Fetele cântau, în ritmul fusului, povestea eroică a vieții lui.

Cutul lui Vlaicu e viu și astăzi mai ales în regiunea Orăștiei, unde este satul lui de naștere, Bîntînții. Deaceia, acum când s'au împlinit 20 de ani dela moartea lui, Orăștiea a ținut să-i evoace amintirea, printr-o pioasă comemorare. Dl D. Gusti, Ministrul Instrucțiunii, care sesizează toate momentele înălțătoare pentru școală, a ridicat cu prezența domniei Sale sărbătoarea aceasta a amintirii eroului. Duhul lui Vlaicu a fălăit astfel peste cele câteva mii de țărani, veniți la Orăștie, și peste tinerimea școlară, indemnând la fapte, ca aceea pe care a săvârșit-o el cu jertfa vieții. Și, poate, dintre cei cari l-au încălzit în suflet amintirea se va deprinde un nou Aurel Vlaicu, biruitor al naturii, erou al științei, desrobitor al omului. Câtă nevoie avem astăzi de asemenea eroi...

Congresul presei populare

Colaboratorul nostru Titus Bunea, își exprima dorința, în articolul din numărul precedent al revistei, ca presa populară ardeleană, pentru a

ieși din impasul în care a intrat, să desbată, într-un congres al ei, problemele cari o frământă. Dorința aceasta s'a îndeplinit mai curând decât speram, poate autorul acelui articol. Reprezentanții presei populare din Ardeal s'au întrunit în cel dintâu Congres al lor la 29 Iunie, a. c., la Cluj. Ținându-se, atât de potrivit sub egida și în localul Astrei, congresul a fost prezidat de dl Dr. Iuliu Moldovan, distinsul președinte al venerabilei noastre Societăți de cultură. Mai amintim că dl Emil Hațieganu, Ministrul Ardealului, sesizând importanța evenimentului, a onorat cu prezența sa această intruziune a gazetarelor populari ai Ardealului.

O surpriză a Congresului a fost participarea a doi delegați din partea presei populare din Basarabia, dd. Alex. David și Frederic I. Popu. Congresul era plănuț numai pentru presa din Ardeal, dlor au citit însă în ziare despre el și s'au grăbit să participe, cu toată lungimea drumului, întrucât chestiunea îi ardea și pe ei la degete — după cum au arătat-o în inimoasele cuvântări pe cari le-au ținut. Cu toată indolența statului român, în Basarabia se infiripă o mișcare culturală, adaptată necesităților locale, sprijinită de oameni de inimă, devotați nevoilor sufletești ale provinciei de peste Prut. Astfel a prins acolo rădăcină și presa pentru popor, dealtfel singura presă din Basarabia cu o tradiție în urma ei. Cealaltă apore intermițent și este atât de infectată de politică, încât mai mult strică decât ajută. Cei doi reprezentanți ai Basarabiei au scos un adevărat strigăt de des-nădejde din inima lor românească, pentru situația deplorabilă în care se află presa și, în general, mișcarea culturală în provincia de peste Prut. Analfabetismul bântuie acolo, mai mult decât oriunde, școala fiind mai mult un simulacru, decât a instituție vie, iar orașele sânt și mai mult înstrăinate decât cele din Ardeal. Singura bază românească solidă a Basarabiei este țărănimea. Sufletul acesteia, lăsat în paragină, ar trebui cultivat cu sârg, de o politică culturală înțeleaptă. Presa populară ar fi un admirabil ajutor în această operă de ridicare spre lumină. Experiență făcută, în acest domeniu în Ardeal, este destul de elocventă, în această privință. Iată de ce oficialitatea ar trebui să poarte o deosebită grijă gazetelor pentru popor din Basarabia, să sprijine pe cele bune — ne gândim mai ales la admirabilul *Cuvânt moldovenesc* — și să întemeieze altele noi, cu oameni pricepuți.

În desbaterile pe cari le-au avut membrii celui dintâu congres al presei populare, n'au putut decât să constate greutățile enorme cu cari luptă. Întrucât privește remediile au stabilit că cel dintâu este organizarea, lupta cu puteri unite pentru interesele lor. De-aceia, în moțiunea dela sfârșitul congresului, se amintește hotărîrea întemeierii unui sindicat al presei populare din Ardeal. Este punctul cel mai însemnat al moțiunii. Alături de el moțiunea atrage atențiunea oficialității

asupra greutăților cari copleșesc astăzi această împărțitoare de lumină în popor; cere ca presa să fie ajutată și ea, prin o distribuție mai justă a fondurilor culturale; mai cere o reducere cu 5 bani la exemplar a taxelor de expediție postală; o legiferare a raporturilor dintre gazete și abonații renitenți; înserarea, în presa populară, a publicațiilor oficiale; ajutorarea ei prin o părțică din grasele taxe percepute de Stat după spectacole.

Cererile sânt toate foarte îndreptățite, cu nimic exagerate. Aceste postulate nu vor fi însă cucerite decât prin organizare, prin solidaritate. Iată de ce urăm presei populare ardelenă, ca la al doilea congres al ei să-și anunțe deja întemeierea sindicatului profesional.

Catalogul bibliotecii populare

Ministerul Instrucțiunii Publice a organizat, în Martie a. c., un curs pentru bibliotecari, de a cărui mare utilitate ne-am ocupat la timpul său, în paginile revistei noastre. Ca o concluzie a aceluia act se publică acum, din partea aceluiași minister, un *Catalog al bibliotecii populare*, pe care îl salutăm cu toată bucuria. El umple un gol devenit proverbial, în activitatea noastră culturală. Care om de cultură n-a găsit prilejul să se revolte împotriva felului în care sânt înfiripate bibliotecile noastre populare? Cine n'a dat amănunte de un pitoresc dureros despre felul în care au fost pu-se alături de cărți inutile sau deadreptul stricăcioase? Pentru că întemeierea de bibliotecă populară a devenit la noi mai ales după războiu, o adevărată manie. Se întemeiază societăți de cultură, le întemeiază studenții, armata și oame-nii politici. De multe ori aceștia din urmă nu-și achită altfel voturile decât prin încărcarea, din be-curile Casei Șcalelor, a câtorva cărți și dăruirea lor saxon. De cele mai multe ori cărțile sânt prost alese, sau din cauza indolenței celor cari le dăruiesc, sau, mai ales, a igno-ranței lor. De unde să știe un biet student ce trebuie să citească popo-rul, când el însuși n'a răsfoit prea multe cărți? Imi a-luc aminte de câ-te greutăți ne-am izbit, pe când con-duceam un cerc cultural studentesc, în alcătuirea acestor biblioteci câtă vreme am pierdut cu escaladarea raf-turilor din librării, pentru alegerea cărților potrivite.

Munca aceasta este considerabil u-surată prin publicarea catalogului amintit. Redactorii lor au ales vreo 1500 volume, însemnând în dreptul fiecăreia editura și prețul. Operele au fost distribuite în următoarele cate-gorii: I. Literatură română (Se reco-mandă 491 opere); II. Literatură stre-ină în românește (198 op.); III. Geo-grafie, călătorii, aventuri (133 op.); IV. Istorie și povestiri istorice (80 o-pere); V. Cărți religioase (71 op.); VI. Legile țării pe înțelesul tuturor (9 op.). Cărți de cultură economică: A) Cunoștințe generale teoretice și prac-tice; B) Gospodărie casnică (234 op.);

Cărți pentru muncitori și meseriași (22 op.); IX. Știință popularizată și aplicată (133 op.); X. Igienă și medi-cină populară (81 op.); XI. Albume și cărți de artă (45 op.); XII. Teatru de copii și teatru popular (ales de Victor, Ion Popa, (40 op.); XIII. Edu-cație fizică și cercetășie (85 op.); XIV. Căntece și coruri pentru toate vâr-stele (156 op.); XV. Muzică la patefon 261 plăci; se dă o frumoasă selecțiune de plăci românești (94 gr. și stre-line); XVI. Cărți de cultură generală (32 op.); XVII. Cărți de îndrumare în activitatea culturală (10 op.); XVIII. Literatură de copii (536 op.); XIX. Reviste și ziare (61 op.). Adaos: Biblioteca copiilor (un minimum de 100 vol.); Sezătoarea Crăciunului; Sezătoarea iernii; Sezătoarea Paști-lor; Sezătoarea primăverii; De ziua eroilor (de citit); La ziua arborilor; La ziua apelor.

Din înșirarea făcută se vede cât de utilă este această bibliografie po-pulară. E remarcabil mai ales ca-pitolul privitor la literatura pentru copii și la plăcile de patefon. Bine-înțeles că și acest catalog, ca toate operele asemenea, e susceptibil de in-dreptări și complectări. Nu facem a-cum toate observațiile noastre. Ne mulțumim să rugăm pe autorii lui ca la o altă ediție să dea titlul exact al cărților — o elementară regulă bibliografică. Iar la capitolul Igienii și medicinei populare să nu uite fru-moasa și atât de serioasă bibliotecă a Astei biopolitice și eugenice, edi-

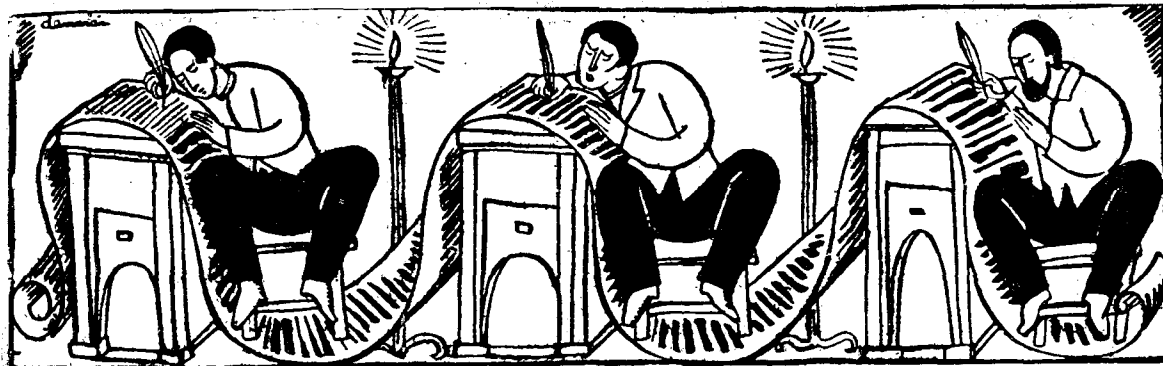
tată de secțiunea cu același nume a Asociațiunii.

Cronicar.

† Vică Georgescu

O operație chirurgicală nereușită a luat viața unui robust intelectual: Vică Georgescu dela Râmnicul Val-cii. În ultima vreme era senator de Lugoj. Adesea a vorbit lugojeni-lor, cu un avânt oratoric puțin o-bișnuit, despre justetea regionalis-mului. Cu toată Vică Georgescu era un „provincial“, totuș el se ridi-case la ascensiuni de cultură pe cari le cunosc puțin, chiar dintre cei mai subțiri și documentați intelectuali de metropolă. Agerimea inteligenții sale, patosul cuvântării, subtilitatea cuge-tării făceau din aparițiunile la bară sau la tribună adevărate seansații. Fili-pica sa contra lui Grigore Iunian va rămâne ca un model de polemică as-cuțită... Și totuș Vică Georgescu era ținut deoparte de către șireții mișiați ai culiselor politicianiste. Nu s'a dat nici-o întrebuintare. Ceeace desvă-lue odată mai mult ipocrizia parti-delor politice, cari se împrejmuesc de „electorali“ cari strigă și linguesc și nu dau atenția cuvenită elemente-lor culturale și de serioasă gândire politică. Astfel comemorarea caldă la groapă se întoarce împotriva nără-viților cari trag sforile în subsoluri tulburi. A, politica asta cu fațade înșelătoare de democrație! În fond ea e prinsă în cleștele dictaturilor feroce ale șleahțelor acaparatoare. Jos culisele!

Contra birocrăției administrative

Centralizarea administrației de stat a provocat cusururi cari nu pot fi îndestul de combătute. Cel mai mare cusur este, că delegațiunii fără sfârșit iau drumul Bucureștilor. Oameni necăjiți, cari nu-și găsesc dreptatea la organele locale, pun la bătaie ultimul ban, luat poate cu împrumut, și pleacă înspre cetatea fâgăduinții. Ce se întâmplă cu ei? Cei cari au propoziții în parlamentari sau cunoscuți pătrund mai repede prin birourile ministerelor. Pe ceilalți însă îi bate Dumnezeu pe treptele palatelor de miraj. Firește, e un mare rău că omul își caută refugiu la autoritatea centrală, care și ea este asediată de petițiuni personale. Însă nu e un mai puțin mare rău să tratezi cu reavoință pe provincialii roși de desperare. Maniera de centru, deprinsă să bruscheze și amde e condamnată. Lipsa de sollicitudine și înțelegere a nevoiașilor, fuga lașe și infamă de ei, amețirea cu fâgăduieli sterpe, disprețul chiar față de „provincie” constituită o grosolană greșală și dă pe față o mentalitate de șireți, de șmecheri, de îngâmfati și de ticloși a celor cari vor să se scape ușor cu zămbete ipocrite sau cu dojeni aspre și bădărane. E atâta mitocănie și lipsă de bun simț și cultură la „centrali”, încât în mintea naivului provincial capitala ia proporțiile unei Sodoma sau Gomora.

Zile dea rândul este amănat provincialul și ținut la porțile ministerelor, hărțuit și mințit întâiu de toate de către portarii rafinați și nărdăviți în aerul lor de mici potențiari cari barează intrările cu dela sine putere ori din ordinul satrepiilor superiori — ciocoi de naștere sau cioro, deveniți.

Dezastrul acesta moral este văzut, însă e tolerat ca într-o țară orientală.

Pentru oamenii de cultură ne facem interpretul, tuturor celor bruscați fără motiv cari au cădat zădărnici o vorbă bună sau o soluție dreaptă la cei de sus.

Și amintim aci, că chiar în Ungaria feudală antebelică, a cărei pornire dușmănoasă față de neamurile nemaghiare și față de omul din popor era evidentă, exista un categoric cuvânt de ordine: provincialii vor fi imediat primiți, ascultați și satisfăcuți — dacă dreptatea e cu ei!

O atare atitudine față de „țară” e absolut necesară. Chiar din punctul de vedere al economiei naționale. Căci risipă s'ar evita cu cheltuielile. Iar efectul moral este înmăit: omul

a fost imediat cercetat și informat just.

E ceasul din urmă al schimbării moravurilor administrațiilor de stat.
HORIA TRANDAFIR

Enigmaticul Roosevelt

Ce vrea președintele Roosevelt cu gravele abateri dela principiile ortodoxe ale economiei? Dece se aventurează în necunoscut? Încotro va îndrepta soarta dolarului pe care îl scade voit, îi nimicește din valoarea schimbului internațional? Se pare, că are dreptate publicistul care cercetând fenomenul Roosevelt conchide, că stăm în fața unui al treilea sistem particular de economie în viața materială a globului. După Rusia sovietică și Italia fascistă, avem de-a face cu America lui Roosevelt — fenomen specific, original, strict american, care nu se poate încadra în regelele curente cari dominează în Europa. Statele Unite se izolează de restul lumii, își crează concepția lor proprie, își caută salvarea în metode proprii mentalității americane. Roosevelt e nu numai tolerat de către americani, ci împărtășit, aprobat. Numărul celor cari se ridică împotriva lui e redus și nu contează ca o opoziție serioasă. Procedul lui Roosevelt e temerar, se va socializa America? Prin tot ceea ce a întreprins până acum în temeiul puterilor dictatoriale pe cari i le-a aprobat congresul, Roosevelt este înfățișat ca un socialist, ca un intervenționist în reglementarea tuturor afacerilor, de natură strict bancară sau chiar industrial-comercială. Roosevelt și-a dat seama, că America merge spre dezastru sigur, dacă lasă capitalismul cu libera lui concurență să-și facă mai departe de cap. Nici într-o parte a lumii nu s'au vădit catastrofele consecințe ale sistemului liberalist-capitalist ca în America, unde prăbușirea celor peste trei mii de bănci în anii ultimi a anunțat începutul sfârșitului. Potențaii banului îndură acum pe tăcute chirurgicalele curățenii ale lui Roosevelt. Este extrem de interesant ceea ce se petrece peste Ocean. E o răscruce istorică. Poate vom avea încurând preciziuni mai multe asupra răsăritului lumii noi, care cutează să se anunțe sub mână autoritară a unui mare șef de Stat.

Recordul distanței aviatice

Aviația a avut de înregistrat vara aceasta două date importante: raidul

celor 25 hidroavioane italiene dela Roma la New-York și înapoi, și recordul de distanță în linie dreaptă fără escală al aviatorilor francezi Codoss și Rossi. Ambele fapte au impresionat lumea. Care e mai mare din cele două? Francezii îl consideră pe al lor, italienii pe al lor. În felul lor particular, fiecare din cele două bravuri e demnă de admirat. Îndrăzneală, inițiativă, știință tehnică, dispreț de moarte, înfruntarea necunoscutului. Trecerea Atlanticului o devenit frecventă, ea e acum complicată de alte planuri, cum sunt cazurile marelui Balbo care a plecat la drum cu o escadră întreagă, și al aviatorilor francezi cari și-au pus obiectivul distanței America—Asia peste Ocean. Vitejeștile fapte au stârnit elogiu universal. Atlanticul nu mai este o piedică insurmontabilă. Lumea se va obișnui cu ideea organizării apropiate a călătoriilor cu nave aeriene tip Zeppelin sau cu aeroplone și hidroavioane tip Louis Blériot. Dacă grupul celor 25 hidroavioane a mărturisit disciplină de fier, nu mai puțin succesul lui Codoss și Rossi încântă prin bravarea atâtor furtuni pe o depărtare de 10 mii km. dela New-York la Rajak în Palestina. Omul înfrânge din ce în ce mai mult cerbiția elementelor răzvrătite și crezute etern nebiruite ale cosmosului. Numai să rezultă și ceea ce e așteptat: fiecare cucerire să însemne și o îmbunătățire în viața popoarelor...

Hitler și Austria

Ceea ce am prevăzut cu privire la hitlerismul sălbatec și expansiv, se desenează în forme tot mai limpezi: național-socialismul Germaniei vrea în mod deschis să înghită Austria. Anschluss-ul n'ar mai fi o chestiune de sufragiu popular, ci o lovitură de forță brutală. Hitler apucase doar pe un drum cu ocol. Voise ca sarcina asta să și-o ia adepții din Austria. Național-socialiștii din Austria trebuiau întăriți, subvenționați, încurajați și chiar înarmați pentru a cuceri forța de stat. Interenția Germaniei hitleriste trebuia să se facă doar în fața lucrului gata. Fiindcă însă Austria înțelege să se împotriviască oricărui atac brutal al fascismului autic, amărăciunea caporalului Hitler e evidentă. Hitler e impacient. Dă ordine să se impuste jandarmii austriaci și vrea să impresioneze prin mijloace teroriste. Își dă pe față tendința de a acapara Austria în orice chip. Marile puteri nu sunt mai pu-

țin prezente, ci prin demersuri categorice la Berlin silesc pe Hitler, să bată în retragere. De formă Hitler cedează. Un ziar francez încheie însă un articol cam astfel: șeful (adică Hitler) ne dă asigurări, însă ce se întâmplă când soldații nu ascultă și sunt mai primejdiosi decât șeful. Deaceia Hitler va întâlni în Europa o pozițiune cu mult mai organizată decât crede, astfel și zădărniciia asaltului lui asupra Austriei îi pare tot mai manifestă.

Valorificarea cerealelor

Banca Națională a pus la dispoziția guvernului 900 milioane de lei pentru a cumpăra cantitățile de cereale cu un preț mai urcat și astfel să constrângă întreaga piață financiară să se acomodeze. În chipul acestei specula va fi lovită, iar bătaia scaderii prețului produselor țărănești va înceta în largă măsură. Nici cum nu e bine în țara românească: dacă nu e recoltă amenință foametea, iar dacă e recoltă — ea nu poate fi la vreme pusă în valoare. Cu toatecă măsurile guvernului sunt destul de târzii, totuși mai bine acum decât niciodată! Acționând repede, se trage peste socotelile atâtor profitori, cari abia așteptau să se intercaleze între cei de jos bănuți de nesigurantă și între cei de sus vesnic absenți în momentele necesare. E îmbucurător apoi faptul, că direcția căilor ferate a luat imediat întinse dispozițiuni pentruca traficul cerealelor să se facă repede, cu înălțarea maximă spre porturile fluviale și maritime ale României. Nimic mai prețios decât un act bine gândit și repede executat. După toate semnele populația de la șes care se razimă în valorificarea cerealelor, va avea un an destul de bun. Mai rău va fi de cea de la munte, unde cultura cerealelor nu e în stare să satisfacă nici nevoile locale.

Spicuri din reviste

Adevărul literar și artistic (anul XII) aduce în n-rele sale săptămânale din Iulie o foarte variată materie semnată de nume ca următoarele: Mihail Sadoveanu, I. Petrovici, Tudor Arghezi, G. Călinescu, Izabela Sadoveanu, D. I. Suchan, Al. O. Teodorescu, Al. A. Philippide, N. Davidescu. Sunt impresionante cele două mărturisiri ale dlui M. Sadoveanu asupra noiei direcții a masoneriei române. D. I. Petrovici vorbește despre începuturile carierei sale filosofice. Note entuziaste asupra romanului „Adela” al ilustrului scriitor ieșean G. Ibrăileanu aduce d. Demostene Botez. Citim apoi poezii, traduceri din literatura streină și bogate cronici de actualități culturale și științifice. Sub direcția pricepută a dlui M. Sevastos revista „Adevărul literar și artistic” a reușit să-și impropăteze conținutul cu colaborări de primul rang. Nu putem decât felicita călduros pe d. Sevastos pentru meritele sale de conducător al revistei în timpul celor opt ani.

Junimea literară (Cernăuți, anul

XXII), de sub direcția profesorului universitar Ion I. Nistor, publică în nrul său întregit Aprilie—Iunie importante contribuțiuni la cunoașterea unor personalități bucovinene de mare suprafață științifică, artistică și culturală. Astfel d. I. I. Nistor comemorează zece ani de la moartea istoricului Dimitrie Onciul, d. N. Tcaciacu—Albu continuă studiul său asupra vieții și operei compozitorului Tudor Flondar, d. T. Prodan înserează material nou despre regretatul profesor Ion Grămadă, d. Liviu Rusu așază figura lui Ciprian Porumbescu în cadre noi. Revista mai cuprinde un număr frumos de versuri, un studiu comparativ al dlui Marmăluț asupra lui Clemenceau și Demosthene, și dări de seamă literare.

Tara Bârsei (Brașov, anul V) de sub conducerea dlui profesor Axente Banciu continuă cu documentările istorice ale dlui A. A. Mureșianu atât de harnic și asiduă în desgroparea trecutului brașovean. D. Ion Georgescu ne vorbește despre o piesă de teatru a lui Gh. Barițiu, iar d. Ion Muslea descifrează însemnările unor preoți ai bisericii de Pe Toile. Versuri, însemnări diverse, dări de seamă totdeauna îngrijite. Gustul literar și preocupările culturale ale distinsului intelectual brașovean care e d. Axente Banciu asigură revistei „Țării Bârsei” un nivel înalt.

Abecedar este titlul unei reviste săptămânale care apare de la Maiu a. c. încoace — întâiu în Brad, mai apoi în Turda — sub îngrijirea dlui Emil Giurguța, și G. Boidea. Scris corect, ales, în mici mozaicuri cu reflecții variate asupra actualităților, cu poeme în proză, cu fragmente culturale, cu versuri, *Abecedarul* e plăcut, nu te șochează cu inutilități și cu umplutură. Perseverează în atitudinea de a judeca pe alții; așteptăm și creații proprii, pe cari tineretul grupat acolo pare capabil a le da.

Am primit revistele:

Revista de studii sociologice și muncitorești, sub direcția dlui N. N. Matheescu (București, Str. Blănari 14, un ex. lei 15.—).

Lumea Nouă de sub direcția dlui Mihail Manoilescu (anul II, no 7, lei 20.—).

Viața Basarabiei de sub direcția dlui Pon Halipa (Chișinău, anul II, no. 6, lei 15.—).

Satul și școala de sub direcția dlui Iencja și D. Goga (Cluj, anul II, no. 9, lei 20.—).

Vegetarianismul, anul II, no. 8—9, București, str. Cuțitul de argint 6, abonament anual lei 60.—).

Boabe de Grâu, anul IV, no. 5 (Măia), lei 25.—).

Bobă, anul II, no. 9—10, București, Parcul Rădăcin no. 17, lei 5.—).

Revista Generală a învățământului fondată de Spiru Haret, anul XXI, no. 5—6, abonament anual lei 150.—, București a. II, Calea Plevnei 223.

Gând românesc, anul I, no. 2, revistă de cultură, editată de Astra, abonament anual lei 200.—, Cluj, Calea Moșilor 72.

Hotarul, anul I, nr. 2, apare la Arad în condițiuni bune, îngrijită de cunoscutul publicist Al. Negură.

Aduce colaborări prețioase.

Am dori-o mai în ritmul vremii și mai tinerească.

Străjerul, anul I, nrele 1 și 2, preț 5 lei, Arad, str. Greceanu 5.

Revista scriitorilor români, directoare: Aida Vrione, anul VII, no. 56, abon. anual lei 120, București—Brezianu 57.

Libertatea economică, politică, socială, culturală, anul I no. 13—14, București — Calea Victoriei 100, revistă bilunară, abonament anual 300.—.

Parlamentul românesc, revista lumii politice, abonament anual 500.— București str. Visarion 32. Numărul de vară cuprinde amplă anchetă cu privire la revizuirea și unificarea legilor.

Provincia literară no. 8—9 (Sibiu, Iunie—Iulie, str. Octavian Goga 69), directori: Eugen și Paul Constant. Abonament anual lei 200.—.

Cultura Poporului, revista Asociației învățătorilor din jud. Cetatea Albă, director T. Iacobescu. Abonament anual lei 100.—.

Mihai Eminescu anul III, fascicola 10: Lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu, redactate cu concursul dlui Gh. Bogdan-Duică de Leac Morariu, Cernăuți str. Arh. E. Popovici 4. Lei 25 fascicola.

Linia nouă anul I, no. 4—5 (Iulie—August), Craiova, Bdul Carol 27. Lei 4.—.

L'Europe Centrale, Praga, revistă de documentație politică, economică, literară și artistică, anul 8, no 31 (5 August), Fochova 62, abonament anual 120 coroane cehoslovace.

„Ion Măiorescu” — revista elevilor liceului Carol I, Craiova, anul III, no 6 (Iunie).

„Zâmbet de soare”, anul I, no 7—9 (Mai—Iulie), Comuna Ursoaia, jud. Olt of. Buzesti, abonament anual 50 lei.

„Cooperația”, anul I, no 8—9, apare săptămânal, un ex lei 10.—, abonament anual 300.— lei.

Dumitru Voina: „Faze din evoluția contabilității”.

Cartea dlui Voina completează lipsa simțită în acest domeniu la noi. Evoluția contabilității, până în momentul când apare contabilitatea dublă (1494) este un subiect a cărui mers în timp se poate foarte greu urmări tocmai din cauză că până pe la 1494 contabilitatea nu numai că nu era considerată ca știință, ci era aplicată în fel și fel de forme.

Greutatea apare și din faptul că materialul pus la dispoziție este cu les din diverse izvoare, cu variații nu numai la un popor, ci la mai multe popoare.

Lucrarea dlui Voina este foarte bine documentată și necesară azi, cu atât mai mult cu cât „specialiștii” dela noi cu aceste probleme s-au ocupat foarte pe scurt cu istoricul contabilității.